

ILGIAUSIA ŠIMTMEČIO NAKTIS

Apie Sausio 13-osios įvykius

Rasa PRANINSKIENĖ

ir

Vilma AKMENYTĖ-RUZGIENĖ

Rasa GELČIENĖ

Žydrūnas MAČIUKAS

Eurika MASYTĖ

Aušra POCIENĖ

Žilvinė PETRAUSKAITĖ

Skirmantė REZNIKIENĖ

KOMANDA

Nuoširdžiai dėkojame visiems, kurie prisidėjo prie knygelės leidimo. Ją kurdami labai jaudinomės – norėjome pateikti istorijas kuo patraukliau ir tiksliau. Taip pat dėkojame Lietuvos nacionaliniam muziejui, suteikusiam galimybę iš arti pamatyti Laisvės gynėjų, žuvusiųjų Sausio 13-ąją asmeninius daiktus bei juos fotografuoti.

Kad knygelė pasiektų skaitytojus, dirbo:

AUTORIAI:

Rasa Praninskienė sugalvojo, kaip pateikti skaitytojams istorijas apie žuvusius Laisvės gynėjus, ir jas užrašė

Aušra Pocienė parašė apie parlamento gynėjus

Skirmantė Reznikienė pateikė dokumentinę medžiagą apie įvykius

Vilma Akmenytė-Ruzgienė ir **Žydrūnas Mačiukas** sudėliojo akcentus apie saugomus objektus visoje Lietuvoje bei to meto televizijos laidas ir koncertą, vykusį iki lemtingųjų įvykių

Rasa Gelčienė pasidalijo prisiminimais apie tą naktį susikūrusį ansamblį

Žilvinė Petrauskaitė pasidalijo prisiminimais, kaip Sitkūnuose pradėjo veikti Lietuvos radijas

Eurika Masytė papasakojo, kaip sukūrė dainą „Laisvė“

DIZAINERĖ

Ilona Šilenkova pasitelkdama DI pavaizdavo knygos herojus

MAKETUOTOJA

Neringa Motiejūnaitė-Lilienė sudėliojo istorijas, piešinius ir nuotraukas

BIBLIOGRAFĖ

Saulė Čužienė atrinko periodikos straipsnius, publikuotus Lietuvos spaudoje apie Sausio 13-osios įvykius

MUZIEJININKĖ

Lietuvos Nacionalinio muziejaus Istorijos skyriaus vyresn. rinkinio kuratorė

Virginija Semėnaitė padėjo leidiniui parinkti žuvusiųjų daiktus, kurie saugomi Lietuvos nacionaliniame muziejuje

Valdas Sinkevičius rūpinosi, kad tekstai nukeliautų iki spaustuvės, o iš jos skaitytojus pasiektų knygelė

FOTOGRAFĖ

Olga Posaškova

REDAKTORĖ

Dainora Mozerė

ISBN 978-609-8143-49-2

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2025

TURINYS

O ką būtum daręs tu? Vietoj įžangėlės . . .	4	Langas į tautą	57
Oi neverk, motušėl. Apie Loretą Asanavičiūtę	5	Kai Lietuva po tankų šūvių nenutilo	58
Knyga, gimusi iš tylos	9	Sušaudyta jaunystė. Apie Vidą Maciulevičių	64
Lietuvos širdies gynyba	10	Gyvoji barikada	66
Nesunokinti obuoliai. Apie Virginiją Druskį	11	Vilniuje ir Kaune bei Kauno rajone saugoti objektai	67
Piešiame laisvę	14	Balandžio plazdėjimas. Apie Titą Masiulį	68
Užaugę laisvėje su daina	15	Trispalvė jūroje	73
Paskutinė kulka. Apie Darių Gerbutavičių	17	Lietuvos Laisvės gynėjų palaidojimo vietos	74
Naktis prieš rytą	20	Nustojusi plakti širdis. Apie Alvydą Matulką	75
Naktis kai gynėme laisvę	21	Naktis, kai mokėmės laisvės	78
Mėnuo laisvoje Lietuvoje. Apie Rolandą Jankauską	26	Lietuvos Laisvės gynėjų atminimo įamžinimas gatvių pavadinimuose	79
Tylus budėjimas	29	Tulpių viliotinis. Apie Apolinarą Juozą Povilaitį	80
Daina „Laisvė“	30	Naktis Parlamente	84
Užburianti ir stipri dainos energija	31	Vaikystės batukai. Apie Igną Šimulionį	85
Kas, jeigu ne aš? Apie Rimantą Juknevičių	32	Vienybė	89
Visa Lietuva budėjo	36	Išėjo ir nebegrįžo. Apie Vytautą Vaitką	90
Kaip žmonės apgynė Lietuvą	37	Laisvės aušra	92
Sustojęs laikrodis. Apie Alvydą Kanapinską	41	Gydymo įstaigos ir medicinos punktai	93
Būtina perduoti žinią	43	Aš vis tiek gyvensiu. Apie Kęstutį Bredelį	94
Prisiekę parlamento gynėjai	44	Tarp kulkų ir širdžių	98
Vis tiek bus laisva. Apie Algimantą P. Kavaliuką	48	Literatūros sąrašas	99
Mes stovėjome prieš tankus	51		
Rokas prieš sovietų karinę agresiją	52		
Nenugalimas Lietuvos ilgesys. Apie Vytautą Koncevičių	55		

O KĄ BŪTUM DARĘS TU?

VIETOJ ĮŽANGĖLĖS

Ar įsivaizduoji, kad viena naktis gali pakeisti visos šalies likimą?

Kad paprasti žmonės – tokie kaip tavo tėvai, seneliai ar kaimynai – be ginklų, stovėdami vienas šalia kito, gali apginti Tėvynės laisvę? Ši knygelė – apie tuos, kurie 1991-ųjų sausio 13-osios naktį stojo prieš tankus. Ne dėl garbės ar pinigų. Jie tiesiog negalėjo likti nuošaly. Jie norėjo, kad mes – tu, aš, tavo draugai – galėtume gyventi laisvoje Lietuvoje.

Tai, kas vyko 1991 metų sausio 13 dieną – ne legendos ir ne mitai. Tai tikra. Ir tai – mūsų visų istorija. Ši knygelė nėra istorijos vadovėlis. Čia rasi grožinę pasakojimo dalį – išgalvotas istorijas ir situacijas. Tačiau jos paremtos tikrais žmonių atsiminimais, publikuotais Lietuvos spaudoje, muziejuose saugomais daiktais ir tikromis emocijomis, kurios sukykla kaskart prisimenant tą ilgą ir beprotišką naktį.

Bandymas parašyti, ką jautė vienas ar kitas herojus, ką jie darė, ką mėstė, – tai tik noras sukurti pasakojimą, kuris atspindėtų tos nakties nuotaikas. Pasakojimai paremti faktais: kokia muzika skambėjo aikštėse, kokia informacija buvo skelbiama iš Sitkūnų retransliacijos stoties, kokie svarbiausi Lietuvos objektai buvo saugomi, kurių išsaugoti nepavyko.

Istorija papildyta komiksais – juose pasakojimai apie tą košmarišką naktį. Kad galėtum ne tik paskaityti, bet ir pajauti.

Rašydami šią knygelę norėjome vieno: kad stabteltum ir susimąstytum. Kad pabandytum įsivaizduoti – o ką būtum daręs (ar dariusi) tu? Kad šita istorija tau įstrigtų, kad nepasimirštų. Kad pajustum, kaip iš tikrųjų viskas atrodė. Nes laisvė nėra savaime suprantama. Ją kažkas apgynė. O mums lieka prisiminti.

Kartais istorijos nutinka taip seniai, kad atrodo – jos nebe mūsų. Sausio 13-osios naktis, kai paprasti žmonės be jokių ginklų stovėjo prieš tankus – tikėdami, tikėdamiesi, bijodami, bet likdami, – tai mūsų visų istorija, nulėmusi šalies ateitį, todėl itin reikšminga.

Įsivaizduok: nakties vidurys. Lauke šalta. Tu stovi prie pastato kartu su minia žmonių. Jokio Wi-Fi, jokių „live“, jokių „like“ – tik tavo kūnas, balsas ir žinojimas, kad esi čia dėl kažko labai svarbaus.

Tai ne filmas. Tą naktį Lietuva laikėsi iš paskutiniųjų. Ne dėl įrašų „TikToke“, ne dėl „laikų“, o dėl LAISVĖS. Kas jie buvo? Didvyriai? Taip.

Bet pirmiausia – žmonės. Tokie kaip mes. Jie svajojo. Mylėjo. Išdykavo. Mokėsi. Planavo, ką veiks baigę mokyklą. Kūrė šeimas. Kai kurie iš jų buvo labai jauni – vos pradėję gyventi. Ir vis dėlto jie nepabūgo.

Tegul jų istorija pasilieka su tavimi – ilgam.

O dabar – skaitom...

OI NEVERK, MOTUŠĖL

APIE LORETĄ ASANAVIČIŪTĘ

Kažkokia keistai sunki diena. Mama atsisėda pailsėti. Priešais ją televizorius, o ant jo – Loretos nerta servetėlė. Taip gražiai ji neria servetėles, takelius. O jau kokie jos mežginiai gražūs!

Mama apsižvalgo. Ant durų pakabinta žydra suknelė. Vis glosto ją akimis. Gabi jos mergaitė. Tokių gražių

suknelę nusimezgė Naujiesiems Metams. Sakė, kad jautėsi labai gerai ją pasidabinusi, tarsi pakylėta. Visi, kas matė ją pasipuošusią žydraja suknele, labai gyrė. Tik va, nepaslėpė į spintą, matyt, dar nori pasigrožėti. Nors ir šiaip Loreta nelabai greita kambarių tvarkyti. Vis reikia paraginti. Et, supaisysi tuos jaunus...

Krūpteldama mama prisimena, kaip vos prieš keletą dienų Loreta per sapnus pradėjo klykti. Kai nubėgo pas ją, ilgai negalėjo nuraminti, vis verkė ir verkė. Mama klausė: „Ką sapnavai?“, o ši kūkčiodama ilgai pasakojo – baisus juodas debesis nusileido iš dangaus ir norėjo pastverti ir nusitempti kažį kur. Ilgai glėbyje tąakt glaudė mama savąją pagrandukę.

Norėjo apsaugoti ją nuo visokių negandų. Net po darbo visuomet pasitikdavo stotelėje. Loreta iš darbo paskambindavo mamai pranešti, kad jau eina namo, tai mama rengdavosi ir kulniudavo iki stotelės, kad pasitiktų dukrą.

Kartą nuoširdžiai išsikalbėjo su Loreta. Apie ateitį. Apie svajones. Loreta netikėtai prasitarė, kad labai bijo netekti mamos. Pati mama šito bijo. Ne todėl, kad jaunėlė nesavarankiška ar negalima būtų pasitikėti ja, ne todėl, kad jai rūpėtų keistos kompanijos. Mama svajoja gyventi kartu su būsima Loretos šeima. Tuomet net kalbėjosi apie nuotakos suknelę. Net pasiginčijo su Loreta, – ji vienaip įsivaizdavo save nuotakos rūbu, mama kitaip. Smagios viltys, gražūs lūkesčiai.

Mama didžiuojasi, kad jai pavyko vienai išauginti puikius vaikus, kad jiems nieko netrūko. Dabar jau lyg paukšteliai vienas po kito palieka lizdą. Sūnus jau keleri metai atskirai gyvena. Mama jaučiasi laiminga – kas gi svarbiau motinai, nei laimingi jos vaikai. Nepritekliai, vargai seniai praeityje. Visiems gerai klostosi gyvenimai.

Vaikai geri. Darbštūs, tvarkingi. Tik Loretos begalinė meilė ir rūpestis beglobiais gyvūnais kartais šiek tiek erzina. Mama net papriekaištauja Loretai: „Ko tu vis juos šeri? Taip ir įpranta katės aplink namus maltis.“ Barasi, bet Loreta užsispyrusi – vis neša katėms kokį kąsnelį prie namo kampo.

Mama jau nuo ryto žadino abi dukras, vos tik išgirdo kvietimą eiti budėti prie Aukščiausiosios Tarybos, Televizijos bokšto. Ir ėjo visos, budėjo. Kai pavargo, grįžo namo. Tik Loreta liko su draugėmis toliau budėti prie bokšto.

Sesė nuėjo ilsėtis. Išsivirusi arbatos mama suvalgė gabaliuką Loretos kepto pyrago su obuoliais. Vis išplaukdavo prieš akis prisiminimai – jie puolė į lyg širšės uogienės indelį. Ir miegas neėmė.

Būdavo smagu, kai Loreta iškepusi pyragą pasikviesdavo draugį. Prie arbatos pasipasakodavo apie darbą, kalbėdavosi apie liaudies dainas. Tiesa, su draugėmis nedainuodavo, o su mama dažnai užtraukdavo. Taip ir girdi besiliejančią melodiją. „Oi, neverk, motušėl...“ arba „Atskrend sakalėlis...“. Kai mama pavargdavo, Loreta pati viena dainuodavo...

Loreta lanko net kelis folkloro kolektyvus. Džiaugiasi galėdama dainuoti, koncertuoti. Su kolektyvais jau ir kitus miestus aplankiusi. Kartą viešėdama pas mamos draugę Reginą Ukmergės rajone, Loreta pamatė iš komodos kyšančią languotą skarą. Susižavėjo tąja skara. Regina ją padovanojo Loretai. Dažnai skara apsigobdavo koncertų metu ar kai tylų vakarą sėdėdavo namuose, nerdavo ir dainuodavo „...kad jaunas sūnus eis ginti brangiausios tėvynės...“

Iki pavakarių buvo prie bokšto, ten irgi skambėjo dainos. Visokios. Dauguma jų apie tėvynę. Išgirdusi dainuojant „Tėvyne, tu mano Tėvyne, su kuo ir prieš ką tu eini?“, Loreta labai susigraudino. Net pritarti nebegalėjo. Mama apkabi-

no jų, prisiglaudė. Jautri dukra, o ir dienos neramios, kažkoks baubas pakibęs virš tėvynės...

Loreta visada mėgdavo įsidėjusi pyrago gabalą sėdėti prie televizoriaus ir žiūrėti animacinius filmukus. Keistas pomėgis. Mama nepiktai paburbėdavo stebėdamasi, kodėl ji taip mėgsta tuos filmukus. Gal todėl, kad svarbu laiminga pabaiga. Kad gėris nugali blogį.

Prisimena, kaip vienas matematikos mokytojas buvo „užsisėdęs“ ant Loretos. Net ausį kartą suktelėjo. Dukra labai išgyveno, o mama, neapsikentusi tų patyčių, perkėlė dukrą į kitą mokyklą.

Dabar juokinga prisiminius tą pedagogą. Ypač kad Loreta baigė finansininkės specialybę. Įdomu, ką dabar pasakytų tas matematikas... Kiti mokytojai Loretą girdavo. Už ramumą, gerumą, už tiesą. Net kai klasės draugai sugalvodavo iškrėsti mokytojui kokią pokštą, Loretos niekas nebardavo, visi žinojo, kad ji niekad nesišaipys iš kitų, neprigalvos ir nekrės kokių nors išdaigų.

Nors kol kas viduržiemis, bet netrukus ateis ir pavasaris. Mama, kaip visada, padovanos Loretai spalvotų frezijų puokštelę. Ji jas tiesiog dievina. Todėl kaskart gimtadienio proga jai nuperka frezijų. Dukra pamerkusi jas į vazelę vis uosto ir gėrasi... Gaila, kad dar negreit tas gimtadienis...

Galvodama apie abi dukras ir sūnų mama džiaugiasi, kad rūpesčių dėl jų nebuvo, na nebent, kai visai maži buvo. Būdavo, skambindavo į darbą jai paeiliui tai vienas, tai kitas ir skųsdavosi vienas kitu. Renata sakydavo, kad Loreta neklauso, Loreta aikštydavosi, Bronius savas tiesas vedžiojo... Tuomet supykdamo, o dabar smagu prisiminti. Vaikai kaip vaikai, matyt, visose šeimose taip būna.

Nepajuto, kaip užsnūdo prisiminimų svaiginama. Telefonas suskambėjo apie vienuoliktą vakaro. Greit pribėgusi išgirdo laimingą Loretos balsą. „Aš dar gyva“, – juokėsi ji. Pasirodo, sušalusios keliose nuėjo į mokyklą pasišildyti ir nutarė paskambinti mamai, kad šioji nesijaudintų.

Prisiminimai vėl gena į praeitį. Kažkodėl toji praeitis šiandien ypač įkyri. Ir savo vaikystę prisimena, sodybą, kurioje augo. Pievas, pilnas visokiausių kvapnių žolynų. Bičių dūzgimą. Ir kaip nukritusi po darbų į minkštą pievą po medžiais jausdavo lapų mirguliavimą, vėjo šiurenimą. O kartu su jais – antaninių obuolių kvapas. Ir dar kriaušių. Ir parugėmis sklindanti daina...

Kai nusiveždavo Loreta į kaimą, senelis ją veddavosi į kaimo parduotuvę pirkti saldainių. Vaikams tai svarbiausias dienos įvykis, didžiausias smagumas. Bet vis tiek – toje praeityje vien vargas, nepritekliai.

Maždaug po valandos pasigirdo šūviai, sproginimai...

Tuo metu Loreta, susikibusi rankomis su savo draugėmis, stovėjo priešais tanką. Vis dar netikėdama, kad tankas važiuos ant žmonių. Tik spėjo sušukti draugėms „Aš bijau!“ ir stipriau įsikibo draugei į ranką.

Vėl skambutis. Sūnus teiraujasi, kur Loreta. Viešpatie! Kokia neganda pakibo virš Lietuvos?

Drebančiomis rankomis segasi paltą. Lėks ieškoti Loretos. Šaudymai nesiliauja. Lyg nudiegia širdį.

Jau dabar ir pati mato tą tamsumą iš Loretos sapno. Mama supranta, o gal pajunta – toji baisinga tamsi jėga, prieš kelias dienas išgąsdinusi per sapną jos dukrą, pasivijo. Juoda, grėsminga neganda...

**„...TAIP NELAUŽYK SAU RANKŲ, KAIP BERŽO ŠAKAS
KAD LAUŽO UŽRŪSTINTAS VĖJAS...“**

KNYGA, GIMUSI IŠ TYLOS

LIETUVOS ŠIRDIES GYNYBA

SKIRMANTĖ REZNIKIENĖ

1991 metais beginklė Lietuva kovojo už savo teisę būti laisva, nepriklausoma ir demokratine valstybe.

Seimo lankytojų centras vaizdo pasakojimų cikle „Lietuvos Širdies gynyba“ kviečia į susitikimą su Mobilizacijos ir pilietinio pasipriešinimo departamento prie Krašto apsaugos ministerijos Pilietinio pasipriešinimo skyriaus patarėju, kovojusiu Laisvės gynėjų gretose ir 1991 m. sausį gynusiu Aukščiausiąją Tarybą, Lietuvos kariuomenės kūrėju savanoriu, atsargos majoru Albertu Daugirdu.

„Šis pasakojimų ciklas nepretenduoja į visų Parlamento gynybos aspektų aptarimą, tai tik dar vienas žingsnis papildant pasipriešinimo kovų prieš 35 metus metraštį, praturtinant jį unikaliomis detalėmis“, – sako ciklo rengėjai ir tikisi, kad nuoseklūs vaizdo pasakojimai primins išskirtinę šios datos svarbą lietuvių tautos kovoje už laisvę ir nepriklausomybę.

Keturių dalių vaizdo pasakojimų ciklas „Lietuvos Širdies gynyba. Prisiminimai“ suteiks jums vertingos informacijos apie išorinę parlamento gynybą 1991 m. sausį: I dalis. Pradžią; II dalis. Išorinė gynyba; III dalis. Vidinė gynyba; IV dalis. Išvados.

NESUNOKINTI OBUOLIAI

APIE VIRGINIJŲ DRUSKĄ

Asta džiaugiasi. Nors ir po nemiegotos nakties, vis tiek smagu, kad užėina tai vieni, tai kiti draugai. Praėjusią naktį kartu su Virgiu budėjo prie Aukščiausiosios Tarybos pastato. Nebuvo lengva, vis vaikščiojo nuo vieno būrelio prie kito, pasikalbėdami su vilniečiais ar iš kitų miestų atvažiavusiais gynečiais. Kai kada prisijungdavo prie dainos, traukiamos į mažas ar didesnes grupes susibūrusių žmonių gynėjų.

Prisimena – kaip gražu buvo klausytis tos dainos „Šių naktelį per naktelį“. Klausėsi ir norėjo, kad vėl ir vėl ją dainuotų. Susižvelgė su Virgiu. Jis apkabino Astą, spustelėjo pečius ir pasakė: „Matysi, pavasarį pasodinsim obelį. Arba eglę, arba kitą medį, kokį tik norėsi.“

„Su broliu obelėlę sodinau sodinau...“ Virgis neturėjo brolio nei sesers. Augo vienas, bet kaip jį myli tėvai! Su seneliais itin glaudus ryšys. Virgis nuolat pasakoja savo prisiminimus iš vaikystės, kurią dažnai leido senelių sodyboje. Ten ir dūkdavo, ir darbelių gaudavo, o paskui močiutė arba senelis vesdavosi į parduotuvę ledų pirkti.

Tai bent smagumėlis: įkritęs į pievą laižai sau ledus ir ganai debesis. Ko tik danguje nematydavai – ir avinėlis baltas plaukdavo, ir šuo, ir katinas. Kartais susipynusiuose debesyse galėdavai išvysti net ledų porciją. Rodos, ištiesi ranką ir pačiupsi... Tuomet, pasakoja, prisigalvodavo visokiausių istorijų – kaip jis pats skrenda dangumi ant debesies-laivo, pamuoja burtų lazdele ir atsiranda kibiras ledų. Ne, geriau, kad mes visi kartu su seneliais gyventume. Chm. Ne, gal geriau, kad visi žmonės taptų laimingi.

Virgis taip vaizdingai viską pasakoja, kad Astai kartais atrodo, jog ir ji drauge ganydavo debesis, karstydavosi obelių kamienais, skanaudavo vyšnias, laks-

tydavo nuo bičių, o vasarą ant šviežio ką tik nuskinto agurko močiutė užtep-
davo medaus... Mmmmm... Gardumėlis.

„O tu nebijai bičių? Jos tavęs nė karto nesu-
gėlė?“ – stebėjosi Asta. „Nea. Matytum, kaip
mano močiutė meiliai bites kalbina, o kai jas
meiliai kalbini, negi jos sugels tave?“ Pasako-
rius – prunkšdavo Asta dar pliaukšteldama
Virgiui per pečius sulankstytu į vamzdelį lai-
kraščiu ar žurnalu. Jauni juokdamiesi varžy-
davosi – kas bus stipresnis.

„Šių naktelį per naktelį nemigau nemigau...“
vėl aidai mintyse žodžiai, skambėję vakar
miesto centre.

Užsuko kita draugų grupė. Taisosi arbatą, šnekučiuojasi apie šį bei tą, juokia-
si. Virgis moka džiaugtis gyvenimu. Gal tik kartais atrodo, kad skuba gyventi,
nes visur nori būti pirmas, pačiame įvykių centre. Viskas jam įdomu, visko
nori. Asta pažvelgia į nebaigtą skaityti knygą. Virgis labai mėgsta skaityti.
Gal per tą skaitymą ir akis susigadino? Kartais iki vidurnakčio knygą nepa-
leidžia. Būna, kad ir vos ne iki ryto...

Su draugais aptarinėja mokyklinės išdaigas ir pokštus. Kaip užkišdavo deg-
tukais klasės durų spynas prieš kontrolinius, tai nė neverta pasakoti – tokių
išdaigų pasitaikydavo visose mokyklose. Panašūs pokštai kiekvieno atminty-
je. Daug juoko sukelia pasakojimai apie tai, kaip mokytojo kėdę sukeisdavo su
daug žemesne arba pastatydavo ant pusiau pripūsto baliono.

Už lango įtempta situacija, gal todėl norisi
pabėgti į prisiminimus, kai buvo nerūpestin-
gas laikas. Visi lukštėna iš atminties juokin-
gas situacijas.

„Nokink obuolalius raudonai raudonai...“
Astos mintys vėl nuklydo į dainos melodiją,
žodžius. Prinoks dar daug obuolių tėvynėje.
Greičiau tas pavasaris ateitų. Gal tikrai ga-
lėsime kur nors medį pasodinti...

Po truputį išsiskirsto draugai. Kas prie bokšto, kas į namus. Astą apima keistas liūdesys. Betgi žino – taip būna, kai išsiskirsto svečiai. Kambaryje plevena likęs draugų juokas.

Nutaria pasiklausyti žinių. Virgis jų niekad nepraleidžia. Ir staiga girdi naujieną, kad artėja tankai. Nerimas suspaudžia abiejų širdis.

Staiga Virgis pakyla ir sako: „Varau prie bokšto, bet dar užbėgsiu pas mamą, kad jai būtų ramu. Žinai, kaip mamos jaudinasi – ir kai reikia, ir kai nereikia.“

Pradėjo ruoštis, Asta ieško šiltesnės striukės, nes po vakarykštės nakties anoji dar neišdžiūvusi – visą naktį krito šlapdriba. Ji bando atkalbėti Virgį eiti prie Televizijos bokšto: taigi vakar budėjom, gal kitą kartą, šiąnakt pailsėkim. Juk taip gera buvo šnekučiuotis su draugais, o dabar reikia poilsio, numigti ar tiesiog pabūti su savo mintimis.

„Nueisim kitą vakarą“, – Asta iš paskutiniųjų nori sulaikyti Virgį. Pati jaučiasi pavargusi, mato, kad ir Virgiui reikia poilsio. „Dar atsitiks kas...“

Virgis guodžia Astą: „Nieko man neatsitiks. Jeigu visi bijosim, Lietuva niekada nebus laisva.“ Uždaro duris. Asta lieka laukti grįžtančio.

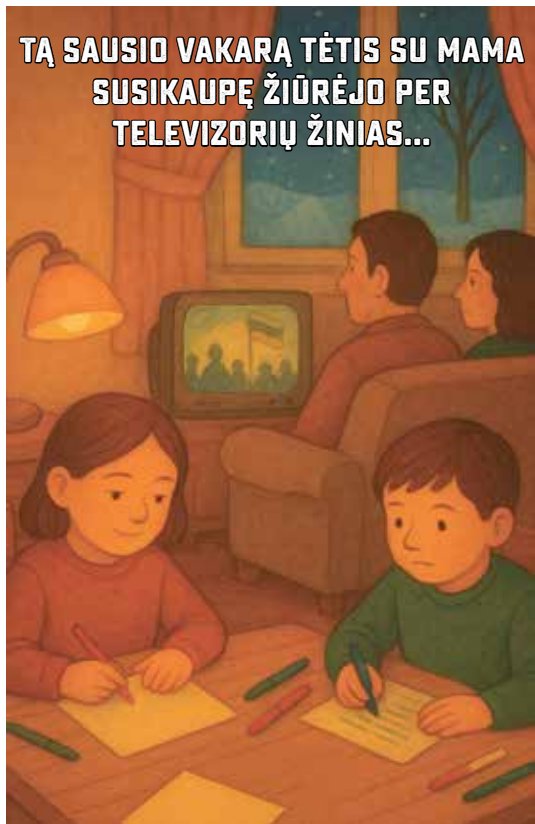
„Šių naktelių per naktelį nemigau nemigau...“ Laiptinėje nuolat trinksi durys. Asta būdrauja ir vis klausosi – gal čia Virgio žingsniai. Klausosi ir klausosi, kol ima rodytis, kad dabar tai jau tikrai Virgis...

Tuo metu kaimynas mato skubantį link tanko jaunuolį. Tą, kuris visad mėgo būti pirmųjų gretose. Šūviai jau skrodžia Virgio širdį.

VĖL NUTYLA ŽINGSNIAI...

PIEŠIAME LAISVĘ

TA SAUSIO VAKARĄ TĖTIS SU MAMA
SUSIKAUPĘ ŽIŪRĖJO PER
TELEVIZORIŲ ŽINIAS...

„KODĖL ŽMONĖS STOVI
PRIE BOKŠTO?“

„JIE GINA LAISVĘ.“

„AŠ NORIU JĄ NUPIEŠTI.“

VAIKAI PIEŠĖ,
KAIP SUPRANTA LAISVĘ.

KARTAIS LAISVĘ PIEŠIA MAŽA RANKA,
BET DIDELĖ ŠIRDIS.

UŽAUGĘ LAISVĖJE SU DAINA

RASA GELČIENĖ

*Apie „Kadagi“ – gimusį Sausio 13-osios
naktį aikštėje prie parlamento*

1991 metų sausio 13 diena. Kiekvienam folkloro ansamblio „Kadagys“ dalyviui ši diena brangi. Ji kaip gyva istorinės atminties liudytoja, kad išauginame laisvą tautą. Tuomet, kai Lietuvai iškilo didelis pavojus dar kartą prarasti savo Nepriklausomybę, visi mes – vyresni ir jaunesni, profesoriai ir studentai, tėvai ir vaikai, supratome ir jautėme, kokia yra brangi ir svarbi mums mūsų šalis. Tą drėgną, žvarbų sausio vakarą, buriantis lietuviui prie lietuvių, dainuojant liaudies dainas, giedant giesmes, dalijantis sumuštiniais ir arbata, buvo lemta užgimti ir mūsų folkloro ansambliai. Pirmasis žmogus, tapęs ansamblio siela, pirmuoju jo vadovu, subūręs apie save tikrus dainos ir Lietuvos patriotus, buvo Bronislovas Račiūnas. Iš tų įsimintinų 1991 metų apie ansamblio pradžią pradžią dokumentinės medžiagos beveik neišliko, juk tuomet niekas neturėjo puikios kokybės vaizdo kamerų, niekas nefotografavo išmaniaisiais telefonais. Viskas sklido iš lūpų į lūpas: dainos, istorijos, prisiminimai...

Sausio 13-osios įvykiams jau yra prigijęs „dainuojamosios revoliucijos“ pavadinimas, nes daina tuo sunkiu metu buvo mūsų patarėja, dvasios stiprintoja. „Kadagys“ taip pat užgimė iš dainos ir žmonių, kuriems daina buvo ir liko svarbi gyvenimo dalis. Kalbindami Bronislovo Račiūno dukrą Daivą Račiūnaitę-Vyčinenę ir vieną iš pirmųjų ansamblio dalyvių Sabiną Puntežienę, galėjome sudėlioti ansamblio istorijos pradžios dėlionę. Patys pirmieji, kurie būrėsi dainoje apie B. Račiūną, stovint prie parlamento sausio 13-ąją, dar vis lieka paslapyje – tuo metu giedojo ir dainavo visi žmonės, susirinkę saugoti parlamento. Vėliau pirmieji kadagiečiai, kurie pradėjo koncertuoti oficialiai, būrėsi vėlgi aplink iš Panevėžio krašto kilusius brolius Račiūnus – Bronislovą ir Simą. Anot D. Račiūnaitės, kartais prisijungdavo ir kiti Tėvuko (t. y. Bronislovo Račiūno) broliai: į festivalius „Skamba skamba kankliai“ atvažiuodavo bro-

lis Zenonas iš Panevėžio, brolis Kazimieras iš Kauno, prisijungdavo pusbrolis Pertas Labanauskas. Todėl ir buvo pradėtos dainuoti Panevėžio krašto, Uliūnų kaimo (kuriame gimė Bronislovas Račiūnas) dainos. Jos skamba folkloro ansamblio „Kadagys“ dainininkų lūpose ir šiandien. Ansamblis tebedainuoja ir tas dainas, kurios skambėjo sausio 13-osios ir vėlesnių dienų įsimintinais vakarais: „Ant Nemuno kranto“, „Pjaun broliukai žalioj lankoj“, „Auga kieme klevelis“, „Anoj pusėj Dunojėlio“, „Balnokim broliai žirgus“, „Leiskit į Tėvynę“, „Lietuva brangi“, „Mažam kambarėly“ ir daug kitų, kurias mokėjo vyresnioji karta. O pati svarbiausia daina, su kuria ne tik gynėme savo valstybės Laisvę, bet su ja užaugo ištisos žmonių kartos, – tai „Augo girioj qžuolėlis“! Etnomuzikologė, LMTA profesorė D. Račiūnaitė-Vyčinienė prisimena, kad tas dainas anuomet mokėjo visi. Ji pasakojo, kaip, dar būdama mokinė, su draugėmis prisijungė prie studentų eisenos į Vingio parką nuo Vilniaus universiteto (tuomet Universitetas šventė 400 metų jubiliejų) ir visą kelią dainavo tas populiarias, visiems žinomas dainas. Jų užteko iki pat Vingio parko!

Vilniaus miesto folkloro ansamblis „Kadagys“, savo kūrybinę veiklą pradėjęs tuo įsimintinu laiku, gyvuoja ir dabar. Kolektyve dainuoja garbaus amžiaus senjorai nuo 57 m. iki 91 m., jiems vadovauja etnomuzikologė Rasa Gelčienė. Šis ansamblis nuo įsikūrimo datos yra nuolatinis tarptautinio folkloro festivalio „Skamba skamba kankliai“ dalyvis. Kolektyvas kasmet rengia popietes Lietuvos „Žinijos“ draugijoje, tapusias jau tradicinėmis, kasmet būna kalendorinių, valstybinių švenčių paminėjimų dalyvis. „Kadagys“ koncertavo Seime, vaikų ugdymo įstaigose – mokyklose, darželiuose, svečiavosi užsienio šalyse – Latvijoje, Estijoje, Belgijoje, koncertavo daugelyje Lietuvos miestų. Yra paruošta nemažai koncertinių programų, kurių repertuarą sudaro tiek pavienių liaudies dainininkų (Anelės Karmonienės, Vlodo Žeromskio) repertuaras, tiek tarmiškai atliekamos įvairių regionų dainos, rateliai. Pastaruoju metu „Kadagio“ nariai yra ansamblio vadovės R. Gelčienės kūrybinių parodų (jose eksponuojami tradiciniai šiaudiniai sodai) lydintieji atlikėjai. 30 metų kūrybos jubiliejinį koncertą ansamblis surengė kartu su Vilniaus Juozo Tallat-Kelpšos konservatorijos mokiniais. Vilniaus miesto folkloro ansamblio „Kadagys“ dainininkai džiaugiasi, kad gali perduoti ir dovanoti jaunimui vieną iš brangiausių mūsų tautos turtų – DAINĄ!

PASKUTINĖ KULKA

APIE DARIŲ GERBUTAVIČIŲ

Mama Vincė jaučiasi pakylėtai. Jos Dariukas jau kelios dienos važinėja motociklu po Vilnių ki-
tiems pranešinėdamas, kaip mieste juda karinių
mašinų kolonos. Vakar va grįžo visas smagus,
mat prie parlamento buvo nuvažiavęs. Sakė –
ten gera nuotaika, visi buriasi grupelėmis, vaikš-
tinėja, dainuoja. Kai kas atneša arbatos, kad
nesušaltų, kai kas priteptų sumuštinį – visus
vaišina.

Mama vis klausėsi ir didžiavosi, kad jos vienatinis sūnelis toks patriotas. Skauda jam širdį dėl tėvynės, dėl Lietuvos. Jiems visiems skauda. Gerai, kad yra toks rūpestingas. Iš vakaro ėjo pas kuratorę pasitarti, kaip jam perlaikyti matematikos egzaminą...

Pro langą matyti viskas, kas vyksta prie Televizijos bokšto. Žmonių nemažai susirinkę. Žvilgtelėjusi pro langą mama vėl palinko prie viryklės. Virė pupelių sriubą. Kaip ją mėgsta jos Dariukas! Visada džiaugiasi gavęs pietums pupelių sriubos. „Į ką jis čia nusidavęs?“ – maišydama puodą galvoja Vincė.

Et, nebuvo gabus mokslams, gal todėl namiškiai neprieštaravo, kai sūnus pasirinko statybinin-
ko-dailidės profesiją. „Kiek puikių dalykų yra su-
meistravęs. Va, rankšluostinė, šaukštas išdrožtas. Negali sakyti, turi rankas. O ir tėvelis jį vis kokių
nors darbų pamokydavo, – verdant sriubą vis lin-
do mintys apie Dariuką. – Matyt, greit pareis, nes
jokio raštelio nepalikęs.“

Dariaus dirbiny

Tuos raštelius sūnus palikdavo kuo matomiausioje vietoje – kad iškart į akis kristų. Rašteliuose praneša, kur ir su kuo būsiąs, kad tik tėveliai nesijaudintų, kad visada žinotų, kur jis esąs.

Mama vėl žvilgteli pro langą į besibūriuojančią minią. Sriubai baigiant virti, reikia ir karbonadus kepti. Kaip čia taip pavyko – visi pietūs pagal Dariuką. Labiausiai iš visų patiekalų jis mėgdavo pupelių sriubą ir mamos keptą karbonadą.

Vos grįžęs į namus skubiai sukirto pietus ir užsidarė kambaryje įrašyti draugui garsajuostę. „Pailsėk verčiau“, – sako jam mama, o Dariukas šyptelėjęs atsiliepia: „Jau seniai jam žadėjau. Įrašysiu ir vėl lėksiu. Prie Aukščiausiosios Tarybos daugiau neisiu. Tik prie Televizijos bokšto.“

Dariukas draugiškas, prie jo linksta nemažai jaunų žmonių. Vincė prisimena, kad visai neseniai jis subūrė visus draugus, o jų buvo gal trisdešimt, nueiti į fotografijos ateljė. Tiesiog šiaip sau. Kad turėtų bendrą nuotrauką. Juokėsi ir mama jam pasakojant, kad fotografas labai skeptiškai į tai pažiūrėjo – net liepė iš anksto susimokėti, nepatikėjo, kad toks būrys jaunuolių tikrai dėl nuotraukų susirinko, manė, jog čia pokštas. Sugaišins laiką fotografui, o paskui išėję šaipysis iš jo.

Na, nebuvo gabus mokslams, užtat kokie gražūs jo piešiniai. Nuo pat mažens mokytojai girdavo. Tikrai sekasi piešti. Piešia visą laiką, kai tik randa minutę laisvo laiko. Jo mėgstama muzika mamai nelabai patinka, išvis nesupranta tokios muzikos, bet, ko gero, visi jauni turi išskirtinį muzikos supratimą, visai nepanašų į tėvų. Nors pats Dariukas groja tėvo dovanotu akordeonu. Miela klausytis jo atliekamų melodijų.

Darius sąsiuvinys

Kartą visai šeimai nuėjus į Katedrą melstis, kai mama pamatė grįžtantį nuo altoriaus Darių, jis buvo sutrikęs, visas perbalęs. Kaip vėliau paaiškėjo, – bažnyčioje pamatė amatų mokyklos, kurioje mokėsi, direktoriaus pavaduotoją ir nusigando. Galvojo, kad mokytoja barsis.

Visa šeima buvo tikintys. Paskutinės viešnagės Rokiškio rajone metu Darius priėjo išpažinties. Kodėl tai dabar prisiminė Vincė? Nerimas jau skleidė savo bures.

Darius paslaugus, principingas jaunuolis. Kartais gal net pernelyg laikosi savo tiesų, – mamai per širdį nuėjo šis prisiminimas. Ir pataikauti niekam nesisistengia. Gal todėl per tą savo tiesumą užsitraukdavo kai kurių mokytojų nemalonę. Antra vertus, buvo nuoširdus. Nieko neskaudindavo, neapgaudinėjo. Matyt, ir draugai dėl to limpa prie jo.

Temsta. Aikštėje prie bokšto minia vis labiau tankėja. Pro langus atrodo tarsi koks skruzdėlynas. Vincė nori išeiti, bet dėl įsipareigojimų darbe turi būti prie telefono – bet kada gali paskambinti darbo reikalais iš gamyklos.

Ir naktis jau atėjo, o Dariuko vis nėra. Pasigirsta šūviai, sprogimai. Mama pradeda melstis. Bet ne. Pirmiausia reikia skambinti sūnaus draugams. Ji ima ieškoti sūnaus. Prižadina visus mokytojus, jeigu kurie miega, visus bendraklasius, pažįstamus. kažkas čia ne taip.

Prisiskambino kažkam ir paklausė, ar Darius yra. Kitam ragelio gale atsakė, kad yra. Nusiraminsi užsnūdo. Ir staugia it šalto prakaito perskrosta prabudusi bėga pažiūrėti, ar paklota Dariuko lova, – mat visada palieka ją paruoštą miegui, jeigu sūnus kur užtrunka. Tada ir suprato – klausė, ar Darius yra tuose namuose, bet nepasakė pavardės. Gal ir buvo ten Darius, bet visai ne tas. Ne jos Dariukas.

Už lango klykdamos lekia greitosios pagalbos mašinos, kyla baisi sumaištis, girdėti sprogimai. Nuo Televizijos bokšto aidi šūviai. Užavusi minia pakrinka tvoros link.

Tuo metu Darius su keturiais vaikiniais bėga nuo šūvių. Ir krinta pirmas. Kulkos jam pataiko į kojas. Jau prie tvoros, įsikibęs rankomis, bando perlipti – peršaukia rankas. Penktoji kulka pataiko tiesiai į plautį. Ši kulka paskutinė.

Vincė nieko nežinodama, nė televizoriaus nebuvo įsijungusi, supranta, tiesiog pajunta, kaip pajusti moka tik motinos širdis,

– JOS DARIUKO NEBĖRA.

NAKTIS PRIEŠ RYTOJŲ

NAKTIS, KAI GYNĖME LAISVĘ

ŽILVINĖ PETRAUSKAITĖ

Lemtingų Sausio įvykių savaitgalį man buvo 24-eri. Prieš dvejus metus buvau baigusi Vilniaus universitetą ir gyvenimas atrodė nuostabus – atkurtoji Lietuvos Nepriklausomybė vėrė plačias galimybes, viskas taip sparčiai keitėsi, kad išties atrodė, jog tuoj gyvensime kaip Švedijoje, to meto supratimu, – idealiuose Vakaruose.

Jau pusmetį dirbau svarbiausiame Kauno laikraštyje „Kauno tiesa“, kurio vyriausioji redaktorė Teklė Mačiulienė, pasidavusi naujiems vėjams, įdarbino keletą jaunų žurnalistų. Anksčiau laukdami vietos šio dienraščio redakcijoje žurnalistai ne vienus metus dirbdavo korektoriais, naktiniais pasiuntinukais, sekretorėmis, o dabar štai mes – visateisiai žurnalistai. Nors į pirmuosius puslapius mūsų straipsniai patekdavo retokai, o kai kurie senieji žurnalistai laiptuose nė nesiteikdavo atsakyti į pasveikinimą, jautėmės laimingi – buvome laisvo laikraščio dalimi. Kiekvieno numerio cenzoriai jau nevizuodavo. Tai buvo išties nuostabus, neapsakomai pakilus laikas.

Todėl kai 1991-ųjų sausį Vilniuje prie Aukščiausiosios Tarybos (Seimo) rūmų prasidėjo neramumai, kai buvo užgrobti Spaudos rūmai, kai žmonės iš visos Lietuvos suplūdo budėti prie parlamento, Radijo ir televizijos komiteto, Televizijos bokšto ir Tarpmiestinės telefonų stoties, ne vien aš eidavau miegoti šalia pasidėjusi radijo imtuvėlį – Lietuvos radijo transliacijos veikė raminausiai. Paėiliui ištisą parą budėjusių žurnalistų balsai eteriye reiškė, jog sovietų karinė technika svarbiausių Nepriklausomybės objektų dar nepasiekė.

Sausio 12-osios vakarą užsnūdau su radijo eterio garsais, o pabudau nuo triukšmo už lango. Radijo eteriye jau buvo tylą. Tai galėjo būti tarp 2.02 ir 2.17 val.

Tada Kaune gyvenome Taikos prospekte, kitapus Telefonų stoties („Telekomo“) pastato, prie kurio vakarais būriuodavosi miestiečiai. Tą naktį pažvelgusi pro langą pamačiau, kad iš aplinkinių daugiabučių plūsta žmonių lavina. Supratau, kad įvyko blogiausia. Pasidarė taip gaila visų permainų, atneštų Laisvės, taip apmaudu, kad po tiek pastangų viskas vėl nusiris atgal į bjaurią sovietinę praeitį, kurią jau turėjome su kuo palyginti...

Tiesiog negalėjau sėdėti namie, išsibudinusiai, išsigandusiai mamai įdaviau į rankas širdies lašų, apsirengiau ir išėjau. Kai atėjau prie Telefonų stoties, čia jau aidėjo garsiakalbio pastiprintas nuo studijų universitete laikų pažįstamos žurnalistės, Lietuvos radijo ir televizijos Kauno redakcijos darbuotojos Jolantos Šarnickienės balsas. Ji tą vakarą budėjo Sitkūnų radijo stotyje.

„Mieli Lietuvos žmonės, mūsų Respublikos draugai užsienyje! Dėmesio, kalba Lietuvos radijas! Kalba Lietuvos radijas! Pranešame, kad reguliarios Lietuvos radijo programos grubiu karinės prievartos būdu nutrauktos. Apie tai informuojame Lietuvos žmones, Europos ir viso pasaulio tautas. Tyla eteryje ar svetimi balsai jame nereiškia, jog mes atsisakome savo siekių. Didžioji dauguma mūsų beginklės valstybės žmonių yra tvirtai pasirengę žengti 1990 metų kovo 11 dienos nubrėžtu keliu. Kreipiamės į visus, kurie mus girdi: smurtu galima mus palaužti, užkimšti mums burnas, tačiau niekas neprivers išsižadėti laisvės ir nepriklausomybės!“ Šį iš anksto pasiruoštą tekstą Jolanta tą naktį skaitė dešimtis kartų. Jo originalą jau gelstelėjusiame A4 popieriaus lape esu išsaugojusi.

Prie Telefonų stoties susirinkę žmonės nebuvo apgalvoję, ką darys. Visus čia, ko gero, kaip ir mane, atglinė spontaniška emocija. Tamsoje stovinčioje minioje pasigirdo balsai, kad link „Telekomo“ artėja tankai, bet už kelių minučių ši žinia buvo paneigta. Vyriškis šalimais negarsiai pasakė: „Aš čia su autobusu.“ „O į Sitkūnus nuvežtumėte?“ – paklausiau. „Taip.“ „Važiuojam į Sitkūnus?“ – pakviečiau arčiausiai stovėjusius. Kai pradėjome lipti į autobusą, prisijungė daugiau žmonių.

Autobusas sustojo autostradoje. Tamsu, nesimato nė švieselės. Kažkodėl visi skubiai pasileido į statų kalną, kopti buvo sunku, batai slydinėjo, kaipmat aplipo purvu. Tik ryte pamatysiu, kad kažkodėl ropštėmės į viaduko sankasą, kai paėję keletą žingsnių galėjome asfaltuotu keliu pakilti į viršų.

Vešliomis tujomis apsodintos alėjos vedė į smetoninį pastatėlį, kur veikė Sitkūnų radijo stotis. Šalia jo žmonės stovėjo, sėdėjo aplink laužus, lauke girdėjosi radijo stoties transliacija. Spaudė šaltukas. Atsitokėjau: naktį esu visiškai viena tarp nepažįstamų žmonių. Nusprendžiau eiti vidun, susirasti Jolantą –

gal jai reikia pagalbos, be to, juk ryte lėksiu į redakciją, būtų puiku iš šios vietos parnešti žinių.

Prie durų budėję vyrai neprieštaraudami įleido vidun, patekau į nedidukę radijo studiją, joje prie mikrofono – Jolanta, netoliese – ir jos vyras Pranas. Jolanta vis kartojo tekstą: „Tyla ar svetimi balsai eteryje nereiškia...“ ir iš Vilniaus perduodamas žinias.

Užrašinės nebuvo pasiėmusi, iš Jolantos nugriebtame lape užsirašiau pirmuosius sakinius, kuriuos ketinau panaudoti reportaže: „3.40 val. ekstra informacija iš Vilniaus: 70 sužeistų, 9 žuvę. Jedinstvenikų „Gelbėjimo komitetas“ platina dezinformaciją: „Žmonės, skirstykitės.“ Mažutėje uždaroje radijo studijoje niekas tiksliai nežinojo, kas vyksta Vilniuje. Eurikos Masytės daina „Laisvė“ skambėjo jau nežinia kelintą kartą.

Netrukus vidun galvą kyštelėjo TV režisierė Dzintra Varžgalienė, kuriai likimas lėmė tąnakt Sitkūnuose budėti kartu su J. Šarpanickiene: „Jolančiuk, aš telefonu užmezgiau ryšį su parlamentu, nuo šiol skelbk tik mano perduodamas, tikslias, žinias.“ Vienas iš kilnojamosios televizijos stoties nuo Aukščiausiosios Tarybos rūmų atskriejusių patikslinimų – Lietuvos radijo nebėra, reikia sakyti „Kauno radijas“.

Dar gerokai prieš tai Jolanta kreipėsi į Sitkūnuose budinčius žmones, kad atsišauktų mokantys vokiškai, prancūziškai, lenkiškai, angliškai – reikia kreipimąsi į pasaulį paskelbti užsienio kalbomis. Į rusų kalbą tekstą, nutarėme, išversime visi bendromis jėgomis – mokykloje rusų kalbos buvome mokomi privalomai ir gausiai. Labiausiai įsiminė į vokiečių kalbą kreipimąsi išversti ir perskaityti atėjęs žilaplaukis vyras – tarpukariu gimęs inteligentas, gaila, neprisimenu jo pavardės. Puikiai vokiškai jis išmoko dar smetoniškoje gimnazijoje. Klausydamas kreipimosi užsienio kalbomis pagalvojau: „Kažin, ar kas nors pasaulyje šią gūdžių naktį mus girdi?“ Dabar žinau: tikrai girdėjo.

4.00 val. į studiją kažkas atlydėjo vyrą, vardu Algimantas, kuriam prie Telefonų stoties neva buvo peršauta koja. Jolanta tiesioginiame eteryje ėmė jį kalbinti, bet iš nerišlių vyro atsakymų suprantame, kad jam šokas, pakrikę nervai, ir šaudynes jis tik įsivaizduoja. Jolanta interviu gražiai nutraukė. Pro studijos langą pamatėme, kad mus filmuoja TV kamera – atpažinau Kauno redakcijos operatorių.

Jolanta paskelbė patikslintas žinias iš Vilniaus: Televizijos ir radijo komitetas užimtas, 7 žmonės žuvę, moterys deputatės nusprendė likti Aukščiausiosios Tarybos salėje, kunigas Robertas Grigas jas palaimino.

4.05 val. kažkas, įkišęs galvą į studiją, pranešė, kad link Sitkūnų laukais artėja 150 desantininkų ir trys kariniai automobiliai. Mums išdalijo dujokaukes, patikrinome, ar jos veikia. Maniškė neveikė, persmelkė baimė, supratau, kad su ja aš uždusiu. Be to, buvo aišku, kad visiems, esantiems stotyje, dujokaukių net neužteks. Kažkas instruktuoja: „Jei pradės varyti dujas, akis denkitės šalikais.“

Iš kažkur išdygęs nematytas vyriškis įsakmiu balsu paliepė, kad studijoje ne liktų „pašalinių žmonių“. Aš ir Jolantos vyras Pranas paklusome – pagalvojome, kad čia koks lietuviškas saugumietis. Stoviniavome koridoriuke, o vyriškis budėjo prie studijos durų. Keista, paaiškėjus, kad link Sitkūnų neartėja jokie desantininkai (kažkas pakomentavo, kad tai buvo traktoriai, tačiau kokie galėjo būti traktoriai sausio mėnesį?), „saugumietis“ išgaravo lyg dūmas. Dar keisčiau, kad kai visi Lietuvos gyventojai buvo paprašyti užrašyti savo atsiminimus apie Sausio 13-ąją, šis epizodas į atsiminimų rinktinę išvis nepateko. Dabar esu įsitikinusi, kad tai buvo kagėbistas, kuris, išgirdęs apie besiantinančius savus, sumanė (arba turėjo užduotį) nuo kelio link paskutinės veikiančios radijo studijos pašalinti kuo daugiau gyvų kliūčių.

Po keleto minučių – Dzintros perduotos naujienos iš Vilniaus: parlamentaras Juozas Olekas pranešė apie 108 sužeistus, 9 žuvusius asmenis ir apie skelbiamą demonstraciją vidurdienį.

4.25 val. Sitkūnus pasiekė žinia: šturmuojami Aukščiausiosios Tarybos rūmai, šaudoma tuščiais šoviniais. Šaukiamojo amžiaus jaunuoliai raginami nenakvoti namuose.

4.45 val. J. Šarnickienė perskaitė visą Lietuvą raminančių žinių iš Vilniaus: Aukščiausioji Taryba dirba, kvorumas yra, Algirdas Saudargas įgaliotas atstovauti Lietuvai užsienyje; sovietų tankai nuo Televizijos bokšto grįžta į Šiaurės miestelį; Vyriausybė nenutraukia savo veiklos, visos institucijos privalo vykdyti jos nurodymus.

5.10 val. iš Vilniaus gauta žinia, kad žuvusiųjų jau vienuolika.

5.50 val. Jolanta paskelbė Dzintros užrašytą žinių, kad dėl sovietų išpuolio Norvegijos vyriausybė kreipėsi į Suvienytųjų Nacijų Organizacijos (Jungtinių Tautų) Saugumo tarybą. Jau dvylika žuvusiųjų, Sveikatos ministerija paprašė paaukoti tvarsčių, chirurginių pirštinių.

Mano tądien pildytame lapelyje neparašyta, bet mano mama, nežinojusi, kur aš esu visą naktį (juk mobiliųjų tada nebuvo), kažkada paryčiais pamatė mane per televizorių (Vilniui nutilus pradėjusi veikti Kauno televizija parodė reportažą iš Sitkūnų), susijaudinusi telefonų knygoje surado radijo stoties numerį ir paskambino: „Ar tau viskas gerai?“

7.50 val. Aukščiausiojoje Taryboje buvo patvirtinta Nacionalinė gynybos vadovybė, o per Sitkūnus persirito palengvėjimo atodūsis: sulaukėme ryto.

Nepamenu, kas parvežė į Kauną. Nukūriau tiesiai į redakciją. Čia jau dūzgė įvairiose Kauno vietose tą naktį buvę žurnalistai. Susivieniję „Kauno tiesos“, „Kauno laiko“ ir „Tėviškės žinių“ redakcijų darbuotojai rengė bendrą laikraštį. Sausio 14-oją 125 000 egzempliorių tiražu išėjo pirmasis „Laisvojo Kauno“ numeris.

mieli lietuvių žmonės!
mūsų Respublikai daugiau visų kitų!

Atsakykite! Kalba lietuvių kalba!

Kalba lietuvių kalba!

Prašome, kad reguliariai lietuvių
Radio programos gubie lietuvių prievart
būdu netaikytos.

apie tai informuojame lietuvių žmones,
Europos ir viso pasaulio tautas. Tyla eteryje
ar sietimi balsai jame nereiškia, jog mes
atsisakome savo siekių. Didieji dauguma
mūsų beginklės valstybės žmonės yra tautai
parišęsę sengti 1990-ųjų metų kovo 11-ojos
dienos nuvertėtu keliu.

Skiepianis į visus, kurie mus girdi:
smulki galima mus palaikyti, išsikimšti
mums būdas, tačiau niekas nepriešais
išsivadoti laisvės ir nepriklausomybės!

Kalba,

„Kauno radijo“ ir „Kauno
reikianti“ stotis Lietuvoje

Kauno telefonizacijos ir radio laidos
Naujojo gatvė 13

1. reguliarios

Telef. ir rad. stotis

Telef. ir rad. stotis

Sausio 13-osios naktį iš šio lapo per radiją buvo skaitomos žinios

MĖNUO LAISVOJE LIETUVOJE

APIE ROLANDĄ JANKAUSKĄ

Įprastas, bet neramus šeštadienis.

Jau penktadienį Galinai pasidarė neramu. Vidurdienį pro gamyklos langą matė, kaip nuo Šiaurės miestelio pajuda tankų kolona centro link. Karinės mašinos vyko užimti Spaudos rūmų. Pamatė ir tai, kaip be skrupulų nuvertė šviesoforą. Siaubas apėmė ne tik ją, bet ir daugelį darbininkų, meistrų.

Čiupo ragelį ir skambino vaikams. Namuose buvo abu sūnūs – Marius ir Rolandas. Atsiliepė Rolandas. Tad jam ir pasakė: „Vaikai, neikit iš namų, nes tankai važiuoja prie Spaudos rūmų ir ten jie šaudys.“ Pajuto, kad Rolandas tai priėmė kaip juoką. Nepatikėjo. Sūnus vis stengėsi nuraminti savo mamą: „Mama, kaip mes galime neiti? Juk ten susirinkusi visa Lietuva.“

Mama suko ir suko ratus po gamyklą, negalėdama nurimti. Net bendradarbiai pradėjo šaipytis iš Galinos: „Na, baik jau, vaikai suaugę, negi vis dar kontroliuosi juos?“ Gal tikrai, nieko baisaus neatsitiks – ramino save mama. Vaikai pasakojo, kad minioje tvyro pakili nuotaika. Niekas nė negalvoja, kad kas nors gali atsitikti, kad pradės šaudyti.

Šiek tiek aprimusi, jau namuose, Galina čiuptelėjo knygelę, numestą koridoriuje ant spintelės. Pavarčiusi suprato, kad užrašinė Rolando, nes ten šalia kitų – ir broliuko Mariaus įrašytas gimtadienis. Ir tėčio, ir kitų giminaičių.

Kai po naktinio budėjimo prie parlamento tik paryčiais grįžę vaikai pasakė, kad daugiau neis budėti, Galina visai nurimo. Nustojo blaškytis po butą, tačiau užmigtį vis vien negalėjo. Motinos širdis kuždėjo kažką blogo.

Šiandien, išsimiegoję, jie ir vėl ruošėsi eiti budėti. „Kaip juos perkalbėti? Gal griežtai uždrausti? Bet ar gali jaunam vyrukui, ką tik grįžusiam iš kariuomenės, iš tarnybos laivyne, ką nors uždrausti?“ – Galina vis svarstė, kaip pasielgti.

Vaikai dievagojosi, kad eis prie Aukščiausiosios Tarybos. Išėjo. Galina jautėsi taip, lyg nerimo banga ją dusintų. Tarpais net galva svaigo, buvo silpna.

Prisėdo berniukų kambaryje. Ant stalo padėti lėktuvo bilietai – Vladivostokas-Maskva-Vilnius. Prisiminė tą džiaugsmą, kai Rolandas grįžo jūreivio uniforma vos prieš mėnesį. Visus apėmęs smagumas ilgai tvyrojo. kažkas nepaprasta. Mama šypsosi. Taip gera vėl panirti į smagių prisiminimų svaigulį.

Mamai Galinai – tai didžiulė šventė, maloniausios dienos iš visų. Tai kas, kad gatvėse sklando sunki apsiniaukusi nuotaika. Svarbu, kaip jie visi su artimaisiais ir draugais šventė šv. Kalėdas, Naujuosius metus, o galiausiai ir Rolando gimtadienį. Visi keitėsi dovanomis.

Tie lėktuvo bilietai – tarsi didžiausias laimėjimas, kad po trejų metų jau galima pradėti gyventi Lietuvoje. Ir dar kokioje! Laisvoje ir Nepriklausomoje!

Rolandas grįžo sutvirtėjęs, vyriškas. Kol tarnavo kariuomenėje, Galina vis klausdavo: „Ar tavęs neskriaudžia? Ar viskas gerai?“ Tarpusavyje kalbėdamosi mamos prasitardavo: tai vienam sunku tarnauti, tai kitas į kažkokius pavojus patenka. Rolandas niekad nesiskundė.

Viename laiške rašė: „Galėjau pereiti į štabą, dirbti prie kompiuterio, bet gerai pagalvojęs nusprendžiau, kad dalinyje bus žymiai geriau. Nes štabe reikės visą laiką sėdėti tik su keliais jūreiviais, kiekvieną dieną įvesti duomenis ir negalėsiu nieko konstruoti. O dalinyje greitai man duos patalpą, tai galėsiu užsiiminti kuo panorėsiu...“ Šyptelėjo Galina. Vaikis buvo gabus. Dėl to ir namai pilni tranzistorių, rezistorių, tristorių, kondensatorių...

Galina prisimena, kaip su tėčiu į laivyną buvo užprenumeravę lietuvišką laikraštį. Kai laivyno viršininkai uždraudė juos gauti, – iškarpydavo straipsnius ir siųsdavo laiškais. Rolandas džiaugėsi visais įvykiais, kuriuos atspindėdavo spauda.

Laisvėjančia Lietuva Rolandas domėjosi jau nuo seno. Mat jo senelis iš tėčio pusės, kadaise ir pats priklausęs ikikarinei katalikiškai Pavasarininkų organizacijai, Šakynos parapijoje buvo tos organizacijos sekretorius. Mėgstamiauo-

sios pokalbių temos buvo apie Lietuvos praeitį, istoriją, jos valdovus. Abu gilinosi į būties temas, apmąstydamo rimtus dalykus. Galina mėgo klausytis Rolando atpasakojimų.

Čia pat gulėjo fleita. Pirmoji. Gerai, kad tėtis išmokė jį skaityti natas, įkalbėjo lankyti choro repeticijas. Matyt, jie visi buvo labai muzikalūs. Kadaise mama lankė Barnaulo kultūros rūmuose įsteigtą baletų studiją. Mėgo šokti, o dėl baletų kone galvą buvo pametusi. Todėl mielai bendradarbius pamokydavo klasikinio šokio žingsnelių, kaip baletmeisterė paruošdama šokį kokiai nors progai, kurias gamyклоje mėgo švęsti.

Ausyse skamba Rolando fleita grojama melodija. Galina vėl pagalvoja apie sūnaus gabumus – ir lo-garitminės lygtys, ir fleita, ir skambančios dainos, ir elektroschemos...

Ir charakteris Rolando puikus. Draugai mėgsta jį už atvirumą, linksmą būdą, už taiklius sąmojus, už aktyvumą. Bet kur jis taip ilgai užtruko? Už langų girdisi šūviai, tankų riaumojimas.

Pirmoji Rolando fleita

Ryte sugrįžta Marius, Rolando brolis. Jo akyse baisus išgąstis, visas purvinas, plaukai apdegti. „Mama, tu neįsivaizduoji, kas ten dėjosi...“ Galina tesugebėjo paklausti: „Kur Rolandas?“ Marius pasakė, kad ieškojo brolio iki 4 valandos ryto, bet nerado.

Negali juk mamai pasakoti, kad prieš juos stovėjo tankas. Kad staiga desantininkas metė sprogstamąjį užtaisą, kuris juos parbloškė. Marius atsikėlė, nors jį sužeidė sprogimo banga, o Rolandas pakilti nebesugebėjo ir paskui jį per-važiavo tankas.

Nerimas vis plečiasi lyg nesuvaldoma migla. Sunku net ant kojų išstovėti. Jaučia – kažkas labai labai bloga atsitiko. Bet viltis vis rusena. Skambina vi-siems draugams. Galiausiai supranta, kad reikia skambinti į lavoninę. Kai jos paklausia, kaip buvo apsirengęs, o jai atsako, kad „jūreivinuke“ – mėlynai ir baltai dryžuotais marškinėliais, kitame linijos gale trumpam nutyla. O po kiek laiko trūkčiojantis balsas liepia atvažiuoti.

Žlunga viltys. Sustoja laikas. Viskas pasidaro nebesvarbu. Bet dar reikia tvir-tybės važiuoti ir atpažinti... Kodėl? Kodėl Nepriklausomoje Lietuvoje skirtas tik vienas mėnuo?

TYLUS BUDĖJIMAS

„KVIEČIAME VISUS LIKTI
TAIKIUS, NESITRAUKTI...
VILNIUS GINASI.“

SAUSIO 13-OSIOS NAKTĮ NET
TOLIMIAUSIUOSE KAIMUOSE
BUVO GIRDĖTI TANKŲ GRIAUSMAS –
PER RADIJĄ.

„MATĖM, KAIP LAISVĖ BUVO ATIMTA.
NEJAUGI IR VĖL JĄ PUOLA? DIEVE,
GELBĖK LIETUVĄ!“

RADIJAS PASKELBIA:
„VILNIUS ATSILAIKĖ.“

JIE TUO METU BUVO NE VILNIUJE.
BET JŲ ŠIRDYS PLAKĖ KARTU
SU VISAIS.

„KAI IŠAUŠO RYTAS, JIE PASAKĖ
TIK VIEŅĄ ŽODĮ: „AČIŪ.“

DAINA

„LAISVĖ“

JUSTINAS MARCINKEVIČIUS

Aš jau nepakeliu minčių apie tave
Kaip obelis, apsunkusi nuo vaisių,
Užlaužiu tragiškai nusvirusias rankas,
O tu sakai: „Stovėk kaip stovi laisvė“.
O tu sakai: „Stovėk kaip stovi laisvė“.

Tai uždaryk mane, Tėvyne, savyje,
Kaip giesmę gerklėje mirtis uždaro,
Taip kaip uždaro vakarą naktis,
O tu man atsakai: „Aš tavo laisvė“.
(x2)

O nesibaigianti kelionė į tave,
Jau kaip akmuo šalikelėje sukniubęs
Aš pilku vakaru lyg samanom dengiuos,
O tu sakai: „Eik taip kaip eina laisvė“.
O tu sakai: „Eik taip kaip eina laisvė“.

Tai uždaryk mane, Tėvyne, savyje,
Kaip giesmę gerklėje mirtis uždaro,
Taip kaip uždaro vakarą naktis,
O tu man atsakai: „Aš tavo laisvė“.
(x2)

UŽBURIANTI IR STIPRI DAINOS ENERGIJA

EURIKA MASYTĖ

*Viena iš dainos „Laisvė“ autorių ir atlikėja
Eurika Masytė pasakoja apie tai, kaip gimė ši daina.*

Melodija dainai sukurta 1988 metais. Tuo metu dirbau Kauno radijo gamykloje „Banga“. Buvo įprasta, kad didelės gamyklos turėjo po estradinės muzikos ansamblį, kai kurios ir ne po vieną. Priklausiau tam ansambliui. Po truputį koncertuodavome.

Su kolega inžinieriumi Rimantu Petrausku sykį sėdėjom ir galvojom apie repertuarą. Man labai patiko Justino Marcinkevičiaus eilėraštis apie laisvę. Kažką paniūniavau, kartu surinkom akordus. Manau, tuo laikotarpiu, kai per Lietuvą vilnijo Sąjūdis, eilėraštis, nors sukurtas 1974 metais, ne tik buvo ypač aktualus, bet ir jautriai palytėjantis skaitytojų širdis. Be to, tekstas atitinka ir mano būdą – būti tiesoje, nesitaikstyti su neteisybe. Įstrigo nepaprastai stipri vidinė žodžių energija, eilėraščio struktūra.

Su šiuo kūrinium mūsų ansamblis dalyvavo ir M-1 radijo dainų konkurse. „Laisvė“ buvo gerai įvertinta. Žodžiu, daina radijo eterijoje sukosi trejus metus, kol tapo hitu.

Lietuvos radijas dainą „Laisvė“ transliavo visą sausio 13-osios naktį. Ji skambėjo tarp svarbių pranešimų, kvietimų burtis, saugoti ir ginti Tėvynę.

Aš pati tą naktį grįždama iš koncerto sužinojau apie raginimą vykti prie Aukščiausiosios Tarybos, Televizijos bokšto. Pasukom link Vilniaus, deja, buvom apgręžti – tuo keliu jau dundėjo tankai. Tad važiauvau į Kauno centre įsikūrusią radijo stotį. Po kelerių metų renginyje susitikau poetą Justiną Marcinkevičių, pasikalbėjom apie „Laisvę“. Jis dėliaugėsi ir buvo dėkingas. Aš taip pat.

Laisvė visuomet buvo mano genuose, bet nemaniau, kad daina taps tokia populiari. Tuo metu buvo kuriama daug dainų, skirtų Lietuvai, Tėvynei, bet ne visos jos buvo „tikros“, tokios, kurias dainuojant gali išgyventi stiprius jausmus. Gal todėl negaliu jos dainuoti pagal užsakymą – bet kur ir bet kada.

KAS, JEIGU NE AŠ

APIE RIMANTĄ JUKNEVIČIŲ

Teta Rita tvarkėsi po namus. Nors mieste tvyrojo keistos nuotaikos, žmonės rinkosi aikštėse, gatvėse, kur reikėjo saugoti svarbiausius šalies objektus. Bet nei Rita, nei dauguma besibūriuojančių ir saugančių Lietuvos nepriklausomybę žmonių netikėjo, kad svetima, jau tikrai svetima, šalis gali pulti eilinius žmones. Ritai, kaip ir visai jos šeimai, svarbiausia buvo nepriklausomybė.

Rimanto kolekcionuotų pašto ženklų albumas

Tingiai slinko šeštadienis. Tetai vis iškildavo smagūs prisiminimai. Anykštėnų šeima šaknis įleido Marijampolėje, Suvalkijos sostinėje. Ojė, kaip sunku buvo suprasti jiems suvalkietišką tarmę. Kiek buvo visokiausių nesusipratimų – anykštėnai sakydavo „lopeta“, o tą daiktą Suvalkijoje vadino „spatu“, aukštaičiai šokinėdavo per „ravą“, o suvalkiečiai – per „grabę“.

Rita prisiminė ir kaip mažasis Rimutis, paklaustas, kokį pažymį gavo, išdai nuodavo „kieėeturis“, o visai šeimai būdavo skanaus juoko. Rimutis manydavo, kad dėl jo pažymių tetos ir dėdės klausinėja, nė neįtardamas, jog jie tenori pasiklausyti gražios suvalkietiškos tarmės.

Data	Treniruoti	Pastabos
1984. I. 4.	15 minučių – krūšinis spėjamieji – 3 kartai per salę aukštai keldami kulius; 3 kartus ilgais žingsniais; 6 kart. pagreitinimai. Šuolis; aukštų – panėkiau arm. ruko rėg (Am. 36 cm). 15 min. krūšinis.	jaunų mūsovangs, siaip sa-vijauta gera
1984. I. 8.	10 minučių krūšinis spėjamieji, 3 k. per salę aukštai keldami kulius. 3 k. ilgais žin-	stiprus, skauda pilvo pri- -s.

Puslapiai iš Rimanto sąsiuvinio

Date	Treniruotė	Pastabos	Date	Treniruotė	Pastabos
1988.12.13	nas ant kito (2x10) Bėgimas 50 m. (10x1) 30 min. bėgimas 15 min. suolis s. aukštis 45 min. krepšinis 5 min. manštata 10 min. specialiniai- 3 k. aukštai keldami kelius, 3 k. per saltį ilgais žingsniais, 6 pūgti tojimai. 10 min. pratimai pil- vo priesilūnimas us	jauciami di- delis nus- vargę, šau- da daug raumėnis.	1988.12.14	galvos atsisėdus ant suoluko atsi- lunktili (2x10) Bėgimas greitai per s. eilę sudarytą kintančių barjerų (10x15). Pratimai su žirais (24 kg) (2x15). 10 min. suoliai per bar- jerus (3x5). 30 min. krepšinis specialiniai - 3 k. aukš- tai keldami kelius, 3 k. ilgais žingsniais. Pratimai pilvo priesilūn.	

Rimanto užrašai apie treniruotes

Rimutis, kaip ir jo broliai, augo stengdamasis būti kuo savarankiškesnis. Be galo mėgo knygas. Rita vis stebėjosi, kaip paauglys, vos užsidirbęs kokį pini-gėlį, lekia į knygyną. Jį domino viskas – istorija, atradimai, tolimi kraštai.

Mielas vaikas, meiliai pagalvoja teta ir prisimena, kaip Rimučio močiutė mėg-davo pasakoti istorijas apie savo anūkėlį. Ji vaizdžiai dėstydavo apie dundan-tį laiptais Rimutį. Kaip jis įbėgdavo pas močiutę, pakštelėdavo jai į skruostą ir apsiskęs lėkdavo atgal. Močiutė bandydavo sulaukyti, o jis, riktelėjęs, kad jo laukia draugai, patrypčiojęs prie durų: „Tau vienai liūdna, va, aš ir užbėgau. Juk tau smagiau?“ – vėl išdumdavo. Močiutei išties buvo smagiau – kam gi nesmagu būti nors trumpam apdovanotam dėmesiu.

Rita sumetė skalbti drabužius, dėl nuolatinio buvimo prie laužų, kur prie Aukš-čiausiosios Tarybos vis eidavo budėti, jau įsigėrusius laužų kvapo. Išgirdusi skambinant į duris nė nenustebo, kad už durų – Rimutis su dviem draugais. Praėjusių naktį jie praleido prie bokšto, dabar užėjo nusiprausti, šiek tiek pa-ilsėti.

„Dieve brangus, – pati sau galvoja. – Rimutis peršalęs, kosti.“ Teta ieško vais-tų nuo temperatūros, kosulio, paskubomis lipdo cepelinus. Užkandę vaikinai griūna miegoti.

Kaip suvyrįškėjęs Rimantas, stebisi Rita. O rodos, visai neseniai dar gimė Ri-manto brolis Henrikas – visiems klasės draugams pasakodavo apie kūdikio ausytes, rankytes. Sūnėnas buvo tapęs Rimos klasiokų vaiku. Kai gimė Ri-mantas, nuo mažumės jie visi vadino Rimučiu.

Abu broliai labai sportiški, energingi. Rimutis mūru stodavo už jaunėlių, nors pats ne ką mažiau būdavo prisirinkęs guzų. Tuo pačiu Rimantas buvo itin paslaugus – visiems stengdavosi pagelbėti. Tad niekam nuostabos nekėlė, kad jis padėjo tėveliams prižiūrėti jų pagranduką Tomą. Visur vesdavosi, pamokydavo jį. Gal kartais pats sau ir paburbėdavo, bet niekad nesiginčydavo, kad jį laukia reikia vestis ir mažių. O juk akivaizdu, kad vaikigaliams rūpi kitokie dalykai, nei mažiuko saugojimas.

Net keista žiūrėti į beveik 25-erių jaunuolį, tokį patriotą, žinių ištroškusį ir smalsų žmogų. Rita uždaro kambario duris, kur snaudžia vaikinai.

Ji prisimena, kad Rimutis ir paišdykaudavo mokykloje. Ritos brolis, Rimučio tėtis, skųsdavosi, kad jį vis kviečia į mokyklą pasiaiškinti dėl sūnaus. Kartą jau buvo visai supykęs. Bet kai papasakojo apie išdaigas, Rita juokėsi: „Na argi čia piktybinė išdaiga? Pamanyk tik, mokyklos sargui plokštėmis užbarikadavo

atsarginį išėjimą. Kol tasai nukėlė, vaikigaliai užbarikadavo iš kitos pusės. Kokie nekalti tie žaidimai. Ir kada gi jiems dūkti, jeigu ne mokykloje?“ Rita stebėjosi, tada jau ir tėtis prajuko. „Tik pagalvok, – aiškino ji broliui, – jeigu neišsidūks mokykloje, pokštus krės darbovietėse. Na argi tai bus geriau? Tegu kvailioja, kol jauni.“

Rita džiaugėsi būsimu Rimučio gimtadieniu – rugpjūtį jis minės savo 25-etį. Turbūt bus įdomi šventė, juolab kad jis turi labai daug draugų. Ką čia reikės jam padovanoti? Mintys vis sukosi tetos galvoje. Kažką prasmingo, o gal ir šmaikštaus.

Netrukus pradeda temti. Įslenka šeštadienio pavakarys. Visa šeima pradeda ruoštis „į žygį“. Suaugusieji – prie parlamento, Ritos sūnus su draugu prie Radijo ir televizijos pastato, o sūnėnas su draugais – prie bokšto.

Dar užsipliko arbatos. Rengiasi. Rimutis užsikosti. Tetai net širdį spaudžia. Prašo: „Rimuti, gal tu šįvakar neik, juk ir taip esi peršalęs. Pasveiksi, vėl galėsi eiti.“ Viliasi, kad gal paklausys, nes tikrai prastai jaučiasi, o ir atrodo ligo-tai. Rimutis tik nusišypso ir dievagojasi, kad jau paskutinį vakarą eina budėti. „Ate, Rimuti, saugokis“, – pasako jam. Abu apsikabina. Rimantas išeidamas dar atsisuka ir sako: „Kas, jeigu ne aš?“ Ir modamas nudunda su draugais.

Teta, pati besiruošdama važiuoti į centrą, kažkodėl prisimena, kaip brolio Henriko šeima apiplaukė visą Lietuvą upėmis, matyt, todėl ir vaikai tokie – užsigrūdinę, tvirti, neabejojantys ir labai pareigingi.

Naktį prie Aukščiausiosios Tarybos Rita su vyru labai sušąla. Grįžta persirengti šilčiau. Pro langą pamato link Televizijos bokšto važiuojančius tankus. Bando skambinti į Sąjūdžio būstinę pranešti apie tankus, bet ten jau viską žino. „Dieve, Dieve, padėk!“ – šaukia teta.

Pasigirsta šūvių garsai, aidi sprogimai.

Šeimyniškai blaškosi nuo lango prie lango. Tik staiga nuaidi telefono skambutis. Skambina Rimučio draugas. Sako – Rimantas sužeistas.

Nusmelkia siaubas. Nerimas graužiasi į širdį. Ką daryti?

Paskambina Rimučio mamai. Kur sužeistas? Į koją. Tai nieko, nenusimena mama, pagis. Nors tuo metu pati jau lekia iš Marijampolės Vilniaus link.

Teta aplekia kelias ligonines, randa Rimutį. Jis operacinėje. Lieka laukti ir viltis.

BET GYVENIMAS SUSTOJA BEVEIK TIES 25-MEČIO SLENKŠČIU.

KODĖL?

KODĖL?

KODĖL?

GALI TUKSTANTĮ KARTŲ KLAUSTI TO PATIES, BET NIEKAS NEATSAKYS.

VISA LIETUVA BUDĖJO

KAIP ŽMONĖS APGYNĖ LIETUVĄ

AUŠRA POCIENĖ

Tada, kai Lietuva nusprendė tapti nepriklausoma nuo Sovietų Sąjungos (tokios didelės šalies, kuri buvo kaip milžinas su daug galių), viskas nebuvo taip paprasta. Toji šalis nenorėjo, kad Lietuva taptų laisva, todėl atsiuntė į Vilnių kariuomenės pastiprinimą – tankus, kareivius su ginklais.

1991 metų sausio pradžioje Lietuvoje prasidėjo neramumai. Nors Lietuva buvo paskelbusi, kad esame laisvi, Sovietų Sąjunga su tuo nesutiko. Į Lietuvą atsiuntė dar daugiau kareivių, tankų ir kitų karinių mašinų. Jie bandė jėga imti jaunos žmones į savo armiją.

Buvo daug baimės, o tada dar ir kainos parduotuvėse labai pakilo. Grupė gyventojų supyko. Sovietų palaikomi žmonės, tarp jų ir kai kurie kareiviai, apsimetę paprastais gyventojais, susirinko prie Lietuvos Parlamento (tuomet vadinto Aukščiausiąja Taryba) ir norėjo jį užimti, nuversti mūsų teisėtą valdžią.

Kai kurie protestuotojai pradėjo daužyti langus ir bandė patekti į vidų, bet drąsūs parlamento gynėjai juos sustabdė – net be ginklų, naudodami tik stiprią vandens srovę. Jaunuolis vardu Tomas, pirmas griebęs vandens žarną, vėliau pasakojo, kad tuo metu jam veikti padėjo galinga mintis, o valia veržėsi spontanišku veiksmu, tai buvo tikras taurios kovos įkarštis.

Tą dieną tuometis Lietuvos vadovas Vytautas Landsbergis per radiją kreipėsi į žmones ir paprašė pagalbos. Vilniečiai greitai susirinko ir taikiai padėjo išvyti įsiveržusius. Vyriausybė, kuri buvo pakėlusį produktų kainas, atsistatydino.

Žmonės suprato, kad gali apginti savo valstybę. Tai buvo tarsi pirmasis rimtas išbandymas – ir tauta jį įveikė.

Kai sąjunginė valdžia pamatė, kad Lietuva neatsisako būti laisva, jie supyko. 1991 m. sausio 10 d. Sovietų Sąjungos vadovas atsiuntė Lietuvai griežtą reikalavimą, vadinamąjį ultimatumą, liepė mums vėl paklusti sovietų valdžiai, tarsi nieko nebūtų įvykę 1990 metais, kai paskelbėme savo šalies nepriklausomybę. Tačiau Lietuvos valdžia tam nepritarė.

Sovietai nenurimo. Kitą dieną jų rėmėjai – prosovietinė organizacija „Jedinstvo“ – suorganizavo protestą prieš Lietuvos valdžią. Ginti Lietuvos garbę ir laisvę taikiai stojo daugybė žmonių – ne tik vilniečiai, bet ir visos Lietuvos gyventojai. Nors atmosfera buvo labai įtempta, smurto tuo metu dar pavyko išvengti.

Tačiau vėliau tą pačią dieną viskas pasikeitė – prasidėjo tikras puolimas.

Sovietų kariai pradėjo užiminėti pastatus – ministerijas, svarbias įstaigas, Krašto apsaugos departamentą. Į Vilnių nebeleido atvykti traukiniams, sustabdė lėktuvų skrydžius. Žmonės rinkosi prie pastatų ir beginkliai bandė juos apginti. Stovėjo prieš tankus ir kariškius tikėdamiesi, kad šie atsitokės ir nesmurtaus. Tai buvo labai drąsu, tačiau labai pavojinga.

Tą pačią dieną sovietų kariai užėmė Spaudos rūmus – vietą, kur buvo įsikūrusios leidinių redakcijos, spausdinami laikraščiai (spaustuvė). Jie norėjo, kad žmonės negalėtų sužinoti, kas vyksta iš tikrųjų.

Prie Spaudos rūmų susirinko beginkliai gynėjai, bet kareiviai buvo žiaurūs: jie mušė žmones, šaudė plastikinėmis ir tikromis kulkomis, Vytautui Lukšiui peršovė skruostą, kitas sunkiai nukentėjo nuo tanko. Tai buvo pirmas pralietas kraujas.

Laimei, jau kitą dieną pasirodė naujas laikraštis „Laisva Lietuva“, kurį kartu parengė net 13 skirtingų redakcijų. Jis buvo parašytas lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis. Redaktoriai paskelbė: „Tik susitelkimas, rimtis ir orumas – ginklas, kurį galime ir visada galėsime priešpastatyti brutaliai jėgai.“

Tai reiškia, kad drąsa, tiesa ir vienybė gali būti stipresni už ginklus.

Sovietų kariai suprato, kad televizija ir radijas padeda žmonėms žinoti tiesą. Todėl jie nusprendė užimti Televizijos bokštą ir Lietuvos radijo ir televizijos pastatą Vilniuje. Jei tai pavyktų – nebevyktų transliacijos ir žmonės nei per radiją, nei per televiziją nesužinotų, kas iš tikrųjų vyksta.

Žmonės tai suprato ir jau sausio 9 dieną pradėjo budėti prie bokšto. Jie kūreno laužus, stovėjo naktimis, dainavo, meldėsi ir tikėjo, kad gėris nugalės, nors nežinojo, kas jų laukia.

SAUSIO 13-OSIOS NAKTIS – KAI DRĄSA BUVO DIDESNĖ UŽ TANKUS

Sausio 12-osios vakaras atrodė ramus. Bet vos po vidurnakčio, sausio 13-ąją, iš Šiaurės miestelio pajudėjo 16 tankų. Jie važiavo link Televizijos bokšto. Žmonės stovėjo jiems kelyje plikomis rankomis, be ginklų, su vėliavomis ir ryžtu. Tankai nesustojo – jie važiavo tiesiai į minią ir šaudė, dūžtantys langai sužeidė stovinčius žmones, keletas žuvo po vikšrais.

Kareiviai puolė – mušė, šaudė, stumdė žmones. Bet žmonės nesitraukė. Jie gynė savo šalies laisvę.

Jų auka buvo ne veltui – žmonės prisimena, ką reiškia stovėti už Lietuvą net tada, kai labai baisu.

Sausio 13-osios naktį žmonės budėjo ne tik prie Televizijos bokšto, bet ir prie Lietuvos radijo ir televizijos pastato (jis yra maždaug 5 km nuo bokšto). Ten irgi buvo beginklų gynėjų.

Apie 2 val. nakties sovietų kariai pradėjo puolimą – prie Lietuvos televizijos ir radijo pastato atvažiavo tankai, šaudė, mėtė sprogstamuosius paketus, daugybė žmonių buvo sužeista, žuvo Alvydas Kanapinskas.

Tą naktį žuvo 14 beginklų žmonių, beveik 1 000 buvo sužeisti. Vilniaus televizijos bokštas tapo Laisvės simboliu, o visa Lietuva dar labiau susivienijo. Po šios kruvinos nakties prie bokšto buvo pasodinta 13 ąžuoliukų ir 1 liepaitė žuvusiems atminti. Gatvės šalia bokšto pervadintos žuvusiųjų vardais.

TELEVIZIJOS ŽURNALISTAI TRANSLIAVO IKI PASKUTINĖS AKIMIRKOS

Žurnalistai ir diktoriai Eglė Bučelytė ar Bernadeta Lukošiuotė, iš televizijos pastato nepabėgo. Jie kalbėjo žmonėms per radiją ir televiziją tol, kol kariai įsiveržė į pastatą, į studiją, iš kurios buvo transliuojamos žinios.

Net kai pro langus pradėjo veržtis kareiviai, žurnalistai sakė: „Mes kalbėsime tol, kol būsime gyvi. Mes čia. Kalba Lietuvos radijas...“

TRANSLIACIJA NUTRŪKO, BET LIETUVA NEPASIDAVĖ

2 val. 9 min. visos transliacijos nutrūko. Tačiau jau po 11 minučių Kauno radijo stotis Sitkūnuose pradėjo savo transliacijas. O 4 val. 23 min. ryto Lietuvos radijas pradėjo kalbėti iš Seimo, kuris jau ruošėsi gynybai.

Tai reiškė: nors priešas nutraukė garsą ir vaizdą Vilniuje, Lietuva vis tiek kalba. Ir visa tauta galėjo girdėti.

Tą naktį, kai vyko šturmas prie Televizijos bokšto, televizijos ir radijo pastato, Aukščiausiosios Tarybos rūmuose buvo labai neramu. Deputatai (tai yra išrinkti žmonės, kurie dirbo valstybės labui) taip pat nepabėgo – jie visą naktį budėjo, liko ginti šalies.

Parlamento viduje buvo pilna žmonių – ir visi žinojo, kodėl jie čia. Kai kurie ruošėsi blogiausiam: pilstė benziną į butelius, vedino rūmus, buvo apsirengę paltais, užsidėję dujokaukes, nes buvo baiminamasi atakos su nuodingomis dujomis. Daugelis jų buvo prisaikdinti gynėjai. Jie stovėjo tyliai, bet ryžtingai. Tai nebuvo profesionalūs kariai, tai buvo įvairių profesijų, skirtingo amžiaus, iš įvairių Lietuvos kampelių susirinkusi tauta. Jų pažadas buvo paprastas: „Stovėsiu iki galo.“

SUSTOJĘS LAIKRODIS

APIE ALVYDĄ KANAPINSKĄ

Regina džiaugiasi šeštadienio rytu. Plikosi kavą, tuoj iš orkaitės trauks karštus sumuštinus. Netrukus turi pareiti Alvydas iš naktinės pamainos biochemijos gamykloje. Mėgsta, kai jį pasitinka karšti pusryčiai, puodelis garuojančios kavos.

Regina žino – pasišnekučiuos abu apie praėjusių pamainą, apie jos dieną, vaikus ir jų rūpesčius. Tuomet Alvydas eis kiek nusnausti, o vėliau kartu – vakaros prie televizoriaus. Reikės pažiūrėti, gal kokį gerą filmą rodys. Norisi kartu su juo kuo daugiau pabūti. Net tylėti su juo smagu.

Alvydas geras žmogus. Kartais Regina kiek pyksta už tą gerumą – niekam neatsako, jeigu tik kas nors prašo pagalbos ar ragina kur nors dalyvauti. O jau kiek kartų buvo kraujo donoru, negali net suskaičiuoti. Ir visuomeniniu spaudos platintoju... Pati sau tyliai pagalvodavo – geras žmogus ne profesija, bet toks jau yra jos brangiausias. Antra vertus, tai išskirtinis bruožas. Dabar mažai tokių. Tiesiog gerų žmonių.

Bet juk ir jai geras, ir jų vaikams, ir giminaičiams, ir broliams, ir savo mamai. Kaži kaip ji laikosi? Susiruoš kada paskambinti, o gal geriau aplankyti – nuveš produktų ar kokį skanėstą.

Virsteli durys. Alvydas jau namuose. Smagiai ir demonstratyviai uosto rytmečio kvapą, išsiskleidusį per kavą ir karštus sumuštinus. Pakšteli Reginai ir sėdasi pusryčiauti. Užkandęs praneša – pavakariais važiuosius į Vilnių.

Regina jau ne juokais pyksta, mėgina drausti. Sako jam: „Pailsėk po naktinės pamainos. Atgauti jėgas reikia. Bus ir be tavęs kam ginti.“ Alvydas prieštarausja, matyt, jau tvirtai apsisprendęs važiuoti. Sako Reginai: „Net keli autobusai iš Kėdainių važiuoja. Kaip pasiliksi? Nebijok, nieko neatsitiks, mes tik budėsime...“ „Kas iš to jūsų budėjimo? – priekaištauja Alvydui. – Ar galit ginti

būdami beginkliai?“ „Taikiai stovinčių žmonių gi nesušaudys“, – keldamasis sako Alvydas.

Alvydas pradeda ieškoti šiltesnių drabužių, o Regina tepa sumuštinis, taiso kavą, kurią supils į termosą.

Ateina vėlus vakaras, Reginai neišeina iš galvos tas šiltas Alvydo apkabini-
mas, bučiny s ir gilus žvilgsnis tiesiai į akis. Dažnai apsikabina, bet taip kaip
šiandien dar nebuvo.

Prisėda, įsijungia televizorių, tik kad niekas neįdomu, nebegali susikaupti, ro-
dos, net daiktai visi krenta iš rankų.

Dar nepradėjus sklisti Sąjūdžio bangoms, Alvydas prasitardavo, kad Lietuva
kada nors bus laisva ir nepriklausoma. Tarnaudamas kariuomenėje suprato
išsigimusių santvarkos esmę. Ne vieną kartą buvo šaukiamas į karinius mo-
kymus, kol paskutinįsyk nusprendė ignoruoti tą šaukimą. „Eina jie velniop“, –
burbėdavo Alvydas, plėšydamas šaukimus.

Sūnus vakar vėl gavo trejetą iš matematikos. Grįš Alvydas iš Vilniaus, reikės
jam pasakyti. Labai išgyvena, kai Ramūnas prisirenka trejetą, tuomet griežtai
su juo kalbasi. Nesakė šiandien ryte, nenorėjo gadinti šeštadienio rytmečio
geros nuotaikos. Kristina, dažnai tėvo šaukiama Strazdanose, niekuomet tē-
čio nenuvilia – mokosi vien penketais. Dėl dukters ramu jiems abiem, bet sū-
nus kartais ir pastabų gauna.

Paskendusi mintyse Regina susiruošė miegoti.
O paryčiais jau beldėsi kaimynai su bloga žinia.

**REGINA
ŽVILGTELEJŲ I
LAIKRODĮ. JIS
BUVO SUSTOJĘS.**

**Alvydo Kanapinsko
mokyklos baigimo
atestatas**

BŪTINA PERDUOTI ŽINIĄ

„MES ČIA, NES TAI – MŪSŲ ŽEMĖ“

„PRIE BOKŠTO ŠAUDO!
ŽMONES TANKAI TRAIŠKO!“

„REIKIA PRANEŠTI.
JIE VIDUJE TURI ŽINOTI.“

„PRIE TELEVIZIJOS BOKŠTO ŠAUDO.
ŠAUDO! JIE JAU ČIA!“

„LIKSI ČIA?“

„TAIP. JEIGU KRIS
LIETUVA – KRISIU SU JA.“

PRISIEKĖ PARLAMENTO GYNĖJAI

AUŠRA POCIENĖ

1990 m. kovo 11 d. Lietuvai atkūrus Nepriklausomybę, reikėjo kariuomenės. Krašto apsaugos savanoriai, dažnai civiliai žmonės – studentai, darbininkai, ūkininkai – savo noru stojo ginti šalį.

Sausio 13-oji 1991 m. tapo svarbiausiu tikėjimo Lietuva ir priesaikos išbandymu. Tą naktį sovietų kariuomenė puolė Televizijos bokštą ir kitus objektus. 14 žmonių žuvo, šimtai buvo sužeista. Kai kurie buvo davę savanorio priesaiką, bet tą naktį net be ginklų žmonės stovėjo iki galo – tai buvo tikra priesaika širdimi. „Ginsiu Lietuvą, kol gyvas.“

Buvo žmonių, kurie prisiekė tiesiog vietoje, ranką padėję ant Lietuvos trispalvės, nekariškai apsirengę, bet su tvirta širdimi.

Po to Lietuva atkūrė reguliarią kariuomenę. 1993 m. buvo sukurta oficiali priesaikos forma, kuria vadovaujamasi iki šiol. Kariai prisiekia būti ištikimi Lietuvos Respublikai, jos Konstitucijai, ginti jos Nepriklausomybę, teritorinį vientisumą, tautos laisvę.

LIETUVOS KARIO PRIEAIKOS IŠTRAUKA:

„Aš, (vardas, pavardė), be išlygų prisiekiu:
ištikimai tarnauti Lietuvos Respublikai,
negailėdamas jėgų ir gyvybės ginti Lietuvos valstybę,
jos laisvę ir nepriklausomybę,
sąžiningai vykdyti Lietuvos Respublikos Konstituciją,
įstatymus ir savo vadų įsakymus,
saugoti visas man patikėtas paslaptis;
pasižadau būti doras ir garbingas Lietuvos karys.
Tepadeda man Dievas.“

NAKTIS, KAI LIETUVA IŠSTOVĖJO

Buvo tamsi, nerami žiemos naktis. Už langų – šūviai, triukšmas, tankų dun-desys. Bet parlamento rūmuose visą naktį degė šviesos – juose dirbo 82 Lietuvos deputatai. Jie nepabūgo. Jie susirinko, kad priimtų sprendimus, kurie galėjo pakeisti viską.

Tą naktį buvo paskirta laikinoji Lietuvos gynybos vadovybė. Į visas pasaulio šalis iškeliavo pagalbos kreipimaisi. O vienam ministrui, buvusiam užsienyje, suteikta teisė prireikus sudaryti vyriausybę tremtyje – jeigu Vilnius būtų užimtas.

Visi balsavo vieningai. Net tie, kurie anksčiau nesutarė. Lietuva tapo kaip viena šeima. Vadovas Vytautas Landsbergis skambino užsienio šalių lyderiams, kalbėjo per radiją, įvairiais būdais siekė, kad pasaulis sužinotų – Lietuvoje puolami taikūs žmonės.

GYNĖJAI BE GINKLŲ

Lietuva buvo neseniai paskelbusi Nepriklausomybę, bet dar neturėjo savo kariuomenės. Todėl kilo klausimas – kas ją gins?

Žmonės patys atėjo. Nieko neverčiami. Pasiryžę ginti Lietuvą. Jeigu reikės – ir savo gyvybę. Tai buvo ūkininkai, studentai, šauliai, pasieniečiai, apsaugos darbuotojai... Jie budėjo prie Seimo, mokėsi gintis, statė barikadas. Vieni prisiekė gatvėje, kiti – tyliai širdyje. Iš pradžių niekas neturėjo ginklų, tik valių ir ryžtą.

Po kelių dienų, sausio 17-ąją, Aukščiausioji Taryba paskelbė: įkurta Savanoriškoji krašto apsaugos tarnyba. Tai reiškė, kad tie žmonės – dabar oficialūs Lietuvos kariai.

PASienio GYNĖJAI – SIENA GYVA

Dar 1990 m. rudenį buvo įkurta Pasienio apsaugos tarnyba. Pasieniečiai stovėjo postuose, saugojo Aukščiausiąją Tarybą, neleido įsiveržti kariams. Jie vadovavosi viena žinia: „Čia – Lietuvos žemė.“

Pirmasis už laisvę žuvęs pareigūnas – Gintaras Žagunis – buvo nušautas 1991 m. gegužės 19 d. prie Krakūnų pasienio punkto. Neturėjo ginklo, bet stovėjo – vienas, drąsus, sargyboje.

MEDININKŲ TRAGEDIJA

Tų pačių metų liepos 31-osios naktį sovietų smogikai užpuolė Medininkų pasienio postą. Septyni Lietuvos pareigūnai buvo nužudyti. Vienas liko gyvas – Tomas Šernas. Jie neturėjo šalmų, bet turėjo širdį. Tai skaudžiausias išpuolis prieš Lietuvos laisvę – iš pasalų naktį užpulti ir sušaudyti pareigūnai.

Visa Lietuva juos lydėjo į paskutinę kelionę. Tūkstančiai atėjo pagerbti tų, kurie stovėjo ten, kur reikėjo Lietuvos valstybei.

PASKUTINĖ AUKA

1991 m. rugpjūtį vėl kilo pavojus. Lietuviai vėl atėjo ginti parlamento. Rugpjūčio 21 d. vakare sovietų kariai atakavo. Buvo sužeistų. O savanoris Artūras Sakalauskas žuvo. Tai paskutinis žuvęs XX amžiaus Lietuvos gynėjas.

Po dviejų dienų Vilniuje nuverstas Lenino paminklas. Tai buvo ženklas, kad Lietuva atgal negrįš. Ji pasirinko laisvę.

TYLA, KALBANTI GARSIAU NEI ŽODŽIAI

Prie parlamento budėjo žmonės iš visos Lietuvos. Jauni ir seni, moterys ir vyrai, net vaikai. Vienas berniukas, Vytukas, stovėjo tyliai, laikė mamos ranką. Jo akys matė daugiau nei suprato. Prie laužų žmonės dalinosi arbata, dainomis, viltimi. Visi stovėjo tyliai, bet tvirtai.

Mišios buvo aukojamos net parlamento koridoriuose – prie žvakių šviesos, šaltame ore, pilname nerimo. Kunigai stovėjo šalia deputatų ir gynėjų, meldėsi už Lietuvą, už laisvę, už gyvuosius ir tuos, kurių galbūt nebeliks. Maldos per langus pasiekė ir susirinkusius lauke. Tą naktį visa tauta kalbėjo viena kalba – širdies ir vilties kalba. Buvo tikima: jei nebus girdimos mūsų žinios, tebūnie išgirsta mūsų malda.

Tikinčiųjų grupelės meldėsi prie bibliotekos laiptų, rankose laikė rožinius. Vienas iš jų pasakojo, kad maldos iš pradžių sunkiai kilo aukštyn – tarsi stogas būtų žemas, dangus – uždarytas. Bet jie nesiliovė. Ir staiga – tyliai – atėjo ramybė, lyg dangus būtų atsivėręs. Tai buvo ne tik malda – tai buvo tautos dvasinis pasipriešinimas, kuris stovėjo greta barikadų.

Kai aplink griaudėjo tankai, žmonės dainavo. Ne scenoje – prie laužų. Dainavo partizanų dainas, giedojo „Marija, Marija“, „Lietuva brangi“, net naują dainą „Broli, neverk“, kurioje skambėjo žodžiai: „Upė teka laisva po ledu...“ Šios dainos virto maldomis, skambėjo kaip pažadas: mes neišsigąsime. Jos jungė širdis ir pavertė minią bendra gynybos sieną.

Vienas studentas sakė: „Dainavom tyliai, bet nuoširdžiai. Net kai balsas drebėjo – širdis drąsėjo.“

Dainos virto pasiryžimu. Jos buvo kaip skydas. Jose gyveno tauta.

KĄ GALI PADARYTI VAIKAI?

Vaikai gali uždegti žvakelę sausio 13-osios rytą. Jie gali pasakyti: „Aš irgi noriu būti vertas laisvės.“ Jie gali būti drąsūs – sakyti tiesą, padėti silpnesniam. Jie gali atsiminti, kad laisvė – tai ne tik istorija, bet ir dabartis.

VIS TIEK BUS LAISVA

APIE ALGIMANTĄ PETRĄ KAVOLIUKĄ

Tvarkydama namus Genutė paima padėtą vestuvių nuotrauką. Nuvaliusi dulkes darsyk atidžiau žvilgteli. Rodos, visai neseniai tai buvo – vestuvės. Kokie geri buvo vyro tėveliai. Atlikdama praktiką Genutė gyveno kaime pas tetą, o Algimanto tėveliai buvo tetos kaimynai. Tiesiog prisispyrė supažindinti Genutę su savo sūnumi, kuris tuo metu jau gyveno Vilniuje.

Kaip džiaugėsi Genutė, mat pati artimųjų beveik neturėjo, todėl sutikus artimą žmogų tapo ramu. Nors, tiesą sakant, iš pradžių šiek tiek abejojo – manė, kad Algimantas tik iš gailesčio ją į pasimatymus kviečia. Bet kai jau pasipiršo, suprato, jog rimtai į ją žiūri.

Nors vyras nemėgo gražbyliauti, bet visada gerai su juo sutarė. Nuo pat pirmųjų dienų, kai ją, jaunutę merginą, atsivežė į Vilnių. Iš pradžių nuomojosi kambariuką be patogumų. Bet jauniems ne taip ir svarbu patogumai, rūpėjo, kad būtų kartu, kad sektųsi. Genutė įstojo mokytis į medicinos seserų mokyklą, vėliau dirbo ligoninėje, o Algimantas dirbo pardavėju.

Gimus pirmajam sūneliui, Algimantas švytėjo iš laimės. Genutė mena, kaip susiginčijo dėl vardo. Ji norėjo, kad vardą sūnui parinktų vaikelio tėtis, o Algimantas sakė: „Tu suteik vardą, juk tu skausmus kentėjai. Tegul bus kaip tu nori.“ Davė Gintaro vardą, kad primintų saulėtą pajūrį, kur bangos išplauna gintarėlius. Retkarčiais prie jūros nuvažiuodavo. Įspūdinga Baltija ir visas Lietuvos pajūris.

Kai gimė dvyniai, buvo šiek tiek ir išgąsčio. Manė, kad nesusitvarkys, bus labai sunku. Pirmajame laiške, kurį atnešė slaugytojos į gimdymo namus, Genutė perskaitė Algimanto žodžius: „Nesirūpink, nupirkau du vilnonius kostiumėlius. Išaugimui. Tiks, kai bus kokių dvejų metų.“

Genutė, žiūrėdama į du mažus gumulėlius, juokėsi iš Algimanto rūpestingumo. O jis buvo begalinis. Algimantas rūpinosi kaip mokėjo, kaip išgalėjo. Skalbė vystyklius, gamino valgį, maudė vaikučius. Jam buvo svarbu, kad Genutė gerai jaustųsi, kad nepervargtų...

Genutė pailsėdavo, kai vyras išsivesdavo vaikus į futbolo varžybas. Labai mėgo stebėti rungtynes, o paskui kokioje nors pievoje ir pats gainiodavo kamuolį su vaikais.

Kai įsigijo sodo sklypelį, pradėjo statybas. Į tai įtraukė ir vaikus. Ne tik mokė juos svarbių dalykų, bet tuo pačiu ir auklėjo juos – stengėsi, kad būtų rūpestingi ir atsakingi. Ką nors pradėjęs visada baigia. Nenumeta pusiau atlikto darbo, įrankių neišmėto.

Genutė atsiduso. Rodos, tik vakar buvo kuklios jų vestuvės, o dabar jau laukia Gintaro, trumpų atostogų grįžtančio iš kariuomenės. Vis suko galvą, kaip kuo skaniau pamaitinti vyresnėlį. Žinojo, nesaldus ten jam...

Gal Gintaras šiąnakt grįš, o gal kitą dieną. Besiruošdama Genutė pasidžiaugia, kad Gintaras dažnai paskambindavo iš kariuomenės.

Algimantas su juo apie viską kalbėdavosi, daugiau nei mama. Viską aptardavo – nuo kasdienio savo darbo parduotuvėje iki „sodinių reikalų“. Kalbėdavosi apie vasarnamį, kurį susirentė sodo sklype, aptardavo „šiltnamio naujienas“. Bet daugiausiai kalbėdavosi apie nepriklausomybę. Sūnui vis tvirtino: „Lietuva turi būti laisva.“

Prasidėjus atgimimo vėjams, Genutė net nuščiuvusi klausydavosi Algimanto. Nemanė, kad jame taip tvirtai glūdi Tėvynės laisvės troškimas. Ir tai nebuvo vien žodžiai ar dalyvavimas iškilminguose mitinguose. „Nepriklausomybė neateina su dainomis, – dėstė jis, – už ją dar iš mūsų pareikalaus.“

Prisėdusi Genutė prisimena gražias akimirkas. Kažkodėl jos šiandien vis šmėžuoja prieš akis.

Šią savaitę jam nereikėjo eiti į darbą, tad vis lėkė ginti Lietuvos. Kelias dienas budėjo prie Spaudos rūmų. Jo sesė pamatė prieš dieną Algimantą per žinias, kaip jis atstatęs krūtinę išdidžiai iškėlęs rankas stovi prieš tanką. Sesė paskambinusi jo piktai klausė: „Ką darai? Ar proto netekai?“ O jis tik atrėžė: „Argi tankai ant žmonių važiuos?“

Algimantas pasitikėjo visais, tad ir Genutės joks nerimas neėmė. Nei šaudys, nei važiuos, ir pati taip pradėjo galvoti. Jo žodžiuose nuolat skambėjo tvirtinimas „Lietuva vis tiek bus laisva.“

Bus laisva, bus laisva, bus laisva...

Suskambėjo durų skambutis. Gal Gintaras jau grįžo. Už durų stovėjo Algimanto sesė Onutė su šeima. Jie labai artimi. Ir telefonu dažnai kalbasi, ir susitinka. Šiandien Algimanto žodžiai vis sukasi apie pastarųjų dienų šturpius įvykius. Nė arbatos neišgėrusi Onutės šeima netrukus išsiruošia. Kaip šiltai ją apkabina Algimantas, pabučiuoja. Ir sako: „Ir aš tuoj lėksiu prie bokšto.“ Dar sušuko jauniausiam sūnui, kad ir jis eitų prie bokšto.

Genutė bandė prieštarauti, bet žinojo, kad bus taip, kaip nusprendė Algimantas, o jį ginė iš protėvių paveldėtas amžinas laisvės troškimas, ryžtas ginti savo Tėvynę.

Paknopstom bėgo ir Genutė, juk netoli bokšto gyvena. O ten jau vamzdžius sukiojo tankai, girdėjosi šūvių pliūpsniai, girdėjosi net aimanos, šūksniai.

Beieškodama sūnaus ir Algimanto Genutė prisimena, kaip jis Gintarui, išeinančiam į kariuomenę sakė: „Būk geras, neskriausk kitų.“

Tuo metu Algimantas, tvirtai susikibęs rankomis su kitais žmonėmis, laikosi savo, garsiai šaukdamas Lie-tu-va. Skanduoja, nors tankas vis labiau riaumodamas artėja. Lie-tu-va. Iš sutraiškytų gerklų dar girdisi paskutinis atodūsis su žodžiu „Lietuva“.

Genutė bėga namo, ten vaikai sako, kad tėčio nesutiko. Namuose aidai telefono skambučiai – apie Algimantą teiraujasi sesė, broliai. Kaimynai lekia jo ieškoti.

Prie bokšto niekas jo neranda. Žmonės skirstosi, o nerimas vis labiau auga.

MES STOVĖJOME PRIEŠ TANKUS

KAI SOSTINĖJE KILO PAVOJUS,
ŽMONĖS PLŪDO PRIE BOKŠTO.

„GINKLAI GALI
NUTILOYTI KŪNĄ,
BET NE SIELĄ.“

IR TADA... ATĖJO TAMSA.

ROKAS PRIEŠ SOVIETŲ KARINĘ AGRESIJĄ

ŽYDRŪNAS MAČIUKAS

*Lietuvos muzikos atlikėjų koncertas 1991 m. sausio 12 d.
naktį Nepriklausomybės aikštėje ant Lietuvos nacionalinės
Martyno Mažvydo bibliotekos laiptų*

KAI MUZIKA TAPO LAISVĖS GINKLU

Visą Lietuvos atgimimo laikotarpį lydėjo muzika. Ji skambėjo tūkstantiniuose Sąjūdžio mitinguose, susirinkimuose, visuomeninėse akcijose – tapo neatsiejama to proceso dalimi. 1991 metų sausį muzika vėl buvo ten, kur jos labiausiai reikėjo – palaikant kovojančią už nepriklausomybę Lietuvą. Ne veltui Sąjūdžio ir Atgimimo metai vadinti „dainuojančios revoliucijos“ vardu. Vieni pirmųjų signalų, kad kažkas keičiasi, nuskambėjo Roko maršuose – muzikiniuose festivaliuose 1987, 1988 ir 1989 metais. Scenose grojo grupės „Ad Libitum“, „Katedra“, „Antis“, „Hilda Blues Band“, taip pat svečiai iš Latvijos („Jumprava“, „Krasts“) ir Estijos („Krimbel“), o vėliau – ir atlikėjai iš JAV bei Kanados. Tai buvo ypatingi renginiai ne tik dėl muzikos. Pirmą kartą buvo keliamos trispalvės, skambėjo politiniai reikalavimai. Vieno iš koncertų metu buvo paskelbta apie Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės įkūrimą. Lietuvos jaunimas šoko, dainavo, mojavo rankomis – keitėsi sovietinė koncertų kultūra. Anksčiau koncertų metu buvo privaloma sėdėti, po dainos tvarkingai paploti, o daugiausia, ką žiūrovai galėdavo sau leisti, – ploti į melodijos ritmą. Dabar viskas pasikeitė.

JAUNIMO ESTRADA: KAI ŽMONĖS PATYS RINKO POPULIARIAUSIAS DAINAS

1987–1996 metais vyko „Jaunimo estrados“ koncertai – Lietuvos televizijos TOP 10 populiariausių dainų konkursas su ypatingu akcentu: laimėtojus rinkdavo ne vertinimo komisijos, o žiūrovai, pažymėdami labiausiai patikusias grupes ir dainas. Šių koncertų siela buvo muzikos žurnalistas, laidos „Estrados orbitoje“ vedėjas Kazimieras Šiaulys. Pirmasis koncertas „Jaunimo

Koncerto akimirkos. Vilnius, 1991 m. sausio 12 d. Fotografas Vygintas Skaraitis.
V. Skaraičio asmeninis archyvas.

estrada 87“ įvyko 1988 m. sausio 29–31 d. Vilniaus koncertų ir sporto rūmuose. Pirmas vietas laimėjo: grupė „Kardiofonas“ su daina „Kalėdų eglutė“ (1987 m.), grupė „Tik tiek“ ir Kipras Mašanauskas su daina „Lietuva“ (1988 m.), grupė „Medus“ ir Alvydas Vilčinskas su daina „Į Lietuvą“ (1989 m.), Džordana Butkutė su daina „Nemylėjau tavęs“ (1990 m.). Bet buvo dar viena daina, kuri tapo tikru Atgimimo himnu. Lietuvos radijo Jaunimo muzikos studijos klausytojai populiariausia metų daina išrinko „Laisvę“ – Justino Marcinkevičiaus eilėmis grupės „Antikvaras“ sukurtą dainą, atliekamą Eurikos Masytės. Šis kūrinys skambėjo tarsi specialiai sukurtas tam laikmečiui.

Iš tiesų tai buvo patriotinių ir herojiškų dainų laikas. Vytauto Bložės, Bernardo Brazdžionio, Kęstučio Genio, Justino Marcinkevičiaus, Algimanto Mikutos, Antano A. Jonyno, Gintauto Patacko ir daugelio kitų poetų eilės tapo muzikiniais kūriniais, alsavusiais tautos atgimimo idealais. Kai koncerto metu nuskambėdavo mėgstama daina, šokdavo kiekvienas žiūrovas.

LAISVĖS KONCERTAS KARINĖS AGRESIJOS ŠEŠĖLYJE

1991 metais „Jaunimo estrados“ koncertų ritmą sužlugdė sovietų kariniai veiksmai prieš Lietuvą. Į vaizdo juostą nepateko Vilniaus sporto rūmuose suplanuotas koncertas. 1991 m. sausio 12 d. naktį žymiausi Lietuvos atlikėjai ir metų laureatai buvo pakviesti groti prie parlamento. Nepriklausomybės aikštėje ant laiptų priešais Lietuvos nacionalinę Martyno Mažvydo biblioteką įvyko koncertas Laisvės kovai paremti. Koncerto organizatoriai – „Pop centro“ vadovas Alvydas Tautkus ir vadybininkas Haroldas Mackevičius – slapta, aplinkiniais keliais iš Kauno į Vilnių atgabeno laukui pritaikytą garso aparatūrą. Koncertą vedė „Jaunimo estrados“ vedėjas Arnas Klivečka. Scenoje pasirodė Erika Masytė, Andrius Mamontovas, Virgis Stakėnas, Rolandas Janavičius, Gintautas Tautkus ir grupė „Rondo“, Džordana Butkutė ir grupė „Alibi“, Ligitas Kernagis ir grupė „Prologas“, grupės „Combo“, „Casino“, „Vairas“, Romas Dambrauskas ir Jūratė Miliauskaitė su grupe „Sėkmadienis“, kiti atlikėjai iš visos Lietuvos. Per petraukėles vyko populiariausių to meto humoristų pasirodymai. Į koncerto dalyvius kelis kartus kreipėsi Aukščiausiosios Tarybos Pirmininkas Vytautas Landsbergis. Koncertas tęsėsi iki sausio 12 d. 4 val. ryto. Jo akimirkos įamžintos fotografų Aleksandro Juozapaičio, Vyganto Skaraičio, Romualdo Jurgaičio, Zenono Nekrošiaus ir kitų nuotraukose. Prisimindamas tą naktį H. Mackevičius pabrėžė vyravusį entuziazmo ir sutelktumo jausmą. Po koncerto muzikantai neišsiskirstė – jie įsijungė į Aukščiausiosios Tarybos rūmus saugojusį ir per naktį budėjusį žmonių gretas.

Šis istorinis koncertas parodė, kaip muzika gali tapti stipria komunikacijos priemone, galinčia suburti žmones reikiamoje vietoje, reikiamu laiku. Tą naktį muzika nebuvo tik fone – ji surinko tūkstančius žmonių ginti laisvę, kai to labiausiai reikėjo.

NENUGALIMAS LIETUVOS ILGESYS

APIE VYTAUTĄ KONCEVIČIŲ

Mama Teklė dairėsi po naujus namus. Na, nebenauji jau. Prieš keletą metų juose įsikūrė. Bet nepalyginsi gyvenimo, kai teko grįžus iš Sibiro, beveik dvidešimt metų, kartu su Vytuku vargti viename bendrabučio kambarėlyje.

Bet net ir kai buvo sunku bendrabutyje, kai buvo ankšta, niekad neprarasdavo optimizmo. Koks ten vargas, palyginus su Sibiro baisybėmis, kai nušaldavo rankas, kai sužiedėjusios duonos riekės kvapas nė neprimindavo tikros lietuviškos duonos, nors taip labai norėjosi bent sudžiūvusios duonos. O jau tie alyviniai obuoliai. Sapnuodavo jų kvapą, seilės vien nuo prisiminimo pradėdavo kauptis.

Šaltkalvio Vytauto Koncvičiaus pažymėjimas

Lietuva, tokia tolima tada, bet tokia brangi. Kaip norėdavosi bristi per tankią pievą, įkritis į rugius ganyti debesis. Giliomis žiemomis prisimindavo kūrenamų krosnių kvapą, kaip tekdavo bėgti per prakastus sniego takus link šulinio. Gal tik šie prisiminimai ir palaikė dvasią – Teklė ištvėrė, nors būdavo akimirkų, kai klausdavo, kodėl Dievas jos nepaima į amžinąjį gyvenimą.

Gyvuliniais vagonais vežė į Sibirą ją ir du jos mažylius. Kartais atrodydavo, kad sapnuoja. To negali būti. Negali. Juk ir kitoje šalyje gyvena žmonės. Traukiniui sustojus, visiems liepdavo išlipti. Vyrai į kairę sukdavo, moterys į dešinę. Kur kitur atliksi gamtinius reikalus? Kartą gailestinga moteris atnešusi prie traukinio moterims, turinčioms mažamečių vaikų, padavė po riekę duonos. Tą riekę trupino ir davė po mažą gabaliuką vienam ir kitam sūneliui.

Teklė meldėsi. Ir vis vylėsi, kad traukinys pasuks atgalios. Nesuprato – už ką tokios kančios. Prisimena, kaip gyvenimas Sibire ją užgrūdino. Visas ašaras išliejo tremtyje. Nė nežino, kur palaidotas vyras, kurį ištrėmė kiek vėliau nei Teklę. Į ledą sušalusioje Komijos žemėje savo rankomis iškasė duobę jaunesniajam sūneliui. Ilgai negijo rankų žaizdos. Betgi reikėjo palaidoti, sudreba Teklės širdis. Reikėjo gyventi. Reikėjo išverti. Kaip nors. Ir vis vylėsi – dabar tai jau tikrai bus lengviau...

Temsta. Vytautas išvažiavo ginti Televizijos bokšto. Nė nesuabejojo, kai išgirdo, kad Kėdainiuose renkama grupė gynėjų. Ir jis važiuosius su jais. Niekada Vytautas nedaugžodžiaudavo. Gal dėl darbo buvo įpratęs kalbėti mažai, dėl nuolatinio triukšmo gamykloje, kurioje dirba suvirintoju, ir kalbėdavo tyliai. Kartą užsukę bendradarbiai apie jį pasakojo, kad Vytautas labai paslaugus – visiems padės, niekam neatsakys, net jei prašo pasiskolinti kokį pinigėlį ar reikia patarimo.

Ir meistras buvo neprastas, ir brėžinius galėjo skaityti, lyg būtų inžinierius. Sumeistraudavo dalykų, kurie bent kiek padarydavo buitinius darbus lengvesnius. Ir nepaprastai stiprus josios Vytautas. Galėdavo bendradarbio ar pažįstamo paprašytas net mašiną pakelti. Lyg koks milžinas būtų.

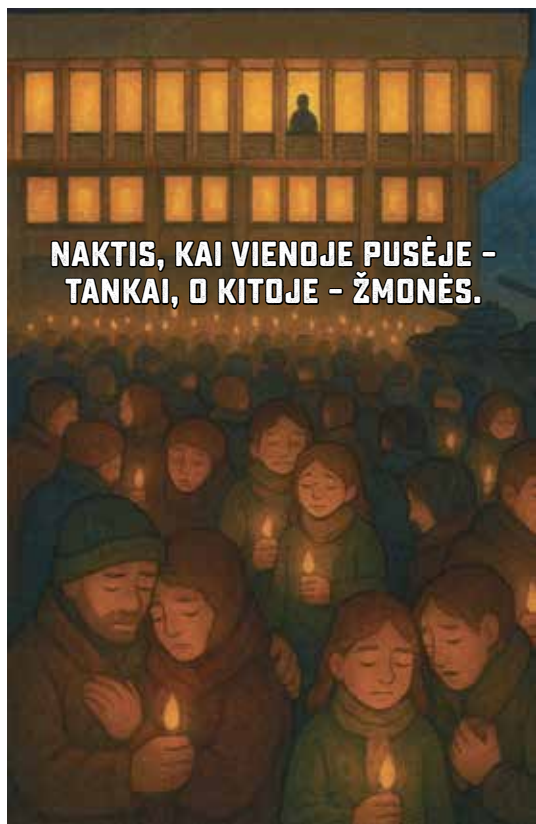

Teklei net širdis apsqla pagalvojus, kad visada pranešdavo užtruksius, kad nesijaudintų, ir neprašomas parnešdavo vaistų. Geras sūnus užaugo, subrendo. Anąsyk abu sėdėjo ir svajojo, kaip švęs artėjantį jo penkiasdešimtmetį. Gimęs gražiausiu laiku – gegužės mėnesį, kuomet iš proto varo žydinčios alyvos, besiskleidžiantys kaštonai. Svarbu – sulaukti pavasario. „O tuomet kaip nors paminėsim Vytauto jubiliejų“, – vylėsi ir svajojo motina.

Kiek ji prisimena, Vytautas niekada nesiskųsdavo, neaimanuodavo, neverkšlėdavo. Kantrus buvo. Tik bėda, kad grįžęs iš Sibiro ilgai nerado darbo. Rodos, tiek nedaug reikėjo. Bet tremtiniams nebuvo lengva. Tada vėl išdūmė į Sibirą. Tik nepalaujamas Lietuvos ilgesys parginė atgal. Vėliau baigė mokslus, gavo darbą. „Gaila tik, kad šeimos nesukūrė. Tikriausiai dėl to, kad gyvenome tame bendrabučio kambarėlyje“, – mąsto Teklė.

Įsijungia žinias, nors jau aušta, – prie radijo aparato lyg ir ramiau. Tarsi sėdėtųm įvykių centre. Kada grįš Vytautas? Taip ilgu pasidarė be jo. Kad tik greičiau parvažiuotų...

LANGAS Į TAUTĄ

KAI LIETUVA PO TANKŲ ŠŪVIŲ NENUTILO

VILMA AKMENYTĖ-RUZGIENĖ

1991 m. sausio 13-oji Lietuvos visuomenės atmintyje įsirėžė skaudžios netekties ir drauge didvyriškos aukos patirtimi. Šiandien ta diena simbolizuoja apgintą laisvę ir nepriklausomybę.

Nors ryškiausi tų dienų įvykiai klostėsi sostinėje Vilniuje, ne mažiau svarbūs procesai vyko ir kituose Lietuvos miestuose. Žmonės rinkosi budėti prie strategiškai svarbių objektų, tarp jų – radijo ir televizijos retransliavimo stočių.

KODĖL RADIJAS IR TELEVIZIJA?

1991 m. sausį dauguma Lietuvos žmonių beveik neišjungdavo radijo imtuvų ir nuolat stebėjo televizijos transliacijas. Ano meto liudininkai prisimena bučiuose įrengtus „radijo taškus“, transliavusius Lietuvos radijo programą. Radijas ir televizija tuo metu buvo ne tik informacijos šaltiniai – jie jau buvo tapę nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos bendruomenės jungtimi.

Per radiją buvo transliuojami Aukščiausiosios Tarybos posėdžiai, televizija rengė reportažus iš parlamento ir Nepriklausomybės aikštės, o kasdienės spaudos konferencijos jungė visus Lietuvos žmones. Neatsitiktinai anuomet skambėjusi metafora, jog parlamentas yra Lietuvos širdis, o radijas ir televizija – nervas, jungiantis šią širdį su visa tauta, tapo vienu taikliausių tų dienų apibūdinimų. Radijas ir televizija nuolat pranešdavo apie padėtį šalyje ir vis stiprėjantį sovietų karių spaudimą. Nors buvo rengiamasi įvairiems scenarijams, tikrojo būsimos agresijos masto numatyti nepavyko.

Pirmiausia buvo pasikėsinta į spaudą. 1991 m. sausio 11-ąją buvo užgrobti Spaudos rūmai – taip mėginta užgniaužti laisvą ir nepriklausomą spaudą bei apriboti Lietuvos gyventojų galimybes gauti objektyvią informaciją – tą dieną buvo pralietas pirmasis kraujas. Sovietų kariškiams užėmus Spaudos rūmus, nutrūko pagrindinių Lietuvos laikraščių leidyba. Tačiau jau kitą dieną, sausio 12-ąją, pasirodė pirmasis jungtinio laikraščio „Laisva Lietuva“ numeris lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis. Jį parengė trylikos redakcijų kolektyvas. Leidėjai skelbė: „Tik susitelkimas, rimtis ir orumas – ginklas, kurį galime ir visada galėsime priešpastatyti brutaliai okupantų jėgai.“

1991 m. sausis išryškino nepaprastai svarbų radijo ir televizijos vaidmenį. Neatsitiktinai Sovietų Sąjungos agresoriai pirmiausia taikėsi į laisvą žodį – spaudą, radiją ir televiziją, kurie tarytum gyvieji nervai jungė sostinę su visa tauta. Vėlesnė įvykių eiga parodė sistemingas pastangas perimti informacinę erdvę. Užimti Lietuvos radijo ir televizijos rūmus bei Televizijos bokštą būtų reikškę ne tik nutildyti Lietuvos balsą, bet ir užvaldyti siųstuvus, per kuriuos agresoriai galėtų skleisti savo žinias ir iškraipyti tikrovę. Tačiau agresorių planas, kaip parodė naktis iš sausio 12-osios į 13-ąją, suveikė tik iš dalies.

NAKTIS, KAI NUTILO VILNIUS

Naktį iš 1991 m. sausio 12-osios į 13-ąją Vilniuje radijas ir televizija dirbo įtemptu, toms dienoms įprastu režimu. Buvo transliuojamos laidos iš televizijos studijų, taip pat reportažai iš Aukščiausiosios Tarybos rūmų ir Nepriklausomybės aikštės, kur budėjo tūkstančiai žmonių. Lietuvos radijas po laidos užsieniui 1.30 val. pradėjo nakties programą – informacijos srautas sklido nenutrūkstamai.

Tuo metu iš Šiaurės miestelio link Konarskio gatvės ir Karoliniškių mikrorajono pajudėjo tankų ir šarvuočių kolonos. Prie Radijo ir televizijos rūmų budėję žmonės skandavo „Lietuva!“. Iš mašinų išlipę desantininkai ėmė šaudyti į orą ir į žmones, daužė juos automatų buožėmis, mėtė sprogstamuosius paketus, o pastato sienas suvarpė kulkos – agresija buvo nukreipta prieš civilius gyventojus. Netrukus, šaudydami ir viską laužydami, jie pasklido po pastatą.

Iki paskutinės minutės radijo diktoriai Bernadeta Lukošiuotė ir Algimantas Sadukas eteryje pasakojo, kas vyksta, ragino nepasiduoti. Jų žodžiai šturmo akimirka skambėjo kaip drąsos šaltinis: „Atėjo išbandymų metas. Prie televizijos ir radijo aidi šūviai. Sovietų Sąjunga visa savo jėga ir klasta, kaip ir keturiasdešimtaisiais metais, trypia mūsų laisvę ir orumą. Į mūsų namus ateina

okupantai..." Šiek tiek vėliau: „Jūs tikriausiai girdite šūvius, mes dar kalbame, dar gyvi, mes iš studijos neišeisime, nors sužvėrėję kareiviai metėsi į ataką... Girdite šauksmus, riksmus. Jau tranko mūsų duris... Mes kalbėsime tol, kol būsime gyvi. Mes čia. Kalba Lietuvos radijas..." Desantininkams įsiveržus į studiją, 2 val. 1 min. nakties radijo transliacija iš Vilniaus nutrūko.

Lietuvos televizija, nors buvo šturmuojama beveik tuo pačiu metu kaip ir radijas, dirbo šiek tiek ilgiau. Viename iš koridorių darbuotojai buvo paslėpę įjungtą televizijos kamerą, todėl visa Lietuva pamatė, kaip sovietų desantininkai ieško įėjimo į studiją, kur tiesioginiame eterioje dirbo žurnalistė Eglė Bučelytė. Ji iki paskutinės minutės komentavo įvykius ir pranešinėjo, kaip priešas veržiasi į kabinetus bei aukštas po aukšto užima pastatą.

Galiausiai, desantininkams įsiveržus į studiją, 2 val. 9 min. transliacija iš Lietuvos televizijos studijos Vilniuje buvo nutraukta. Tačiau Vilniaus televizijos bokštas dar aštuonias minutes retransliavo vaizdus iš Nepriklausomybės aikštės, kur tūkstančiai prie parlamento susirinkusių žmonių vienu balsu giedojo Maironio „Lietuva brangi“. Netrukus buvo užtildytas ir šis signalas. Vis dėlto eterio tylos, kurios tikėjosi okupantai, jie nesulaukė.

Lietuvos radijo ir televizijos rūmų bei Televizijos bokšto užgrobimas, žinios apie žuvusiuosius ir sužeistuosius sukrėtė visuomenę ir tapo savita mobilizacija. Į raginimą budėti atsiliepė tūkstančiai – ne tik Vilniuje, bet ir visoje Lietuvoje žmonės rinkosi prie svarbių objektų. Žodžiai „mes ginsimės iki paskutinės minutės“ tapo vienijančia patirtimi – ir stovėjusių prie parlamento, ir budėjusių prie Televizijos bokšto ar Radijo ir televizijos rūmų, ir tų, kurie liko klausytis namuose prie radijo imtuvų.

„KALBA KAUNAS!“

Vos nutilus Vilniaus radijo signalui, eterioje pasigirdo naujas balsas. Iš Sitkūnų radijo stoties žurnalistė Jolanta Šarpanickienė kreipėsi į Lietuvą ir pasaulį istoriniais žodžiais: „Mieli Lietuvos žmonės! Mūsų Respublikos draugai užsienyje! Dėmesio! Kalba Lietuvos radijas! Kalba Lietuvos radijas! <...> Smurtu galima mus palaužti, užkimšti burnas, tačiau niekas neprivers išsižadėti Laisvės ir Nepriklausomybės.“ Šis kreipimasis, netrukus pakartotas ir rusų kalba, tapo aiškiu ženklu, kad informacinis ryšys nėra nutrauktas. Iškart po jo per radiją perduoti raginimai rinktis prie svarbiausių Kauno radijo ir televizijos objektų – Vaižganto gatvės perdavimo centro, Kauno radijo ir televizijos redakcijos, Juragių perdavimo stoties, taip pat buvo kviečiama vykti į Sitkūnus. Išgirdus pranešimus iš Kauno, žmonių nuotaika pasikeitė: įsivyravo rimtis ir susikaupimas, sustiprėjo ryžtas apginti nepriklausomybę.

2 val. 17 min. televizorių ekranuose užtemo Vilniaus vaizdas. Po kelių sekundžių pasirodė testo lentelė – Juragiuose budėję inžinieriai įjungė mikrofoną ir pranešė, kad Vilniaus signalas nutrauktas ir netrukus prabils Kauno studija. Nežinodami, kurią šalies dalį pasieks jų transliacija, jie kreipėsi į „kauniečius“, tačiau netrukus Kauno televizijos programą matė beveik visa Lietuva – išskyrus Vilnių, kur sovietų kariškiai blokavo transliacijas.

2 val. 47 min. ekrane pasirodė radijo žurnalistas Modestas Patašius. Jo žodžiai „Lietuva dar gyva! Čia kalba Kaunas!“ tapo antruoju po Sitkūnų kreipimosi pagrindiniu sausio 13-osios informaciniu šūkiu. Tą naktį prasidėjęs telemaratonas truko kelias paras. Kauno radijo ir televizijos programą kūrė budėti susirinkę žurnalistai, technikai, savanoriai, į šimtus skambučių padėjo atsakinėti Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojai ir studentai. Daugeliui Lietuvoje iš tos nakties ypač įsiminė prof. Liucija Baškauskaitė. Šias transliacijas stebėjo Lietuva ir dalis užsienio valstybių, tačiau sostinės Vilniaus jos nepasiekė.

Jau tą pačią sausio 13-osios naktį pranešta, kad transliacijos iš Kauno pasiekia Lenkiją, Čekiją, Estiją, Suomiją, vėliau – ir kitas Vakarų Europos šalis. Jos greitai tapo daugiakalbės – lietuvių, rusų, anglų, lenkų, prancūzų, vokiečių, italų, net rumunų kalbomis. Kol buvo okupuoti Vilniaus televizijos bokštas ir Lietuvos radijo ir televizijos rūmai, Juragių bokšto siųstuvai leido matyti iš Kauno perduodamus vaizdus ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje.

Kauno radijo ir televizijos transliacijos ramino ir telkė žmones. Pirmieji pranešimai, kad daugelyje miestų ramu, kad žmonės vyksta ginti parlamento, kad žuvusių ir sužeistų yra tik Vilniuje, leido viltis, kad agresiją pavyks sustabdyti. Tuo pat metu nuolat pabrėžta, kad Aukščiausioji Taryba dirba, o teisėta Lietuvos valdžia veikia, – tai buvo esminė žinia tiek Lietuvos gyventojams, tiek tarptautinei auditorijai.

BLOKADA IR ETERIO ATGAVIMAS VILNIUJE

Užėmę radijo ir televizijos pastatus Vilniuje ir perėmę Televizijos bokšto kontrolę, sovietų kariškiai tikėjosi ilgam nutildyti sostinę. Kurį laiką Vilniuje nebuvo galima matyti Kauno televizijos transliacijų. Televizijos ir radijo inžinieriai važinėjo iš Kauno į Vilnių ir kitus miestus, mėgindami atkurti ryšius. Po tragiškosios nakties Kauno televizijos antenos buvo pasuktos Vilniaus kryptimi, o inžinieriai ieškojo sostinėje ir jos apylinkėse saugių vietų naujiems radijo ir televizijos siųstuvams įrengti, kad signalas vėl pasiektų radijo imtuvus ir televizorius sostinėje.

Skubiai buvo stiprinama Aukščiausiosios Tarybos rūmuose veikusi radijo studija ir daroma viskas, kad transliacijos pasiektų kuo daugiau žmonių. Inžinierių pastangomis pavyko užtikrinti radijo transliacijas į „radijo taškus“, taip pat į Nepriklausomybės ir Katedros aikštes. Po kurio laiko buvo prijungti kanalai, leidę signalą iš parlamento studijos perduoti į Lietuvos siųstuvų tinklą. Pirmoji atgaivintos transliacijos laida iš Aukščiausiosios Tarybos – laida užsieniui – nuskambėjo jau sausio 14 d. vidurnaktį. Radijo bangomis paskelbta žinia, kad dirba teisėta Lietuvos Respublikos valdžia, suteikė vilties, jog Vilnius netrukus sugrįš į eterį. Sausio 15-ąją atsirado galimybė į bendrą sistemą įtraukti regionines, tarp jų ir mėgėjiškas, radijo studijas įvairiuose miestuose. Nepriklausomos Lietuvos radijas pradėjo grįžti į įprastesnį ritmą, nors Vilniaus zonoje transliacijos vis dar buvo silpnesnės, nes sovietų kariškiai kontroliavo pagrindinius siųstuvus.

Tuo pat metu mėginta blokuoti Lietuvos balsą ir tarptautiniu mastu. Maskvos radijas, gavęs signalą iš Vilniaus, jo nepersuntė į galingų trumpųjų bangų siųstuvų tinklą – Šiaurės Amerikos klausytojai vietoj Lietuvos naujienų girdėjo instrumentinę muziką. Tačiau informacija vis tiek pasiekė Vakarus, tik kitais kanalais: per BBC monitoringo tarnybą, per Radio Netherlands, per privačiai įrašytus ir perduotus reportažų fragmentus.

Televizijos transliacijas iš Vilniaus pavyko atgaivinti sausio 17 d., Aukščiausiosios Tarybos rūmuose sumontavus iš Klaipėdos atgabentą siųstuvą. Nors jis buvo silpnas, vis dėlto aprėpė bent dalį miesto. Per šį siųstuvą pradėta transliuoti vakarinė informacinė programa: žinios trimis kalbomis, spaudos konferencijų įrašai, „Panorama“, taip pat anuomet itin populiari laida mažiesiems „Labanakt, vaikučiai“.

Techniniu požiūriu transliacijų atnaujinimas buvo išradingumo ir bendro darbo pavyzdys. Organizacijos ir privatūs asmenys skolino vaizdo kameras, magnetofonus, kasetes, aukojo lėšas. Mokslų akademijos fizikai ir EKSM specialistai ant parlamento stogo pastatė aukštesnę anteną, kad signalas lengviau apeitų aplinkinius pastatus. Iš išgelbėtos suomiškos kilnojamosios televizijos stoties parlamente buvo sukurta dar viena studija.

Tuo pat metu Kauno televizija, naudodamasi Juragių siųstuvais, tapo pagrindiniu Lietuvos televizijos centru. Čia buvo ne tik kuriamos vietinės laidos, tačiau transliuotos ir Vilniuje parengtos programos, specialiai atvežamos į Kauną. Per palydovinius kanalus ir užsienio televizijų tinklus iš Kauno buvo rodomi filmai ir reportažai apie Sausio 13-osios agresiją prieš beginklius Lietuvos žmones – jie pasiekė Vakarų Europą.

Persitvarkęs Lietuvos radijo ir televizijos tinklas, pritaikytas veikti kone karo sąlygomis, užtikrino nenutrūkstamą informacijos sklaidą ir vėlesniais mėnesiais. Tai ypač pasijuto 1991 m. vasario 9 d., kai visoje Lietuvoje vyko gyventojų apklausa (plebiscitas) dėl nepriklausomos ir demokratinės Lietuvos. Tą dieną pirmą kartą šalies istorijoje surengta aštuonių miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės ir Mažeikių – tiesioginė televizijos sąsąuka, realiu laiku perteikusi žinias apie balsavimo eigą.

ŽODIS KAIP GINKLAS

1991 metų Sovietų Sąjungos agresija prieš Lietuvą parodė, kad kovoje dėl valstybės likimo radijo ir televizijos transliacijos yra vienas svarbiausių mūšio laukų. Sovietų kariškiai taikėsi į Radijo ir televizijos pastatus bei Televizijos bokštą suprasdami, kad užvaldžius eterį lengviau kontroliuoti žmones, juos izoliuoti vienus nuo kitų ir nuo pasaulio.

Tačiau Lietuvoje šis eterio užvaldymo planas žlugo. Sitkūnų ir Juragių darbuotojų, Kauno ir Vilniaus radijo ir televizijos žurnalistų, inžinierių, ryšininkų, savanorių ir mūsų šalyje dirbusių užsienio žurnalistų pastangos pavertė Lietuvos radijo ir televizijos tinklą savotiška rezistencine infrastruktūra.

Transliuotos laidos, reportažai iš žuvusiųjų laidotuvių, tiesioginės Aukščiausiosios Tarybos posėdžių transliacijos, daugiakalbiai kreipimaisi į pasaulį ir užfiksuoti bei tarptautinei bendruomenei parodyti agresijos vaizdai sukūrė tai, ką šiandien vadintume informaciniu skydu. Ne mažiau svarbi buvo ir užsienio žurnalistų veikla – įvairių informacinių agentūrų atstovai iš Vokietijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Švedijos, Norvegijos, Ispanijos, Prancūzijos, Suomijos, Didžiosios Britanijos, Danijos, Japonijos ir kitų šalių užtikrino, kad pasaulis sužinotų apie tai, kas vyksta Lietuvoje.

Sausio 13-osios patirtis liudija, kad demokratinei valstybei nepaprastai svarbi laisvo žodžio sklaida.

SUŠAUDYTA JAUNYSTĖ

APIE VIDĄ MACIULEVIČIŲ

Vido Maciulevičiaus studijų knygelė ir studento bilietas

Tėtis net įnirtęs vaikšto nuo lango prie lango. „Vėl tie okupantai lenda. Baisi padermė.“ Pats sau plūdosi, vis kartas nuo karto klausydamasis radijo žinių. „Ko jiems čia reikia? Tegu gyvena savo šalyje. Tegu tvarkosi taip, kaip moka. Tpfu.“

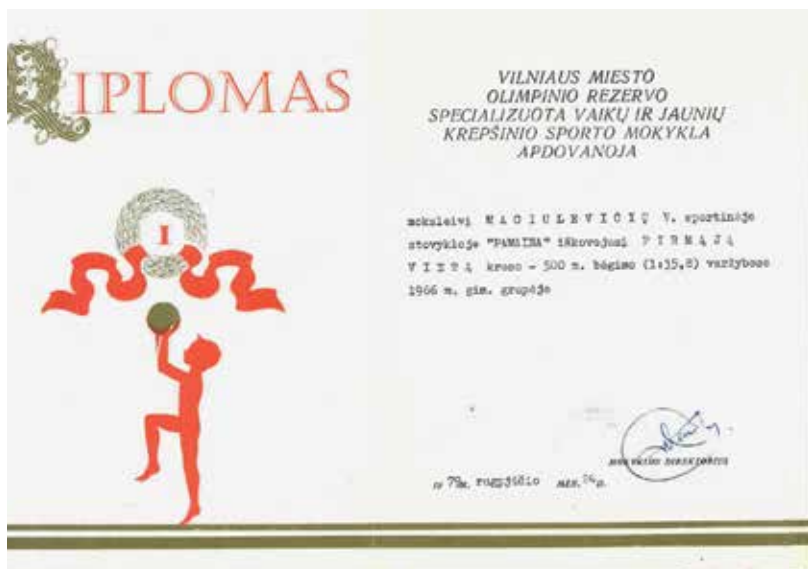
Rimas su Vidu grįžo nuo parlamento, kur saugojo, kaip jie patys sakė, Lietuvos Nepriklausomybę.

Mama padavė pavalgyti. Buvo labai sušalę. Bet pakilios nuotaikos. Staiga ga-

tve pradėjo važiuoti tankai. Vidas pašoko, o tėtis paragino: „Eikit, vaikai, prie bokšto. Juk reikia ginti tėvynę.“ Pasakė ir sudrebėjo. Gerai mena partizaninę kovą. Širdyje saugo anų laikų patriotizmo dvasią. Žinojo, kad, jei ne po karo kilusi lietuvių pasipriešinimo kova, Lietuvos jau gal nebūtų...

Prisiminė ir net susijuokė, kaip pats dvejus metus slapstėsi su šautuvu, – nenorėjo tarnauti svetimųjų kariuomenėje. Okupantų santvarkos niekada nepripažino. Niekada.

Vidas, palikęs su Aušra jų mažylį, kartu su Rimu išėjo prie bokšto. Gerai, kad su broliu. Rimas, vyresnis už Vidą penkeriais metais, labiausiai ir padėjo jį auginti. „Nežinojau, kad broliai gali taip sutarti, – prisiminęs neišskiriamus brolius,

Diplomas už pirmąją vietą

šypteli tėtis. – Nuo pat mažens visur kartu ir kartu, net atostogauti kartu su šeimomis važiuoja. Čia tai bent!“

Prisirišę vienas prie kito, gal net būdais panašūs. Abu labai geri. Kartais užsukdavusios klasės draugės Anelėi, mamai, pasakodavo, kad Vidas labai geras vaikinys, niekam neleidžia mergaičių skriausti. Visą laiką pamato, kam reikia pagalbos, kas laimingas, kas ne. Jautrus, visada besišypsantis. Taktiškas. Ramus.

Kai pagalvoji, jeigu toks ramus, tai kaip jam sekdavosi gerai krepšinį žaisti? Juk ten reikia greičio iniciatyvos. Tėtis apžiūrindamas didžiujasi pagyrimo raštais, kuriuos Vidas parsivežė iš įvairių rungtynių. Juos jaunoji šeima paliko tėvų namuose. Kol turės erdvesnius namus. Nes kurgi ten viską susidėsi – Vidas gyveno mažyčiame bendrabučio kambarėlyje.

Ir marčiukė vis giria Vidą. Kad ir kaip kartais sunku tvarkytis su vaiku, džiaugiasi, kad Vidas kartu su broliu ir tėčiu uždarbiauja statybose, stato kitiems namus. Nevengia jokio darbo. Aušra žino – išsipildys ir jų svajonė turėti naujus namus. Namus, kuriuose visi patogumai. Namus, kuriuose įsikurs gražiai ir jaukiai. Ir laimingai gyvens.

Tėtis Jonas vaikšto aplink langus. Bevaikščiodamas net kibirkščiuoja – taip jam rūpi ir pačiam išlėkti.

Nepajuto, kaip užsnūdo. Tik staiga Anelė prabunda nuo šūvių ir dundėjimo. Apsidairiusi pamano, kad vaikai miega. „Jonai, ar vaikai namie?“ – dėl visa ko teiraujasi Jono, kuris irgi jau suklusęs.

„Išvažiavę prie bokšto, dar negrįžę, – sutrikęs dairosi Jonas. – Parvažiuos, ne-sirūpink.“ O širdyje pajunta – niekada nebepasimatys. Kulkos lėkė į abu sūnus – vieną sužeidė, o kitą pakirto. Rimui vis aidi Vido prašymas – „Gelbėk, Rimai.“ Gelbėjo kaip galėjo, ir greitoji lėkė kaip tik galėjo Vilniaus gatvėmis.

Bet tą valandą Vidas jau ištis buvo miręs.

**NEIŠMATUOJAMA NETEKTIS. NEIŠMATUOJAMAS
SKAUSMAS. IR JAUNYSTĖ. SUŠAUDYTA.**

GYVOJI BARIKADA

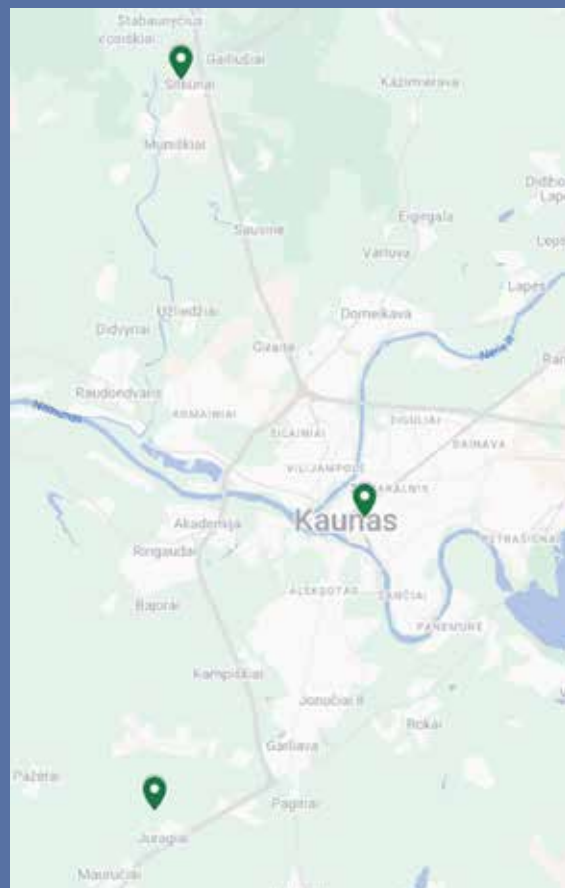
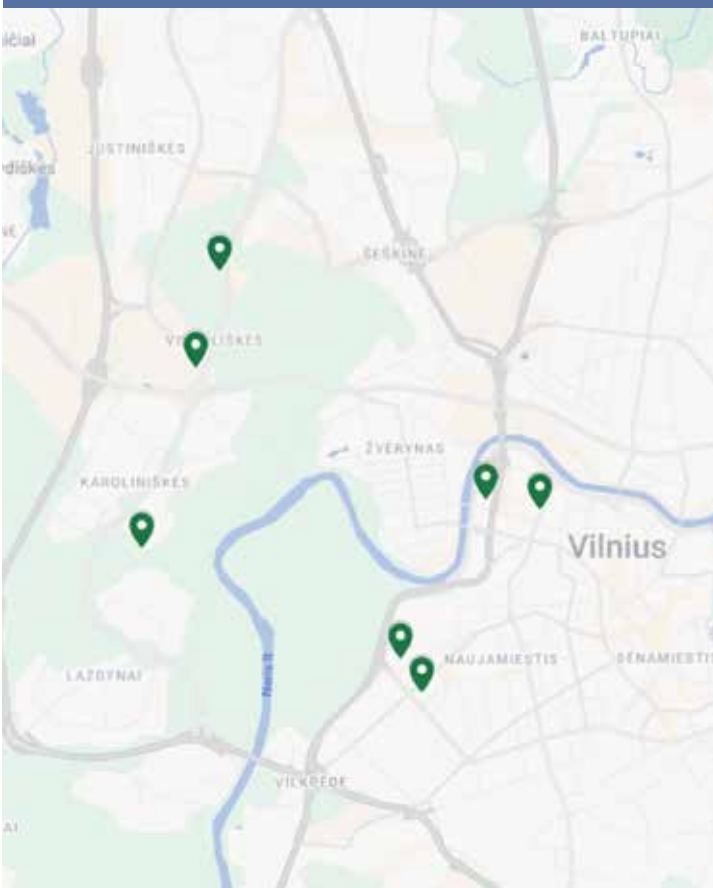
VILNIUJE IR KAUNE BEI KAUNO RAJONE SAUGOTI OBJEKTAI

VILNIUS

- 📍 Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba
- 📍 Televizijos bokštas
- 📍 Lietuvos radijo ir televizijos rūmai
- 📍 Spaudos rūmai
- 📍 Vyriausybės rūmai
- 📍 Tarpmiestinė telefonų stotis
- 📍 Krašto apsaugos departamentas

KAUNAS

- 📍 Juragių radijo ir televizijos stotis, Kauno r.
- 📍 Sitkūnų radijo stotis, Kauno r.
- 📍 Kauno televizijos studija

BALANDŽIO PLAZDĖJIMAS

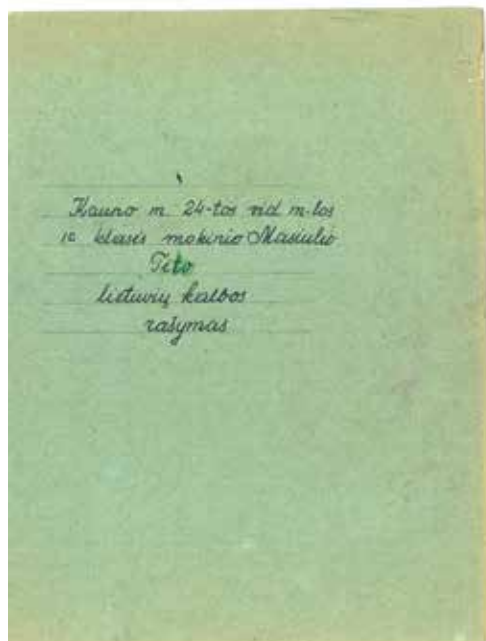
APIE TITĄ MASIULĮ

Įtemptos ir nerimastingos dienos. Titas vis važinėja į Vilnių, kur rinkosi žmonės ir budėjo prie Aukščiausiosios Tarybos. Ragino ir draugus. Juk Lietuvos tyko pavojus.

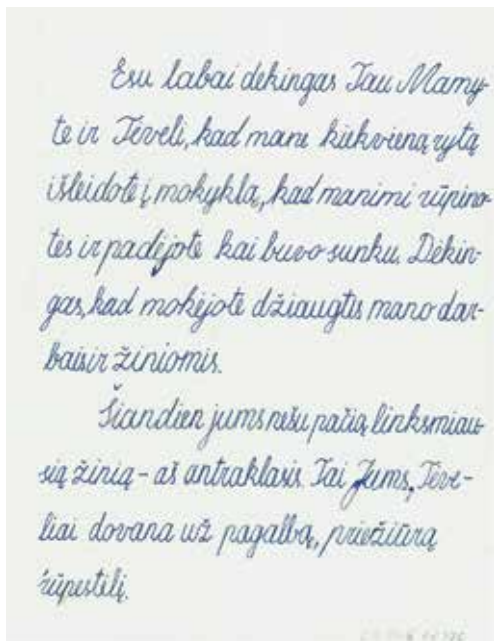
Mama Vitalija lieka namuose. Kosulys kankina ir vargina. Kartais ir užmigti trukdo. Bronchitas niekaip nepaleidžia iš savo spąstų. Per tas būdravimo naktis aplanko prisiminimai.

Tą vakarą sostinėn susiruošė visi – ir Titas, ir vyras Juozas, ir trylikametė Tito sesė Giedrė, ir žentas. Kitas žentas išlėkė į Sitkūnus, kur žmonės saugojo radijo stotį.

Vitalija apkabina visus, dėl Giedrės ypač širdį spaudžia. Prie saugomų statinių stovėdavo minios žmonių – tokių mergaitę gali ir sutrypti. „Kodėl išleidau ją?“ – vis graužiasi Vitalija, nes žino – Titą globoja tikrasis jo tėtis iš dangaus. Ir pats Titas yra tvirtas, užsigrūdinęs. Toks visas negandas atlaikys, net šyp-

Tito Masiulio sąsiuvinys

teli pati sau mama prisiminusi, kaip jis rūpestingai prižiūrėdavo ir mokydavo Giedrę. Ne tik skaičiuoti, skaityti, bet ir visokių kitokių dalykų...

Vienas per kitą prisiminimai užgožia žinias. Smagu pasinerti į senus įvykius. Titas gražiai piešė, visada jo darbelius pagirdavo auklėtoja. Sako, vienas piešinys net pasiekė Japoniją... Tai bent, stebėjosi mama. Ir didžiujosi, ir laiminga. Vadinas – tikrai gabus jos Titas. Yra dėl ko džiaugtis ir gyventi.

Balkone kažkas sušlama. Mama atsistoja žvilgtelti. Ogi ten, balkone, plazda balandis. Toks gražus, baltas. „Ir ko jam čia prireikė?“ – net nusigąsta mama. Bet juk nevarysi. Prisiminė – Titas paauglystėje jautė silpnybę balandžiams. Globodavo tuos paukščius, jei rasdavo kieme apšalusį, tempdavo į namus – slaugydavo, kol galiausiai pasveikęs paleisdavo į laisvę. Kartą parsitempė vieną sužeista kojele. Ilgai slaugė, kol balandis pradėjo pats trypinėti.

Tėvai niekada nepriekaištavo sūnui – tegul rūpinasi, augina, globoja, slaugo. Sykį ir kurapkėlę sušalusią parsinešė – atgaivino, maitino. Bet toji neilgai gyveno. Titas liūdėjo neapsakomai. Tuomet sugalvojo užsisakyti muziejuje paukščio iškamšą. Kurapkėlė ilgai stovėjo jo kambaryje. Saugojo Tito laimingą gyvenimą.

Vis tas plazdėjimas. Balandis tarsi nori kažką pranešti. O gal tik ieško, kur lizdą susisukti, tai ir baldojosi po balkoną. Sako, balandžiai lizdus suka ištisus metus.

Jaudinasi dėl Giedrės, o mintys vis nukrypsta į Tito gyvenimą. Kiek kartų jis gelbėjo kitus... Vieną vakarą aptiko Titą skalbiantį džinsus. Tąkart pagalvojo, kad šaunuolis sūnus nusprendė palengvinti mamai buities darbus. Džiaugėsi. Ir tik po kurio laiko paaiškėjo, kad Titas gelbėjo skęstantį vaiką. Niekad pats nesigirdavo, mažai pasakodavo – jam pagyrų nereikėjo.

Tito Masiulio diplomas

Mama užsuka į Tito kambarį. Ausyse skamba jo žodžiai išeinant: „Gyvenkit.“ Taip buvo įpratęs sakyti vietoj iki, viso, ate. Pagalvoja – tik Titas taip gražiai moka pasakyti.

Prisiminė, kaip kantriai jos pirmagimis darbuojasi sode prie namo. Šulinį iškasė, o jau kokį gilų... Visi sakė, kad nebus čia vandens, bet kai suleido keliolika rentinių ir pradėjo vanduo rinktis – kaip džiaugėsi Titas: „Matot, ne veltui taip plušėjom.“

Balandis vis krebžda.

Titas mėgsta kalnus, dažnai išsiruošia. Kai iš keliautojų sužinojo, kad kalnuose Titas gelbėjo bendražygę, Vitalija nebenorėjo daugiau leisti jo į kalnus. Tačiau ateinančią vasarą Titas vėl planuoja keliauti.

Jis myli visokius gyvūnus. Mamą net juokas suima prisiminus, kaip su draugais keliaudami po Žemaitiją pakelėje pamatė asiliuką. Merginos jai pasakojo, kad Titas sugalvojo išlipti iš automobilio ir paglostyti tą gyvūną. „Kol visa draugija išglostė asiliuką, tokia gera nuotaika visus apėmė“, – pasakojo Tito draugės.

Spekei novae-haie;

[illegible]

MP 3046/1
RNP 144/1

Gal viskas bus gerai. Kad tik Giedrė nepasimestų. Apžvelgia Tito lentynas. Čia padėtas jo fotoaparatas. Kaip jis mėgsta fotografuoti! Pats ir juosteles ryškina, ir nuotraukas spausdina. Šalia aprrinta užrašų knygelė. Niekad nevartydavo Tito sąsiuvinų, užrašinių. Nežinia, kodėl rankos siektelėjo, pirštai vertė kalendorinės knygelės lapus. Na, žinoma, visur surašyti gimtadieniai – matyt, kad nepamirštų. O ties lapkričio 24 diena įrašas – mamos ir tėtės vestuvės. Koks rūpestingas vaikas, stebėjosi mama...

Titas visada buvo ne tik rūpestingas, bet ir paslaugus. Stengdavosi visiems padėti, kuo tik gali. Mama atsisėda. Prisimena, kad Tito seneliai taip pat buvo labai rūpestingi – kažkada gelbėjo žydų vaikus. O nuolatinės kalbos apie laisvą Lietuvą senelių namuose irgi davė savo vaisių – Titas nė už ką nenorėjo būti nei pionieriumi, nei komjaunuoliu. Kad ir kaip mokytojai zyzdavo, jis nenusileido – tikėjo laisva ir nepriklausoma Lietuva.

Lentynoje vis dar laiko kadaise meniškai nulipdytus kareivėlius. Mama šypso – ji prisimena Tito mokytoją pasakojant, kaip nulipdęs kareivėlius juos išrikiavo ant stalo, o paskui jų pažiūrėti ėjo vaikai iš kitų klasių ir aikčiojo. Matyt, tikrai gabus dailei, menui.

Balkone girdisi bruzdulys. Ak, tas balandis...

me liktara. ~~Tas kaktusis salomoni~~
Tas togs salomoni. Tekovivamū i
ja: vidavineje silije po kaktusio
sidimas mēlas, o i iōnu, pui i
minatoriu, po tois. Nē rēvhu i
vaidavoti kaip tols metalo gaba
las su tolia daugybe amoniu ga
li pakelti. Na pavidijom mes to
gosa, valanda, i dēl kaktusio gē
dinus buosom ištayinti. Dar po
poco valanda, mēl buosom pak
visti i liktara. Nē kaktus pa
kiltom. Pakiltom tēl taktus kai
inam liktā, no amē biigalini
buvo atprate mēo stajimo. Dar
apie tui valandā paktusio am
tolom stoty. (Simprapūj). Todini mē
ka baigsi gēai. Namu liktā, sa
bundā, ai buom laim, & no i pa
čindamom i namu gabojau likt

dung ankščiau. Dainė pirmas dvi de
nas saktūcijau kaip per mēom mat
ti mēniniū paktusio. Škandijū vīnu
kaktus. Tai tūlēt saktū mēo klina
to pūmanom likt mēo gēai saktū.
Na, kaktus saktū mēo gēai saktū. Nē
dūviniū jūm i atkoto i saktū
saktū saktū. Gal tūj bu i ge
riau. Po tūj dūm paktusio saktū
tēl kaktus. Po to gēai saktū i
saktū saktū saktū saktū.
Stai i vīshas ka i gēai paktū
saktū. Likti vīdūm saktū. Ate.
Po paktū saktū saktū. Jē rāy
saktū saktū i ai.

T. P.

1913. XII. 6.

Mama įsijungia radiją. Pasak radijo pranešėjų, minios jau būriuojasi prie Aukščiausiosios Tarybos. Matyti, kad žmonės rimtai nusiteikę, bet skamba dainos, kai kurie buriasi į ratelius ir šoka.

Nepajunta, kaip užsnūsta. Sapnuoja Tito tėtį, daugybę metų einantį amžinybės keliu. Jis tarsi sako: „Pasitiksiu Titą“. Oi, kokia keista vizija. Net negera.

Tuo metu per radiją kunigas prie rūmų skelbia visuotinį nuodėmių atleidimą ir aiškina, kad pralietas kraujas – šventas kraujas. Mama Vitalija suklumpa ant kelių, meldžiasi ir rauda balsu. Mintyse tik klausimai – kas išaugino tokius žiaurius žmones, gal jų nemylėjo tėvai, gal jų nebučiavo mamos? Gal jie neturėjo brolių, seserų?

Maldas vis nutraukia bruzdantis balandis. Ir ko jam dabar reikia? Jau net supykusi mama išsina pabaidyti balandžio. Išėjusi mato, kaip įdėmiai jis stebi Vitaliją, žiūri mažom akelėm, tarsi norėdamas ką pasakyti. Nepakyla ranka baidyti balto balandžio. Lai sau tryptčioja, ar gaila, pati sau pagalvoja... Staiga balandis pakyla, apskrieja nedidelį ratą ir nuplazda tolyn.

Šeimyniškai į namus grįžta paryčiais. Ačiūdie, Giedrė parvažiavo – mamai tarsi akmuo nukrito nuo krūtinės, juk dėl jos labiausiai nerimavo. „Kur Titas?“ – klausia parkeliavusiųjų. Jie sako, kad tuoj turbūt grįš, nes Titas nulėkė prie bokšto, žadėjo greit pasivyti, deja, kelyje nepavijo...

Suskamba telefonas...

Tito nebėra. Už ką – nuaidi klausimas. Už ką? Ar už tai, kad mylėjo šeimą, mylėjo gyvenimą, mylėjo tėvynę, mylėjo Lietuvą?

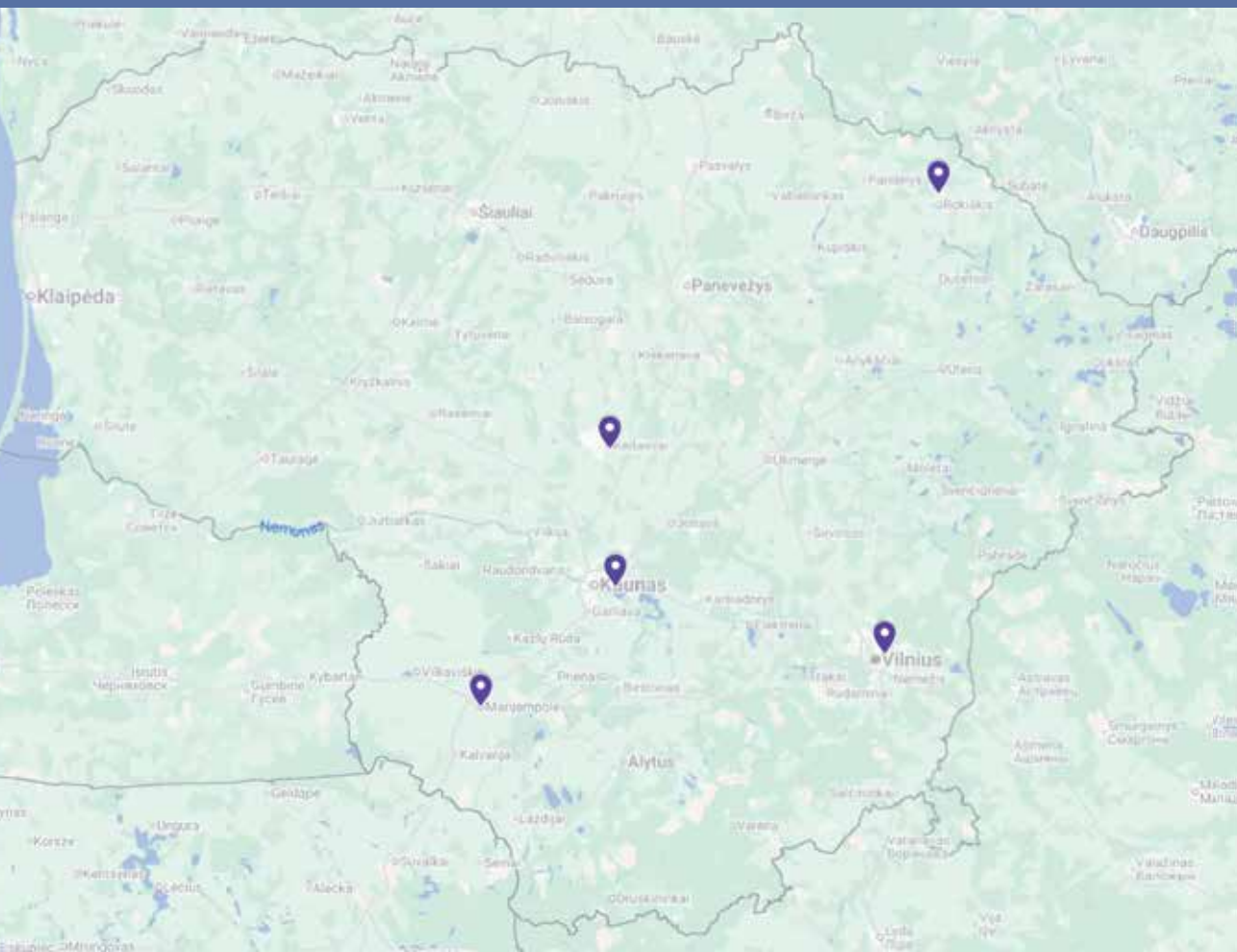
JOKS IŠMINČIUS NEATSAKYS MAMAI Į TOKIUS KLAUSIMUS...

TRISPALVĖ JŪROJE

LIETUVOS LAIVĖS GYNĖJŲ PALAIDOJIMO VIETOS

- 📍 Antakalnio kapinės Vilniuje
- 📍 Petrašiūnų kapinės Kaune
- 📍 Kauno gatvės kapinės Kėdainiuose
- 📍 Marijampolės miesto kapinės Marijampolėje
- 📍 Kalneliškių kapinės Rokiškyje

NUSTOJUSI PLAKTI ŠIRDIS

APIE ALVYDĄ MATULKĄ

Alvydo Matulkos atestatas

Senolė puikiai žino – žiemos vakarais kaip niekada dažnai aplanko prisiminimai. Visokie – ir iš vaikystės, ir iš jaunystės. Kai kurių nenori regėti savo vaizduotėje. Beveik visas gyvenimas buvo sunkus. Vien nepriteklus, vargai. „Gyvenimas mano – juodas vargelis“, – mintija senolė.

Gimė ji Taline, tėvai pavadino Monika, bet kažkokie žiopiiai nesuprato ir gimimo

liudijime užrašė – Marijona. Visą gyvenimą ne iškart atsiliepdavo šaukiama tuo vardu, vis atrodė, kad kokią kitą moterį šaukia. Oficialiai pasikeisti vardą niekad neatėjo į galvą, juk gyvenimas ir be to buvo nuolat pilnas rūpesčių. Svarbiausias jų – dirbti žemę.

Prisiminė, kaip ėjo į mokyklą, kaip jai sekėsi rašyti! Vedžiojo raideles, paskui žodžius. Taip dailiai, kad net mokytoja pagirdavo. Ir matematika sekėsi. Baigusi keturias klases norėjo ir toliau mokytis. Betgi tėvas neleido. Vis tvirtino: „Žemės žiūrėti reikia, o mokslai neprapuls“, – nusimena senolė.

Žvilgtėri pro apšalusį langą. Ant palangės pelargonija snaudžia žiemos miegu. Tamsu, nors į akį durk. Net ir atitraukus užuolaidėles nieko nematyti. Tylu, nė šunys neloja. „Vargeli, vargeli, – nemanė kad taip ilgu bus šįvakar. Kodėl išleidau Alvydą? Kodėl? Sėdėtume, šnekučiuotumės, gal ir Aldona būtų su mumis? Reiks sakyti, kad kitą dieną ateitų pavakaroti, savo sūnų atsivestų.“

Linksmesnes mintis vėl nuveja prisiminimai apie sunkią tėvelių, anksti mirusių, dalių, brolių, ištremtą Karagandon. O namuose liko jaunėlė sesė, kurią reikėjo užauginti. Duonos nuolat trūkdavo, apie suknelę dailesnę nė svajot negalėjo, o apavo dažniausiai išvis neturėjo. Kur tos sodžiaus dainos? Neturėjo kada dainuoti, o ir nerūpėjo.

Lyg ir smagiau pasidarė, kai sutiko našlį Antaną. Nors ir kaip kaimynės atkalbinėjo, sutiko tekėti. Na tai kas, kad Antano kraitis buvo trys dukrelės, bet jiedu gražiai sutarė. Vis pasakodavo apie savo tremtį į Vladivostoką, Tolimuosius Rytus. Ir sūnus tų pasakojimų klausydavosi – ir kai mažas, ir kai paaugo. O Antanui buvo įsirėžę iki širdies gelmių – gyvuliniai vagonai, uodai nematyto dydžio, alinantis darbas. Žiemos vakarais prisimindavo visi savo nelengvą gyvenimą.

Po tėtės mirties išsikėlė iš vienkiemio, nusi-pirkę nameliuką Bajorų gyvenvietėje. Nepa-lyginsi – daug lengviau tapo gyventi. Alvydas kartu su mama tvarkėsi, padėdavo ir aplin-kiniams. Smagumas apima, kai pagalvoji – negandos jau praeity. Alvydas vis dažniau užsimena apie vestuves. Yra dėl ko gyventi. Pagaliau, pagaliau ateina geros dienos, len-gvesnis gyvenimas.

Koks geras jai sūnus! Motinos dieną niekad nepirkdavo brangių dovanų, ne-puošdavo stalo gėlėmis, bet visuomet, visuomet, bučiuodamas jai rankas dė-kodavo už gyvenimą ir stengdavosi sunkiuose darbuose užvaduoti. „Žinau, kad bus geras savo Aldonai, jos sūneliui, o juk ir kiti vaikeliai pabirs.“

Senolė vėl pasidairo po atnaujintą kambarį. Už sienos ir kiti, ne ką prastesni. „Kad tik greičiau Alvydas grįžtų iš Vilniaus, – sunerimusi mama vėl ima ai-manuoti. – Ko jam reikėjo bruktis į tą sostinę, ir tolybė, ir šalta, ir baisu...“

Prisimena kiekvieną su Alvydu praleistą pa-skutinę minutę. Kai per radiją paskelbė, kad renkama rokiškėnų grupė važiuoti į Vilnių ginti Lietuvos Nepriklausomybės, kaip niekad ne-norėjo jo išleisti. Net apkabinusi Alvydo kelius maldavo, o tasai neklausė, vis tiek ruošėsi,

nors iki Rokiškio reikia pėsčiomis dar keletą kilometrų nukulniuoti. „Viešpatie brangiausias.“

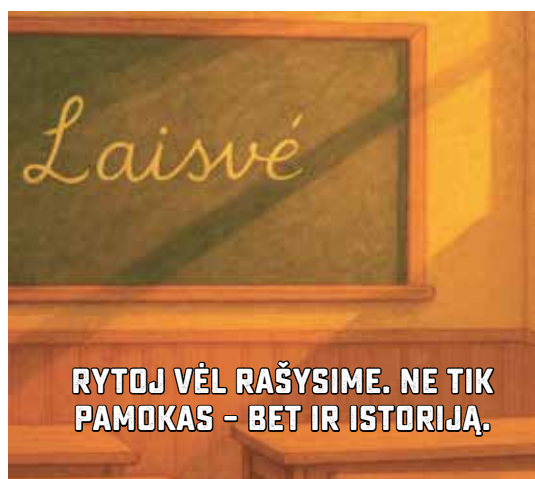
„O jei numirt reikės, sūnau?“ – vis klausė mama savo vienintelio sūnaus. Apkabinęs savo brangią mamą Alvydas skubinosi, bijojo, kad nepavėluotų. Ir vis kartojo jai, jog nieko nebijęs.

Prailgsta laukimo valandos. Išvargina susijaudinusių senolę. Nė nepajunta, kaip užmiega. Keistas sapnas aplanko ją. Kapinaičių vietoje žaliuoja pieva. O joje – tamsiai rudi, pailgi namai be langų. Pašoka, širdis daužosi, kaip pašėlusį. Įsijungia radiją. Kažką šneka, dėsto, ir greitai, ir lėtai, o vis tiek nieko negali suprasti. Kartais per radiją dainuoja tokią gražią dainą „Kam uždarei, Tėvyne, savyje...“

Atsiremia į palangę. Įbeda akis į kelią. Staiga mato – į kiemą įsuka jos būsima marta juoda skarele apsigobusi...

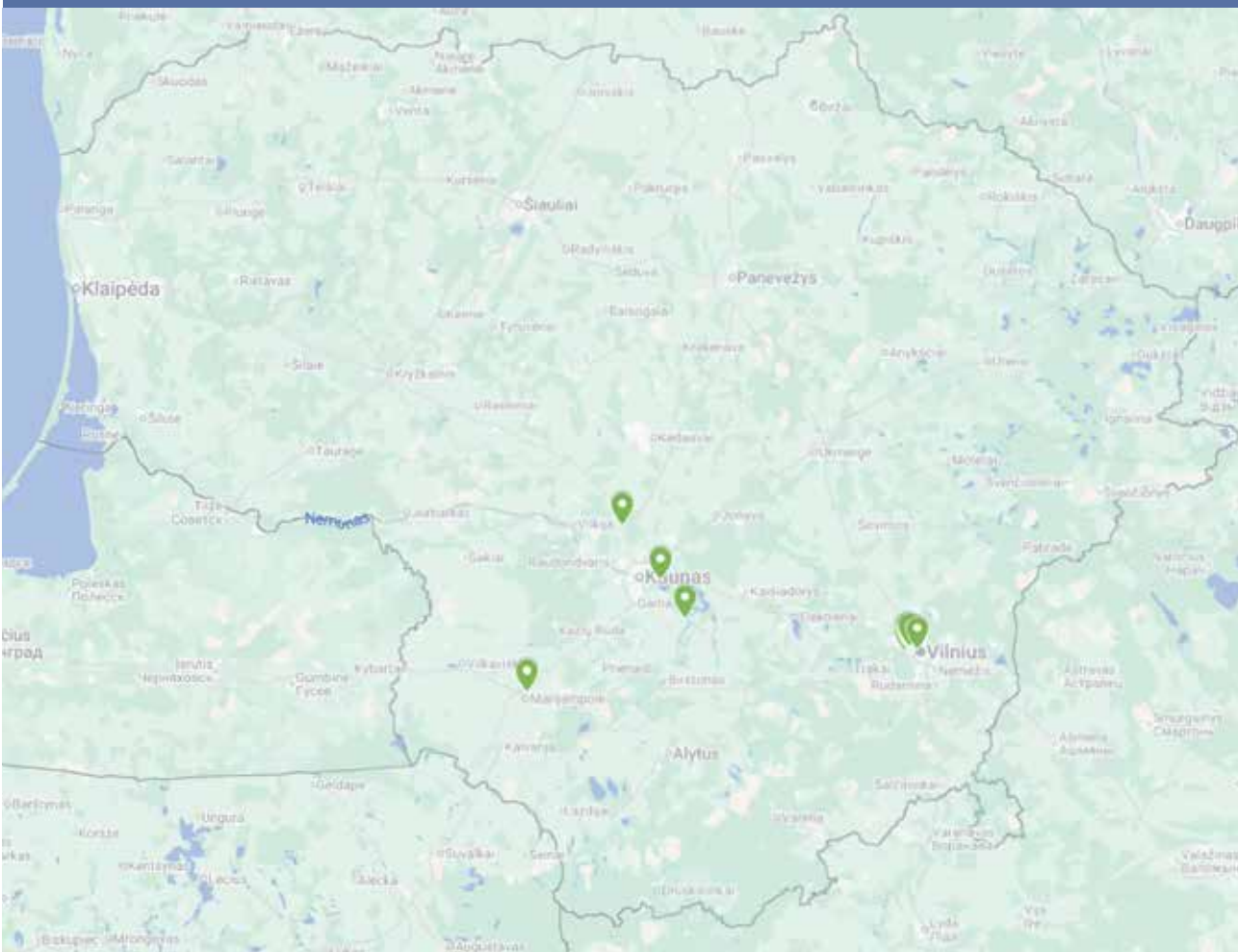
**„NETIKIU, NETIKIU, NETIKIU, – NORI PASAKYTI, O
BALSO NĖRA, NET LŪPOS SUSTINGUSIOS. – NETIKIU. –
IR APGAUBIA SENOLĘ KEISTA MIGLA. – NETIKIU, –
ŠNABŽDA ŠIRDIS.“**

NAKTIS, KAI MOKĖMĖS LAISVĖS

LIETUVOS LAISVĖS GYNĖJŲ ATMINIMO ĮAMŽINIMAS GATVIŲ PAVADINIMUOSE

- 📍 Sausio 13-osios g., Vilnius
- 📍 Sausio 13-osios g., Sitkūnai, Kauno r.
- 📍 Laisvės pr., Vilnius
- 📍 L. Asanavičiūtės g., Vilnius
- 📍 R. Jankausko g., Vilnius
- 📍 V. Maciulevičiaus g., Vilnius
- 📍 V. Druskio g., Vilnius
- 📍 D. Gerbutavičiaus g., Vilnius
- 📍 A. P. Kavoliuko g., Vilnius
- 📍 I. Šimulionio g., Vilnius
- 📍 A. J. Povilaičio g., Vilnius
- 📍 V. Vaitkaus g., Vilnius
- 📍 T. Masiulio g., Kaunas
- 📍 T. Masiulio g., Piliuona, Kauno r.
- 📍 R. Juknevičiaus g., Marijampolė
- 📍 Gynėjų g., Vilnius

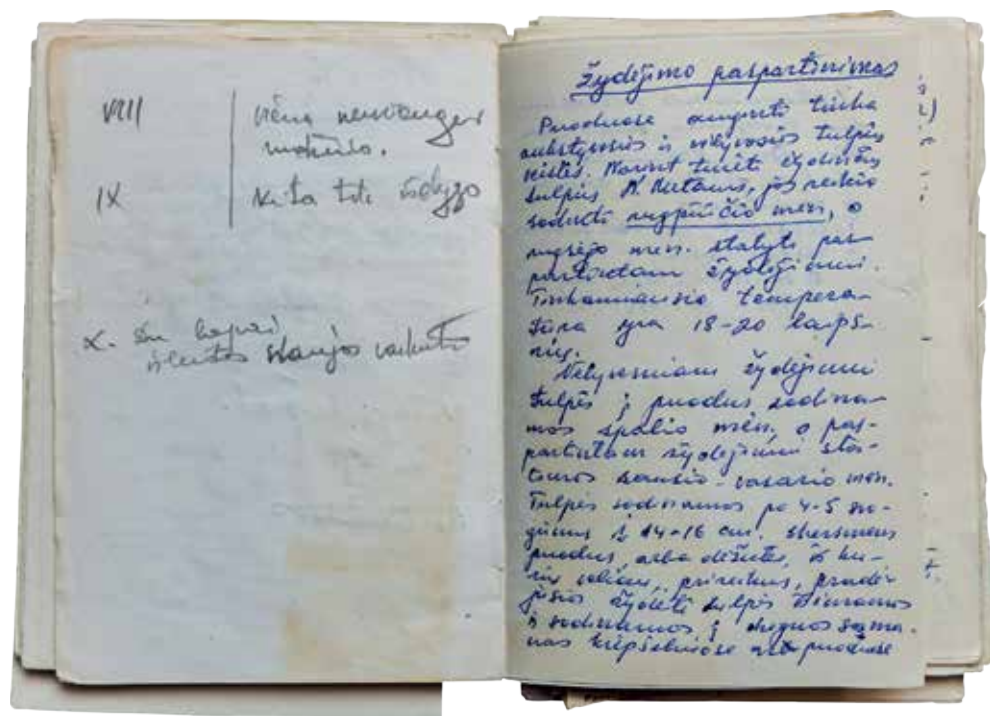
TULPIŲ VILLOTINIS

APIE APOLINARĄ JUOŽĄ POVILAITĮ

Užėjus neramumams Onutė su Apolinaru dažniausiai važiuodavo budėti prie Aukščiausiosios Tarybos – ji buvo arčiau jų darboviečių. Vaikščiodavo apie lauzus, kartais ir kokių dainų užtraukdavo. Minioje buvo smagiau, nors, teisybę pasakius, vis tiek smagu nebuvo. Tvyrojo baimė ir klausimai. „Nejaugi mus puls? Juk mes taikūs žmonės“, – vieni kitiems žmonės ir sakė, ir klausė.

Tą šeštadienį Onutė pasiūlė Apolinarui nueiti prie bokšto. Nuėjo trise su vienu iš sūnų. Nors ir buvo apsirengę šiltai, bevaikščiodami vis tiek sušalo. Miniai vis tankėjant nusprendė eiti namo pasišildyti.

Namuose užsivirė arbatos, susitėpė sumuštiniai. Prie arbatos vėl tradiciškai kalbėjosi apie savo sodą. Žmona džiaugėsi nagingu savo vyru. Kaip gera buvo, kad jis sukonstravo vėjo varomą elektros jėgainę.

Sodininko Apolinaro Juozo Povilaičio užrašai

Apolinaro Juozo Povilaičio laikraščių iškarpų sąsiuvinys

„Tikiuosi, bitės sėkmingai peržiemos“, – gerdamas arbatą vylėsi Apolinaras. Dar neseniai buvo nuvažiavęs patikrinti. Bitės žiemojo. Pasidarė ramiau. Visas sodas tykiai snaudė žiemos miegu.

Onutė tarsi pritarė Apolinaro mintims: „Netruks ir pavasaris ateiti. Gerai, Apolinarai, kad išrovėm tas prastai derančias slyvas, nusipirkim geresnių vaismedžių, gal kokių retesnių.“ Sukluso Apolinaras. Net puodelį arbatos padėjo į šalį. „Sakai, retesnių?“ – perklausė Onutės. „Na, gal kokį abrikosą ar persiką? – prasiitarė Onutė. – Mano bendradarbė sakė, kad pasisodino abrikoso medelį.“

„Kažin, – suabejojo Apolinaras, – abrikosas mūsų klimato juostoje gali nušalti. Gal verčiau kokią vynuogę?“ Onutė buvo linkusi pritarti bet kokiai Apolinaro nuomonei. Ji žinojo – jos vyras sodininkas iš pašaukimo.

Onutė prisiminė, kaip kruopščiai Apolinaras surašydavo informaciją apie gėlininkystę ir sodininkystę. Pati mielai gilinosi į tuos užrašus. Kai juokdavosi Apolinarui, kad labai tiksliai viską surašo, jis sakydavo – sodininko žinios liks vaikams. Visi žinojo, kad kalbama apie tėčio „enciklopedinį žinyną“, kurį jis pats ir buvo sudaręs.

Gerai, kad tulpes Apolinaras jau buvo susodinęs į puodus. Va, varto užrašus. Net pastabos šalia surašytos – kas kada išdygo, kiek lapelių augalas turi. Taip ir norisi rankas sukišti į žemę. Kad tik tas pavasaris greičiau ateitų.

„Su berniukais sutarėm pavasarį kasti šulinį“, – Apolinaro mintys vis sukosi apie sodą. Vis planavo ir planavo. Matyt, ir užmigdavo beplanuodamas sodą, kurį kasmet vis tobulino.

Visa šeima jau spėjo pasidžiaugti jo įrengta mansarda, balkonu. Onutė ir bendradarbėms didžiuodavosi: Manasis įrėngė tą ir tą, perdarė, kad būtų paprasčiau ir patogiau, žadėjo ir balseinėlį įrengti...

O kai pagalvojo apie sužydėsiančias tulpes, net širdis apsalė. Juos abu tulpės visada labiausiai džiugindavo. Vienas kitam sakydavo – tulpių viliotinis. Kai šios gėlės visu gražumu iškeldavo savo ryškias taures, Apolinaras su Onute mesdavo darbus ir grožėdavosi. Apolinaras svajodavo, kaip po sodą kada nors lakstys anūkai, o jie su Onute gers arbatą, štai kaip dabar.

Kartais supykdamo ant vyro: kas tik prašydavo patarimo ar pagalbos – niekam neatsakydavo. Mėgo dalytis savo gera patirtimi ir nesavanaudiškomis paslaugomis su kaimynais, kitais sodininkais. Visiems dalykiškai patardavo ne tik sodininkystės, bet ir inžineriniais klausimais.

Būdamas kuklus savo nuomonės niekam nepiršdavo. Patardavo tik klausiamas.

Begerdami arbatą trumpam nutilo. Abu paskendę savo svajose. Onutė džiaugėsi darbštuoliu vyru, o Apolinaras mintyse galvojo apie būsimus darbus.

Staiga radijas pradėjo transliuoti kvietimą gyventojams burtis prie bokšto. Apolinaras čiupo striukę. Šūktelėjo Onutei, kad neišleistų niekur vaikų, o pats vėl išbėgo.

Onutė pasigarsino radiją. Tapo neramu. Vaikščiojo nuo lango prie lango. Galėjo juk ir neišleisti savo vyro. Bet ir netikėjo širdy, kad bus koks puolimas. Galvojo, kad čia tik gąsdina tankais, karinėmis mašinomis. Kas gi puls beginklius žmones? Nesąmonė... Antra vertus, Apolinaras jau buvo gavęs „krikštą“. Praėjusį rudenį, kai sovietų baudėjai pradėjo Katedros aikštėje mušti žmones, Apolinaras, norėdamas apginti skriaudžiamą moterį, pats gavo lazda per nugarą. Ilgai jam skaudėjo...

Toks jau tas Apolinaras – visuose renginiuose dėl Lietuvos Nepriklausomybės dalyvavo, tiešiog kitaip negalėjo.

Onutė vėl paniro į svajones apie pavasario džiaugsmus. Ne tiek daug beliko laukti. Sūnūs irgi mielai dalyvaudavo visuose darbuose, mėgo su tėčiu planuoti, niekad neatsisakydavo padėti nei prie vaismedžių, nei prie statybų darbų. Kaimynai vis juokdavosi, kad jų sodo sklypelyje lyg skruzdėlyne knibžda. Atrodė, neįmanoma patikėti, kad vyrukai sukonstruos radijo siųstuvą,

kuris signalizuos apie besigviešiančius į automobilį. Vandentiekis namelyje? Žinant Apolinarą, tai visai tikėtina. Girdėjo neseniai aptarinėjant šį uždavinį.

Onutė norėjo darsyk pavartyti „mažąją gėlių enciklopediją“. Bet šioji išslydo iš rankų. Pasilenkė paimti, o iš surištų dailiai prirašytų lapelių iškrito užrašai apie tulpes. Raudonas tulpes...

Lyg pajuto Onutė smūgį, bet netikėjo. Ne, netikėjo. Juk jos Apolinaras – iš Kudirkų giminės. Geraširdis, nuolat besišypsantis žmogus, paveldėjęs taikų, bet tvirtą genties, kuriai priklausė ir Lietuvos prisikėlimo šauklis Vincas Kudirka, būdą. Apolinaro senelė – Kudirkaitė.

Visada svarbiausia buvo Nepriklausomybė...

Tuo metu Apolinaras atsidūrė arti desantininkų. Šie jį stūmė šautuvų buožėmis, bet jis paslydo ir griuvo, griūdamas užkliudė karininko petį.

ŠIS ATISISUKO IR BE SKRUPULŲ PALEIDO Į APOLINARĄ ŠŪVIUS...

NAKTIS PARLAMENTE

VAIKYSTĖS BATUKAI

APIE IGNA ŠIMULIONĮ

Abu tėvai nuolat eidavo budėti prie bokšto. Kokią dieną ilgiau pabūdavo, kokią – trumpiau. O Ignas jau kelios dienos kaip bėgo iš pamokų, kad galėtų saugoti Lietuvos Nepriklausomybę. Negerai, kad nenuėina į pamokas. Bet nejaugi ką sakysi? Visi tomis dienomis šitaip darė.

Ignas Šimulionis pirmieji batukai

Nijolė suprato, kad tas dėmesys atgimusiai Lietuvai paveldėtas. Pati ji buvo išstremta teturėdama vos aštuonerius metus, kartu su mama ir senele. Jos brolis, nebaigęs gimnazijos ir prisijungęs prie partizaninio judėjimo, nusišovė apsuptyje. Pusbrolis nukankintas Magadano lageryje. Tėvas Ignas kalėjo In-toje. Nijolė nuolat kalbėdavo apie tai su savo vyru. Niekas keisto, kad ir Ignukas be galo mylėjo savo tėvynę, suprato jos skaudulius ir netektis.

Prisimena Nijolė, kaip kaimynai ragino jų šeimą bėgti į Ameriką, bet jos mama, išdidžiai atvėrusi savo mergautinę skrynią, kurioje sudėtos pačios austos drobės, sakydavo: „Argi galiu visa tai palikti? Niekur nevažiuosiu.“ Deja, likimas pasuko taip, kad ir skrynią teko palikti, ir visą gyvenimą. O Sibire buvo nežmoniškai sunku. Gerai, kad kartais padėjo vietiniai žmonės.

Vos prieš kelerius metus atsivežė savo senelės palaikus. Net ir tuomet padėjo vietiniai. Baisios žiemos ir nelengvos vasaros įsirėžė Nijolės atmintin. Bet tai jau praeityje.

Parbėgęs Ignas persirengia švariais drabužiais. Dar anąsyk pasakojo, kad kareiviai leido net ant tanko užsilipti, kalbėjosi su jais. Pasakojo, kad jie gana draugiški. Ir Nijolė tiki, kad kareiviai gali būti draugiški. Juo labiau, kad Krašto apsaugos departamento generalinis direktorius beveik kiekvienoje radijo laidoje tikina, esą jie šaudys tuščiomis kulkomis, kad nebijotume budėti prie svarbiausių statinių.

Atvirukas Ignui

Tvarkydama Igno drabužius Nijolė ir pati bando įsikalbėti, kad nieko čia baisaus. Viskas bus gerai.

Apžiūri džinsus. Oi, išskalbus reikės duoti Rimantui juos sulopyti. Ignas dėvi džinsus iki visiško suplyšimo, kol nebelaiko ir tėčio lopai. Vis tiek reikės įkalbinti prieš mokinių išleistuves nusipirkti kostiumą. Kaip gi be jo? Juk visi abiturientai puošiasi. Išleistuvės – labai svarbi šventė ir savotiškas slenkstis į kitą etapą. Koks jis bus?

Nijolė džiaugėsi gražiai nauaugusiu sūnumi. Ir savarankiškas, ir paklusnus, ir energingas. Anksti išmoko vaikščioti. Iki šiol ji saugo pirmuosius, vaikiškus Igno batukus.

Būdamas dešimties mėnesių jau žingsniavo pirmus žingsnius. Tuos tokius gražius, baltus batukus Nijolė ketina padovanoti savo sūnui vestuvių proga. Dar negreitai jos bus. Juk Ignas nė mergaitės neturi. O gal turi?

Geras vaikas. Tačiau kartu su draugais ir iškadų prikrečia. Toks jau jo linksmas būdas. Nijolė prisiminusi jo išdaigas kartais susierzina. Bet berniukai neužauga be išdaigų, o ir mergaitės linkusios krėsti aibes. Gerai, kad tie jų pokštai tikrai vaikiški, gal kartais ir juokingi, kaip sakoma, nekenksmingi, be patyčių...

Igno draugai pasakojo, kaip mokykloje pamokų metu kažkas prikabino ant durų spausdintomis raidėmis parašytą didelį skelbimą, kad už šių durų vyksta musių išpardavimas. Kaip tyčia tuo metu pro šalį ėjo direktorė. Oi kas buvo. Kol nustatė, kad kitos klasės mokiniai iškrėtė išdaigą. Tai tuomet tie kitai klasei nemačiom netoli mokytojo stalo užstatė žadintuvą, kad jis pradėtų čirkšti vidury pamokos.

Mama mėgdavo klausytis smagių mokyklinių istorijų. Ignas mėgo pasakoti istoriją apie tai, kaip savo mylimai mokytojai į klasės spintą pridėjo daug pripūstų balionų. Kai ji norėjo kažką pasiimti, balionai pradėjo skristi. Kaip džiaugėsi mokytoja.

Kalbėdamasi su bendradarbiais apie paauglius vaikus, visokių istorijų išgirdavo – vaikai ir rūbų firminių reikalauja, ir kišenpinigių prašinėja, ir su tėvais

atžariai kalba, nieko nesipasakoja. O Igno poreikiai itin kuklūs, neišrankus augantis vyrukas. Bet išeidamas iš namų visada pakšteli į žandą ir mamai, ir tėtei.

Šypteli prisiminusi, kaip jis dažnai kartoja: „Mamyt, aš Tau gėdos nepadarysiu, turiu elgtis garbingai, neprikrešti nemalonumų.“ Ką jis ten prikūrė? Gi pavyzdingas mokinys, o ir aktyvus – dalyvauja mokyklos gyvenime, sportuoja. Auklėtoja dažnai giria jį už drausmę, atidumą, pareigingumą, drąsą, ištvermę ir atkaklumą ginant tiesą. Nijolė žino, kad ir draugų daug turi.

Ir tos garbanos. Pastaruoju metu jis mėgo ilgesnius plaukus. Mama jam išplaudavo, o jis vis tiesindavo juos. Keistas įprotis. Juk visi trokšta garbanotų plaukų? Tik ne patys garbanotieji, – atsakydavo jai Ignas.

Svajoja būti policininku. Nežinia, kodėl traukia ši profesija. Gal todėl, kad įgimtas teisybės ieškojimo jausmas, poreikis ginti ir apginti.

Mama žvilgtėri pro langą. Žiemojantis kaštonas jau toks didelis. Prisimena, kaip Ignas su tėčiu jį sodino. Gražu į jį pažiūrėti ir žiemą, ir vasarą. Todėl ir dabar jau laukia pavasario, kuris pražydins jų mylimo kaštono žvakes.

Trinkteli durys. O, Ignas parėjo. Nijolė iškart siūlo jam pavalgyti. Ignas tvirtina, kad pavalgė prie bokšto. „Kaip tai? – negali patikėti Nijolė. – Kur gi ten pavalgei?“

Mamytė,
Aš savo rankų tau maną pakilti.
Tū pirmąkart parodė saulės spindulį
Ir baltą pienis puikų aš šalis,
Ir tuos mano rašalo ypatybi,
Ir visą savo aukštim išragotų kelių.
Aš savo rankų tau maną iškūsi lig išragoties.
Ir tavo žvilgsnis į visus kelius lyties,
83.03.08

Ignas

Ignas dėsto, kad gavo ir dešrelių, ir sumuštinių, ir arbatos. Žmonės atneša ir vaišina, net sausainių pasiūlo.

Mama nužvelgusi sūnų mato, kad jis itin pavargęs, ir paskutinįsyk prašo: „Vaike, pailsėk.“ Ir tėtis pyksta: „Ir taip daug valandų išbuvai, pailsėk kokią dieną.“

„Nepykit, aš nepavargęs, ten visai linksma.“ Atsikabinėdamas Ignas įsitaiso fotelyje. „Nors apsirenk šilčiau, matau, kad visas sustiręs“, – nenusileidžia mama. O Ignas teatsako, kad jam tikrai nešalta.

Nijolė žiūri į sūnų ir nesupranta, kodėl jo žvilgsnis kažkoks keistas. Toks liūdnas. Pažada grįžti apie pirmą valandą nakties. Trinktelėjo durys, Nijolė pažadėjo jo ieškoti. Bet kai išėjo Igniukas, dar pripuolė prie lango, pamatė tolstančią jo figūrą. Pamatė, kaip paėjėjęs darsyk atsisuko į langus. Kodėl? Niekad taip nedarydavo...

Tuo metu pradėjo eiti žinios, kad kviečiami žmonės prie bokšto. Abu tėvai irgi ėmė ruoštis. Prie bokšto dar buvo ramu. Jaunimas linksminosi. Su Rimantu Nijolė vaikštinėjo netoli bokšto. Norėjo sutikti Igną, bet pamanė, kad jis, matyt, su draugais kur nors.

Netrukus nuaidėjo šūviai, gatvių grindinį jau draskė tankų vikšrai. Kilo panika. Žmonės puldinėjo nuo vieno prie kito. Sumaištyje nebežinojo ką daryti, vėliau pradėjo skirstytis. Kai kur gulėjo baltais apklotais apdengti žmonės. Tėvai grįžo namo su begaline viltimi, kad Ignas jau bus namuose.

Tuo metu Ignas stovi prie bokšto rankose laikydamas vandens žarną, bando gintis nuo užpuolikų vandeniui. Kulkos lekia visur – į galvą, krūtinę, rankas. O vėliau dar iš visų jėgų kareivis trenkia į galvą šautuvo buožė.

TRIUKŠMINGOJE AIKŠTĖJE IŠSISKLEIDŽIA TYLA.

VIENYBĖ

„VAIKAI, VAŽIUOJAM Į VILNIŲ.
TEN REIKIA MŪSŲ VISŲ.“

MINIA DAINUOJA. BROLIAI IR
SESUTĖ STOVI ŠALIA – TYLIAI,
KAIP NIEKAD.

„LIKIME ČIA. MATAI, NET MATAS,
KURIS VISAD VERKDAVO PER
AUDRĄ, TYLUS.“

JIE SUPRANTA – ŠIANDIEN
SVARBIAU NE ŽAISLAI, O TAI,
KĄ GINI ŠIRODYJE.

NUO ŠIOL NET JEIGU IR PEŠIS, JIE
ŽINOS, KAS YRA TIKRA VIENYBĖ.

IŠĖJO IR NEBEGRĮŽO

APIE VYTAUTĄ VAITKŲ

Paliutės pusbrolis Algirdas puikiai mena, kaip visi džiaugėsi, kad Apolonija ir Vytautas susipažino Molėtuose, nors abu tuo metu dirbo Vilniuje. Apolonija vairavo troleibusą. Gal ir ne vieną kartą jos vairuojama ūsuota mašina važiojo ir Vytautas. Ką dabar žinosi?

Vytautas dirbo kino studijoje. O šioji organizavo filmavimus Molėtų rajone. Ten, į savo tėviškę, kaip tik grįždavo Paliutė. Ten ir susipažino. Netikėta jaunų žmonių pažintis baigėsi vestuvėmis. Dar viena proga pasidžiaugti.

Algirdas mena Vytautą – nepaprastai šaunus žmogus, geros širdies. Kilęs iš Žemaitijos, bet kaip šauniai pritapo Aukštaitijoje. Tiesa, kartais pasiginčydavo, bet argi čia ginčai – dėl to, kokie grybai skanesni ar obuoliai gardesni? Teisybę pasakius, tokie ginčai begaliniai. Gali kiek nori gilintis, bet vis vien visi lieka prie savo nuomonės – antaniniai obuoliai gardesni už salduolius. Bet iš salduolių neskanus pyragas. O antaniniai tik vėlų rudenį sunoksta. Alyviniai užtat geriausi. Nebūtinai. Ir taip be galo.

Atitrūkęs nuo darbų sostinėje Vytautas lėkdavo į žmonos tėviškę. Vos tik iškeldavo kojas Aukštaitijos žemėje – eidavo grybauti, uogauti. Kol nepailsėdavo gamtoje, nepravėdindavo galvos pušynuose, į sodą neidavo. Jį pats ir užveisė – sodino, skiepijo obelaites, dairydavosi kokių įdomesnių sodinukų.

O smagiausias užsiėmimas ankstyvais rytais – meškerioti. Ir pats didžiudavosi ką sugavęs, ir kitiems padalydavo laimikio.

Algirdas mena – Vytautas mėgo gamtą, globojo paukščius, žvėrelius. Tapo bemaž pačiu svarbiausiu gamtos globėju tame krašte. Rūpinosi, ir kitus paauglėdavo, jei matydavo ką negerai darant.

Visada buvo patriotiškai nusiteikęs. Prasidėjus Sąjūdžiui, kaimiečiams atveždavo naujų žinių, apie kurias dar nerašė laikraščiai, nekalbėjo radijas ir televizija. Su didžiausiu pasimėgavimu aiškino jiems, kad artėja galas komunistiniam režimui.

Tikėjo juo Algirdas. Tikėjo juo kaimynai. Tikėjo visas kaimas.

Tiesa, prisiminė Paliutės pusbrolis, ne visada jie gerai sutardavo, gi kartais žemaitis būdavo labai užsispyręs, karštas. Bet pati Paliutė greitai suprato – pykčio viduje jis niekuomet nelaiko, yra geras ir nuoširdus žmogus.

Kiekvieną pavasarį džiaugdavo si Vytauto širdis. Išsiliejusi šiluma traukdavo jį į gamtą. Su Paliute vaikščiodavo paneriais, mėgaudamiesi besiskleidžiančiu pavasariu, kai viskas kvepia, žydi. Nusipirkę mašiną – važiuodavo į Paliutės tėviškę.

Paskelbus Nepriklausomybę visi džiaugėsi. Nebuvo nė kalbos, kad neis budėti laisvais vakarais prie Aukščiausiosios Tarybos.

Ir tą vakarą parėjo visi namo tik šiek tiek nusnausti. Bet pro šalį važiuojantys tankai pažadino iš miegų. Vytautas, apsiavęs kitus, sausus, batus, vėl susiruošė. Stabtelėjo. Lyg abejodamas. Tada apsisuko ir išėjo.

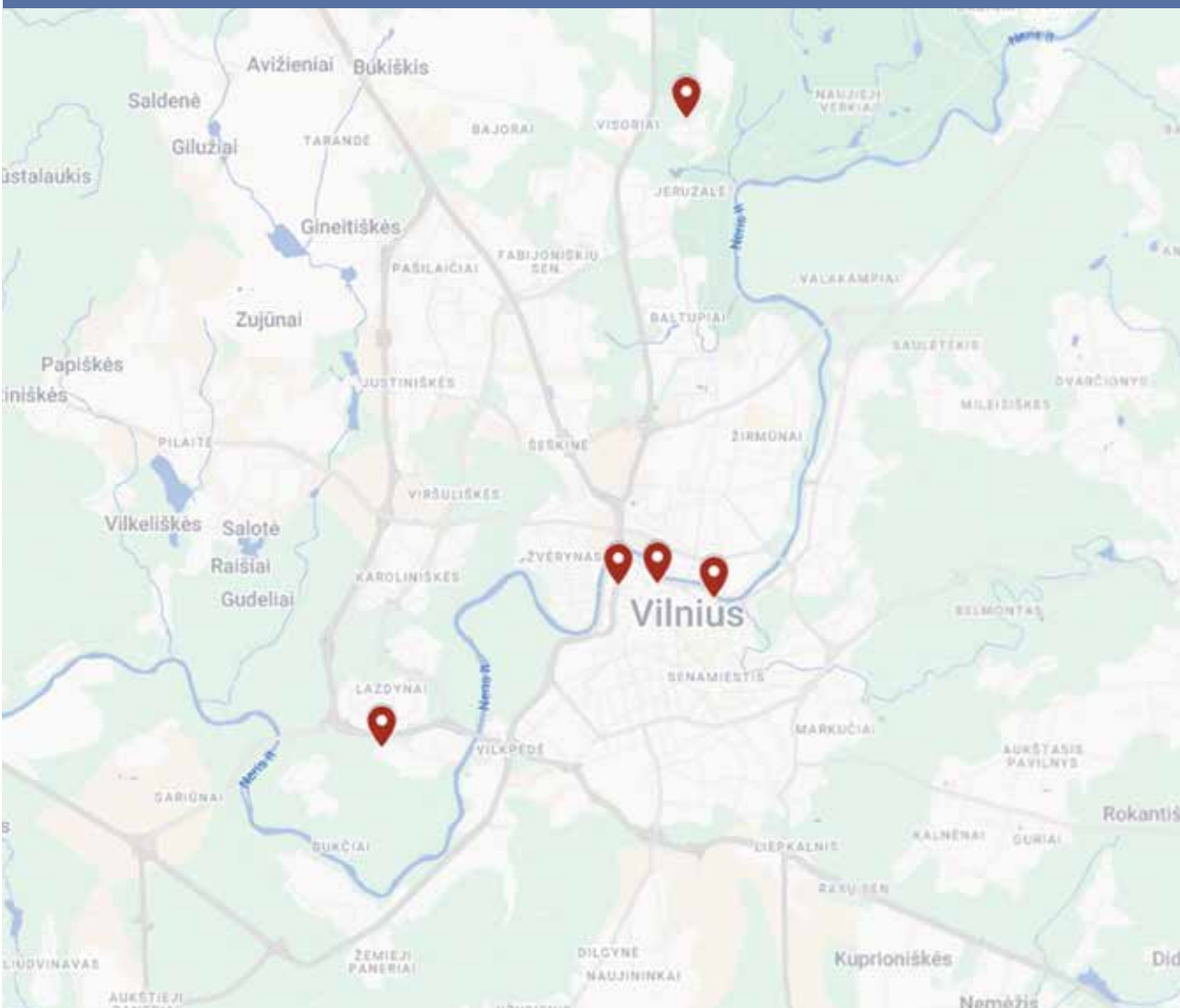
IŠĖJO IR NEBEGRĮŽO.

LAISVĖS AUŠRA

GYDYMO ĮSTAIGOS IR MEDICINOS PUNKTAI

- 📍 1990–1992 m. Vilniaus miesto 1-oji klinikinė ligoninė
- 📍 Raudonojo Kryžiaus ligoninė (vėliau vadinama Šv. Jokūbo ligoninė)
- 📍 Vilniaus miesto universitetinė ligoninė (Antakalnis)
- 📍 Vilniaus universiteto Santariškių klinikos
- 📍 Vilniaus miesto 2-oji klinikinė ligoninė (akių ir ausų, gerklės klinikos)

AŠ VIS TIEK GYVENSIU

APIE KĘSTUTĮ BREDELĮ

Kęstutis lankė kraštotyrininkų būrelį, mėgo jo veikloje dalyvauti – liaudies dainos, šokiai, pasakojimai. Jautėsi lyg stiprioje bendruomenėje – visi vieningi, vienas kitą rėmė, domėjosi, tarėsi, siausdavo jaukiose vakaronėse.

Atėjus neramioms dienoms, su kraštotyrininkais pavakariais vis lėkdavo prie Lietuvos radijo ir televizijos komiteto – saugoti Lietuvos nepriklausomybę. Iki čia netoli buvo atkulniuoti nuo Vilniaus universiteto, kur jau vyko sesija – buvo prasidėję egzaminai.

Et. Prisiminus tą egzaminą ima apmaudas. Nedaug pritrūko, bet kad laiko nebuvo jam ruoštis. Po galais, vyksta tokie dalykai. „Kai pagalvoji – svarbiau apginti nepriklausomybę, o tų egzaminų dar tikrai bus“, – bandė guostis pats sau Kęstutis. Kad tik kitus egzaminus gerai išlaikytų, o tą kaip nors pasistengęs perlaikys.

Lėkdamas iš universiteto po konsultacijos užsuka pas Astą. Šiek tiek šnekteli. Išeinant jos tėveliai juokdamiesi prisaikdina saugoti jų dukrą, nors puikiai supranta, kad jauniems tokiuose sambūriuose miela ir linksma. Kęstutis prižada. Žmonės dalijasi sumuštiniais, arbata, netyla dainos, kai kas susiburia net pašokti.

Susikabinę už rankų lekia saugoti Lietuvos.

Dar prieš dieną susiskambinęs su namiškiais nuskuodė prie parlamento – ten žadėjo saugoti ir ginti nepriklausomybę jo mama su kitais tauragiškiais. Keista buvo ieškoti mamos tūkstantinėje minioje. Bet susirado pagal autobusus. Vaikščiojo netoli tų, kurie buvo su užrašu „Tauragė“.

**Kęstučio laikrodis, kurį jis
segėjo lemtingąją naktį**

Miela sutikti mamą. Šnekteli. Mama pasiūlo likti prie parlamento, betgi jie buvo sutarę su draugais susitikti prie Lietuvos televizijos ir radijo pastato, kur, kaip jam atrodė, nepalyginti linksniau – ten ir armonikos garsai skleidėsi, ir žmonės džiugėsi stovėjo. Tad nieko nelaukę skuba link Konarskio gatvės.

Dainuodamas su kitais prisimena, kaip mokėsi politechnikume, bet specialybė kažkodėl visai netraukė. Tad stojo į Vilniaus universitetą. Džiaugėsi – susirado naujų draugų, buvo viskas nauja, viskas kitaip. Išties smagu. Tik tas neišlaikytas egzaminas pasėjo kartėlį... Et, bala jo nematė...

Sprogmenų, sužalojusių Kęstutį, likučiai

Minia darosi tirštesnė. Gatve pradeda riedėti tanketės. Sėdėdami ant jų kareiviai automatais pleškina į orą. Prasideda sumaištis. Kažkaip staiga viskas pasikeičia. Kęstutis nėra akyse regėjęs karo, bet mano, kad tikriausiai taip ir sukyla adrenalinas. Jis mato, kad prie įvažiavimo į kiemą nėra žmonių, puola ten strimgalviais – juk tos vietos niekas nesaugo. Nubėgęs supranta, kad ten viskas užstatyta, ten nei prieisi, nei privažiوسي.

Apsisukęs lekia atgalios prie senojo pastato laiptų. Netoliese yra Kęstučio draugai. Bet jau išblaškyti, nelabai ir susigauja, kur kas stovi. Nėra jokių minčių, išskyrus vieną – reikia išsaugoti įėjimą į pastatą.

Tuo metu kareiviai nušoka nuo mašinų, pradeda veržtis link laiptų, šturmuoti pastatą. Stumdo žmones, daužo juos šautuvais. Prabėga mintis, kad tikrai neužmuš su tais ginklais, bet juk ir atgal jiems neduos. Vieną langą išdaužė ima brautis vidun.

Supranta – atėjo metas trauktis, juolab kad kareiviai nuo laiptų stumdo žmones, vienas kitas ir jų pačių nusidrebia.

Minia siūbtelėjo. Kęstutis apsidairė – kur galima nušokti. Staiga baisus trenksmas, sprogimas, karštis. Jaučiasi tarsis krentąs į bedugnę. Sprogimo banga bloškia Kęstutį į laužą. Vienintelė mintis plevėna pasąmonėje: „Aš vis tiek gyvensiu.“

Klaidinanti telegrama Kęstutio tėvams

Lyg pro miglą sako kažkam savo vardą ir pavardę, bet vėliau nutrūksta ir tas sakinyš. Aš vis tiek gyvensiu. Dėl Astos, dėl mamos, dėl būsimų vaikų, dėl būsimų auklėtinių, dėl Lietuvos.

Sproginėja plaučiai, ausies būgnelis, dega veidas ir kūnas, dega akies vyzdys.

Vėliau iš ligoninės į Tauragę skrieja telegrama apie sūnaus žūtį. Tėčiui vos nesustoja širdis, bet tikrai sustoja laikas. Skrieja žinia ir į Vilniaus universitetą, kur administracija organizuoja varpų skambėjimą.

Aušta rytas, o mamai neramu. Ji, vis dar sauganti Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą, išgirdusi baisias žinias, būdama itin racionali, mano: „Tas mano vaikas, žinodamas, kur aš esu su kraštiečiais, būtų mane susiradęs, atėjęs ir pasakęs, kad viskas gerai, mama.“ Pasikvietusi savo kaimyną nutaria lėkti per Vilniaus miesto ligonines.

Paryčiais atsiduria prie Raudonojo Kryžiaus ligoninės. Peržvelgia mirusiųjų, sužeistųjų sąrašus. O. Yra toks.

Prieš įleisdami į palatą, kur be sąmonės guli Kęstutis, mamai suleidžia raminamųjų vaistų, o į palatą nuveda kaimyną, kad tasai atpažintų. Šis gūžčioja pečiais. Na, iš sudėjimo, gal ir galima atpažinti, bet žmogus neužtikrintas – juk krūtinė, veidas sudegę, plaukai iš šviesių tapę juodais angliukais.

Už keliolikos minučių atvedė ir mamą. Kai ji atpažino iš krūtinės įdubimo, kurį Kęstutis turėjo nuo vaikystės, aptemo sąmonė, nes iki tos akimirkos vylėsi, kad klaida, kad ne čia guli tikrai ne jos Kęstutis. Mama susmuko, nes tiesa buvo per daug sunki.

Gydytojai guldo mamą į ligoninę, kad gelbėtų jos gyvybę.

Kęstutį vargina košmarai. Vis lanko sekundiniai sapnai. Apie tai, kaip vyksta karas, šmėžuoja kareiviai. Kažkas sproginėja, šauda. Tarsi būtų pačiame fronto įkarštyje. Viską skauda, jis negali paeiti. Šaukiasi pagalbos, sunku įkvėpti oro, bet niekas neprieina, niekas neištiesia rankos. Dega nuo bombardavimų laukai, o jis apleistas ir vienišas guli pačiame karo lauko įkarštyje.

**VARGINANTYS KOŠMARAI. BET TAI NIEKIS, JEI ŽINAI,
JEI SUPRANTI – AŠ VIS TIEK GYVENSIU. TIKRUMAS
IR GYVYBĖ – SVARBIAUSI AKCENTAI. JIE SVARBŪS
VISIEMS.**

TARP KULKŲ IR ŠIRDŽIŲ

LITERATŪROS SĄRAŠAS

KNYGOS

Dainuojanti revoliucija Vilniaus barikadose. Juozas Girdvainis. Vilnius: Versmė, 2016.

Gyvenkit laisvi ir laimingi: apie [1991 m. sausio 13-osios didvyrio] Tito Masiulio gyvenimą ir žygdarbį / Stanislovas Abromavičius. Kaunas: Naujasis lankas. V. Krivickienė, 2005, 206 [2] p., [8] iliustr. lap.

Gyvoji barikada: Ganusauskas, Edmundas. Mintis, 2010.

Lietuva. 1991.01.13. Dokumentai, liudijimai, atgarsiai, red. kolegija: K. Saja, A. Rybelis, D. Mickevičius, A. Šimkūnas, Č. Ladukas, I. Zibucas, Valstybinis leidybos centras, 1991.

Lietuvos laisvės gynėjas Rimantas Juknevičius. 1991 m. Sausio 13-oji [sudarytoja Paulina Danutė Vidrinskienė]. Marijampolė: Piko valanda, 2012, 187 [1] p. iliustr., faks., nat., portr.

Loreta Asanavičiūtė: veiksmai ir atmintis / Ina Dagytė. Vilnius: Mokslo aidai. 2000, 173 [1] p. iliustr., nat.

Sausio 13-oji – Lietuvos dvasios pergalė: Darių Gerbutavičių, žuvusių 1991 metų Sausio 13-ąją, prisimenant / Vilniaus „Ryto“ vidurinė mokykla [sudarytoja Vilma Riabovienė]. Vilnius: Versus aureus : Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras. 2006, 131 [2] p. iliustr., portr.

Užgrobti, bet nenutildyti, Šinkelis, Stasys. Valstybinis leidybos centras, 1991.

Užklotas amžina laisve [leidinys skirtas Vilniaus Gedimino technikos universiteto studento Rolando Jankausko 20-osioms žūties prie Vilniaus televizijos bokšto 1991 m. sausio 13 d. metinėms] / Vilniaus Gedimino technikos universitetas [sudarytojas Vytautas Plakys]. Vilnius: Technika, 2011, 84 [2] p. iliustr., faks., portr.

STRAIPSNIAI

Abromavičius, Stanislovas. Sausio 13-osios didvyris. Iliustr. // Tremtinys. 2011, saus. 14, p. 1, 6. Apie 1991-ųjų sausio 13 d. prie Vilniaus televizijos bokšto žuvusio T. Masiulio asmenybę, jo atminimo įamžinimą.

Abromavičius, Stanislovas. Tremtinių vaikaitis / Portr. // Tremtinys. 2012, vas. 3, p. 5. Apie 1991 m. sausio 13-ąją prie Televizijos bokšto žuvusį T. Masiulį, jo senelių tremties istoriją.

Asanavičienė, Stasė. *Žingsniai amžinybės link* [kalbėjosi Remigija Paulikaitė]. Iliustr. // Respublika. 1999, saus. 16, priedas „Julius“, p. 5. Pokalbis su žuvusiosios L. Asanavičiūtės motina.

Balikienė, Brigita. *Sūnus nespėjo. Portr.* // Respublika. 1991, saus. 15, p. 3. Apie žuvusįjį A. Kavoliuką, jo šeimą.

Bukontienė, Dalia. *Motinos skausmas. Iliustr.* // Valstiečių laikraštis. 1996, geg. 4, priedas, p. 1. Apie žuvusiojo A. Matulkos motiną M. Matulkiene.

Gerbutavičienė, Vincė. *Gėla* [kalbėjosi Ona Stankevičiūtė]. Iliustr. // Respublika. 1997, saus. 11, priedas „Brigita“, p. 3. Pokalbis su žuvusiojo D. Gerbutavičiaus motina.

Ignatavičius, Stasys, Rudžianskas, Viktoras. *Trijų centimetrų kaina. Portr.* // Trimitas. 1991, bal. 1–15, p. 3. Apie žuvusįjį Vilniaus „Geležinio vilko“ kuopos šaulį I. Šimulionį.

Jokūbaitis, Algirdas. *Mylėjo ir saugojo Tėvynę: darbštaus sodininko Apolinaro Povilaičio atminimui. Portr.* // Mūsų sodai. 1991, Nr. 3, p. 3.

Juknevičienė, Vanda. *Dabar jau žinau, kad jis niekada nepareis* [kalbėjosi Irena Babkauskienė]. Iliustr. // Respublika. 1995, saus. 13, p. 17. Pokalbis su žuvusiojo R. Juknevičiaus motina.

Juknevičienė, Vanda. *Tikiu, kad Lietuva atsities* [kalbėjosi Zita Dzidolikiene]. Iliustr. // Savaitė. 2011, kovo 10, p. 3–4. Pokalbis su žuvusiojo R. Juknevičiaus motina.

Keliuotytė, Rasa. *Sakė: nesiduosiu žeminamas...* Portr. // Tiesa. 1991, saus. 24. Apie žuvusįjį V. Druskį.

Kulvietienė, Eglė. *Palikęs meilę ir viltį. Portr.* // Šeima. 1991, Nr. 4, p. 6–7. Apie žuvusįjį A. Kavoliuką, jo šeimą.

Meilus, Algirdas. *Sūnus neteko tėvo ir motinos, o šnieriškai puikių kaimynų. Iliustr.* // Utenis. 2010, saus. 12, p. 5. Apie laisvės gynėją V. Vaitkų.

Meiželytė, Neila. *Miegok, ramiai, sūnau! Portr., iliustr.* // Šeima. 1992, Nr. 1, p. 7–8. Sausio 13-ąją prie TV bokšto žuvusio I. Šimulionio tėvų prisiminimai apie sūnų, jo žūtį.

Minkevičienė, Aldona. *Neišlaikė širdis: Laisvės gynėjų dienos 20-mečio leidinys. Iliustr.* // Gimtasis Rokiškis. 2011, saus. 13, priedas „Sausio 13-oji“, p. 4. Rokiškio gydytojas R. Kazlauskas dalinasi atsiminimais apie Sausio 13-osios auką A. Matulką, kaip vaikystės draugą.

Peleckis, Mindaugas. *Šis dešimtmetis aukų artimiesiems – „sustojęs laikas. Portr.* // Respublika. 2001, saus. 13, p. 18. Sausio 13-ąją žuvusių V. Druskio, I. Šimulionio, R. Jankausko, A. Kanapinsko, A. Matulkos, V. Vaitkaus, D. Gerbutavičiaus, V. Maciulevičiaus, A. Povilaičio, L. Asanavičiūtės, T. Masiulio, A. Kavoliuko, R. Juknevičiaus, V. Koncevičiaus tėvų ir artimųjų prisiminimai, jų dabartinis gyvenimas.

Puišienė, Gražina. *Tą atmintinę sausio naktį...* Portr. // Gimtoji žemė. 2002, saus. 12, p. 1, 3. Apie žuvusįjį V. Druskį bei jo senelius, gyvenančius Česonių kaime Ukmergės r.

Ramanauskaitė-Skokauskienė, Auksė. 1991 m. Laisvės gynėją Vytautą Koncevičių prisimenant: Sausio 13-osios istorija. Portr. // Lietuvos aidas. 2011, geg. 21, p. 4.

Sausio 13-oji – Anelės ir Jono Maciulevičių širdyse. Iliustr. // Vilnis. 2005, saus. 11, p. 1, 5. Apie žuvusįjį V. Maciulevičių, jo tėvus, dabar gyvenančius Miežonių kaime, Molėtų rajone.

Skučaitė, Virginija. T. Masiulio mama: tikiu, kad mes atsitiesime. Iliustr. // Kauno diena. 2011, saus. 13, p. 4–5; Vilniaus diena. 2011, saus. 13, p. 1–2. Apie kauniečio T. Masiulio, žuvusio Sausio 13-ąją prie Televizijos bokšto, šeimos narių išgyvenimus, prisimenant to meto įvykius.

Stundžytė, Zita. Loretos Asanavičiūtės šaknys – Ukmergėje. Portr., iliustr. // Ukmergės žinios. 2003, saus. 11, p. 2. Apie žuvusiąją L. Asanavičiūtę, jos mamos gimtinę Ukmergės r., Lyduokių seniūnijoje, Juodiškių kaime.

Šimulionienė, Nijolė. *Mane labiausiai kankino klausimas – ar jam labai skaudėjo...* [kalbėjosi Dalia Jazukevičiūtė]. Iliustr. // Respublika. 1995, saus. 13, p. 16. Pokalbis su žuvusiojo I. Šimulionio motina.

Šimulionienė, Nijolė. *Pro patria semper!* [kalbėjosi Antanas Bieliauskas] // Dialogas. 1992, saus. 10, p. 5. Pokalbis su žuvusiojo I. Šimulionio motina.

Tručiliauskaitė-Šlekiene, Loreta. Lemtis – gyventi [kalbėjosi Jolanta Varapnickaitė]. Iliustr. // Literatūra ir menas. 1995, saus. 14, p. 1, 3. Pokalbis su L. Tručiliauskaite-Šlekiene, kartu su L. Asanavičiūte 1991 m. sausio 13-ąją prie TV bokšto patekusia po tanko vikšrais.

Valiukėnienė, Onutė. *Paskutinis brolio atsisveikinimas* [pokalbis]. Iliustr. // Utenis. 2002, saus. 12, p. 1. Pokalbis su žuvusiojo A. Kavoliuko seserimi O. Valiukėniene.

Žebrauskaitė, Jovita. *Motinos, arba Ketveri metai nuo Sausio 13-osios* // Kėdainių garsas. 1995, saus. 12. Apie 1991 m. sausio 13-ąją žuvusiųjų V. Koncevičiaus ir A. Kanapinsko motinas T. Koncevičienę ir L. Kanapinskienę.

Žemulienė, Laima. *Sausio 13-osios aukos svajojo ne apie tokią Lietuvą*. Iliustr. (Numerio tema) // Vilniaus diena. 2013, saus. 10, p. 6. 1991 m. sausio 13-ąją žuvusių laisvės gynėjų A.J. Povilaičio, D. Gerbutavičiaus, V. Vaitkaus artimųjų atsiminimai. Spausdinama žinutė „Šiurpi statistika“.

Žiemytė, Ivona. *Laisvė buvo verta aukščiausios kainos*. Portr. // Vakarų ekspresas. 2006, saus. 12, p. 3. Sausio 13-osios naktį didvyriškai žuvusių L. Asanavičiūtės ir D. Gerbutavičiaus motinų S. Asanavičienės ir V. Gerbutavičienės prisiminimai.

1991-ieji, sausio 10–14, Lietuvos dienų ir naktų kronika // Lietuvos rytas, 1991-01-15, p. 2.

LR Seimo radijo stoties patalpose. 1991, YouTube, <https://www.youtube.com/watch?v=Ko6lgy8NF6M&t=17s>

Paulavičiūtė, Loreta. 1991 metų sausio 13-oji: ką skelbė Lietuvos radijas // Lietuvos aidas, 1995-01-12, p. 14.

Skučaitė, Virginija. Kaip Kaunas Sausio 13-ąją tapo laikinąja sostine // diena.lt, 2018-01-13, <https://m.diena.lt/naujienos/kaunas/miesto-pulsas/kaip-kaunas-sausio-13-aja-tapo-laikinaja-sostine-846002>

Varžgalienė, Dzintra. Nežinomi istorinės nakties faktai: iš Sitkūnų sklidusi informacija smarkiai sujaukė okupantų planus, lrt.lt, 2022-01-11, https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1581278/dzintra-varzgaliene-nezinomi-istorines-nakties-faktai-is-sitkunu-sklidusi-informacija-smarkiai-sujauke-okupantu-planus?srsId=AfmBOooLt5n-7yL17h-wg3um4pePUgmg8VhsJpYBVM8KpEliTDAnR4_Na

Rasa Praninskienė

**ILGIAUSIA
ŠIMTMEČIO
NAKTIS**

Apie Sausio 13-osios įvykius

2025 12 18. Tiražas 2500 egz.
Išleido Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija
Gedimino pr. 53, LT-01109 Vilnius
Spausdino UAB „Petro ofsetas“
Naujoji Rionų g. 25C, LT-03153 Vilnius